

XXXI. évfolyam, 4. szám

2024. szeptember 30.

PRİETENIA

PRZYJAZŃ

ПРИЯТЕЛСТВО

URTÁSÍJÉ

PRİATELISTVA

PRİATELSTVO

ДРУЖБА

PRİATELISTVO

FREUNDSCHAFT

ΦΙΛΙΑ

ПРИЯТЕЛСТВО

ԲԱՐԵՎՈՒԹՅՈՒՆ

AMALIPE

ПРИЯТЕЛСТВО

BARÁTSÁG

KULTURÁLIS ÉS KÖZÉLETI FOLYÓIRAT

BARÁTSÁG

Magyarország népei
kölcsonös megismerkedését szolgáló
folyóirat

Megjelenik hatszor egy évben.

Alapította 1994-ben:
Ember Mária és Mayer Éva

Kiadó:
Országos Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetsége

A kiadásért felel:
Hollerné Racskó Erzsébet elnök

Felelős szerkesztő:
Mayer Éva

Olvasószerkesztő:
Hegedűs Sándor

Művészeti szerkesztő:
Szélpál Éva

Szerkesztő munkatárs:
Balányi Klára

A szerkesztőség postacíme:

Barátság szerkesztősége

1519 Budapest, Pf. 452.

Telefon: 203-2858

E-mail címeink:

baratsagujsag@gmail.com

eva.mayer@nemzetisegek.hu

ISSN 1218-0149 (nyomtatott)

Terjeszti az ONÖSZ

és a Lapker Zrt.

Nyomdai előállítás:

Croatia Kulturális, Információs és Kiadói
Nonprofit Kft.

Felelős vezető:

Skrlinné Sákán Tímea ügyvezető igazgató

www.croatica.hu

ISSN 2061-0718 (Online)

Online szerkesztő:

Domainsector Kft.

<http://nemzetisegek.hu>

E lapszámunk megjelenését

a Miniszterelnökség

Egyházi és Nemzetiségi Kapcsolatokért

Felelős Államtitkársága,

a Közhasznú Hermann-Niermann Alapítvány,

az Országos Horvát Önkormányzat

és a Bethlen Gábor Alapkezelő

támogatta.

Díjazott gyerekkrajzok

Árvavölgyi Regina: Megérett a szőlő

Popovics Adél: Hogyan ismerjük fel a boszorkányokat karácsony éjszakáján?

Cikkiünk a 11538. oldalon olvasható!

Címlapunkon – Kovács Júlia: Fonódások

Az Országos Nemzetiségi Rajzverseny nyertese

Tanévnyitók nemzetiségi iskolákban

Mate Meršić Miloradić Horvát Óvoda és Általános Iskola tanévnyitó ünnepsége Szombathelyen

Rátkai Német Nemzetiségi Általános Iskola első osztályosai a hagyományos Zuckertüte-vel

Az Ukrán Nemzetiségi Iskola tanárai és diákjai a 2024/25-ös tanév megnyitóján

Kétegyházi Román Nemzetiségi Óvoda és Általános Iskola felújítás után, balra Kozma György elnök

Zlatina Karaneva színésznő és Yancho Ivanov rendező (Malko Teatro) ajándék bábelőadása a bolgár iskola első tanítási napján

Szlovákok Napja Bakonycsernyén

Fuhl Imre képszeállítása

Ára: 300 Ft

9 771218 014004 2 40 04

A Maglódi Kacamajka Városi Táncegyüttes a csehországi Jánošíkov dukát fesztiválon

Szabó Lőrinc

Őszi fák

Láttalak, lomb, mikor születted,
fiatalon!
Mint kívül a gesztenyefák,
ép oly magas az ablakom:
az ablakot a kék tavaszban
zöld ujjongásod lengte be
s még ráncos volt minden kis leveled,
mint az újszülöttek keze.

Ráncos vagy most is, gesztenyelomb,
ráncos megint,
mint bőr vagy öreg papír zörögsz,
ha a szél megráz odakint,
de ha fele kincsed lent röpül is
a földön ide-oda,
még beragyogsz az ablakomon,
gesztenyefáim aranya.

Beragyogsz: ha kisüt a nap,
ezer meg ezer kis kezed
egyenkint markolja a fát
és fölgyújtja a végső percekét:
gyönyörű vagy! S akármilyen
reménytelen,
ez a tékozló szépség, ez a dac
tetszik nekem.

Örökké kellene élni, de
ha nem lehet,
küzdj bátran és búcsúzz vígan:
így veszni szebb;
küzdj és örülj s hogy buksz, nyugodj
büszkén bele, –
arany voltál, szemét leszel,
szépség szemete.

Küzdj s tékozolj! Arany levél,
halál lepkéje, gyúlj ki, szállj!
Most ég el a nyár, és nem is
szomorú ez a szép halál.
Küzdj s tékozolj! Ne bánd, milyen sírt
ígér a szél s az út sara:
ragyogj, őszi lomb! – Bárcsak én is
így pusztulnék el valaha.

TARTALOM**BECSENGETEK**

Központi tanévnyitó Nézsán	11524
Az idei tanév már az új Bolgár Oktatási és Kulturális Központban indult	11525
Így kezdődött a tanév a román nemzetiségi oktatási intézményekben	11526
Ukrán nemzetiségi és ukrán-magyar két tanítási nyelvű iskola indult	11527
Megkezdődött a Koch Valéria Iskolaközpont korszerűsítése	11528

KÖZÖS EURÓPÁNK

IX. Nemzetiségi Ifjúsági Találkozó	11529
Kitüntetések augusztus 20-a alkalmából	11530
Szlovákok Napja Bakonycsernyén	11532
Átadták a rajz- és fotópályázat díjait	11538
Negyven éve a nemzetiségi oktatásban	11540
Kincsek az értéktárakból	11544
Többynyelvűség Magyarországon	11550
Digitális Tudománytár	11557
Budapesten épül a 18. német tanösvény	11560
Varga Ilona: Joka XXIV.	11562

30 ÉVES A BARÁTSÁG

Vagyok, aki vagyok, nem kell választanom	11570
--	-------

KÖNYV

Új szlovák néprajzi kötet jelent meg	11574
--------------------------------------	-------

HÁZAINK TÁJA

Petőfi-konyha	11576
---------------	-------

INHALT, CONTENTS	11578
------------------	-------

Előfizethető az Országos Nemzetiségi

Önkormányzatok Szövetsége

Barátság folyóirat számlaszámán:

11743057-26413457

Előfizetési díj: 1 évre 3000 Ft

Kapcsolat: Somogyi Zsuzsanna, ONÖSZ

e-mail cím: zsuzsanna.somogyi@slovaci.hu

telefon: +36 30 211 3980

Tanévnyitó a Nézszai Mikszáth Kálmán Szlovák Nemzetiségi Általános Iskolában

Szeptember elsején tartották a Nógrád vármegyei *Nézszai Mikszáth Kálmán Szlovák Nemzetiségi Általános Iskola* tanévnyitó ünnepségét. Az eseményen *Soltész Miklós*, a Miniszterelnökség egyházi és nemzetiségi kapcsolatokért felelős államtitkára is részt vett.

Beszédében elmondta, hogy a nemzetiségi iskolákban és óvodákban idén több mint húszezren kezdik meg a tanévet szerte az országban. Kitért arra is, hogy minden olyan juttatás, lehetőség, ami megilleti az állami, az önkormányzati vagy az egyházi oktatási-nevelési intézményeket (például az ingyenes tankönyv vagy a pedagógus béremelés), ugyanúgy megilleti a nemzetiségi iskolákat is. Magyarországon az elmúlt hat évben 5680 óvodai és iskolai fejlesztés történt, 1400 milliárd forint ráfordítással, amely érintette az állami, egyházi, önkormányzati és nemzetiségi intézményeket is. A nemzetiségi fenntartású köznevelési intézményekben összesen több, mint félmilliárd forint értékű energetikai hatékonyságot segítő fejlesztés valósult meg.

Beszédében kitért arra: a szülők 95, a pedagógusok 98 százaléka helyeselte, hogy az új tanévben a diákok már nem használhatnak mobiltelefont az iskolában. Lehet, hogy először furcsa lesz – mondta –, de ez is a teljes értékű nevelés része, „Hozzá fogunk szokni, az áldását pedig mindenki élvezi majd.”

A tanévnyitó elején *Kucsera Andrásné*, a Nézszai Szlovák Nemzetiségi Önkormányzat elnöke megköszönte a Miniszterelnökség támogatását. A közel háromszázkilencven millió forint támogatásból az iskola teljesen megújult. Megtörtént az aszfaltozás, a tantermek felújítása, a hőszivattyús fűtés korszerűsítése, az egyéni foglalkoztató szoba és könyvtár kialakítása. A Nézszai Szlovák Nemzetiségi Önkormányzat az iskolai munkálatokon túl támogatást nyert a tájház megvásárlására és felújítására, valamint a Szent Jakab-templom renoválására is. Az elnök asszony reményét fejezte ki, hogy a közeljövőben a kastély rendezésére is sor kerülhet, hogy a jövő nemzedéke egy csodás épületben készülhessen fel a továbbtanulásra.

Sztankóné Steflik Éva, az intézmény igazgatója elmondta, hogy az iskola 2016. szeptember 1. óta működik a Nézszai Szlovák Nemzetiségi Önkormányzat fenntartásában. Azóta a tanulói létszám szinte megkétszereződött, 106 főről 195-re emelkedett. A Miniszterelnökség egyházi és nemzetiségi kapcsolatokért felelős államtitkárságának köszönhetően tavasszal megvalósult az iskolaépület energetikai fejlesztése, júliusban pedig a tantermek festése következett. A megemelkedett gyermeklétszám miatt új padokat rendeltek. A magyar kormány „*Digitális oktatáshoz való egyenlő hozzáférés feltételeinek biztosítása a tanulók és a pedagógusok számára*” című projektjének köszönhetően öt okostáblát is kapott az iskola.

Az idei tanév már az új Bolgár Oktatási és Kulturális Központban indult

Május 25-én került átadásra a Bolgár Oktatási és Kulturális Központ, a bolgár közösség új szellemi és kulturális otthona. Az épület alapkövét 2022. március 3-án, Bulgária nemzeti ünnepén tették le a Magyarországi Bolgárok Egyesülete által felajánlott földterületen. Két év alatt a magyar és bolgár állam segítségével és Magyarország Kormányának kiemelt támogatásával a Bolgár Országos Önkormányzat lebonyolításában valósult meg a mintegy hárommilliárd forint értékű beruházás. A létesítmény immár korszerűen kialakított teret ad a bolgár intézményeknek, amelyek a nyár folyamán az új tanév kezdetére be is költöztek új helyükre.

Az új Bolgár Központ felépítésével a magyarországi bolgárok évszázados álma, terve valósult meg: olyan bolgár szellemi és kulturális közösségi hely, ahol a templom, a művelődési ház és az iskola közvetlenül egymás mellett működik. A Bolgár Oktatási és Kulturális Központ több mint 3000 nm alapterületű, amely földszintből, három emeletről és földalatti garázból áll. Itt kapnak helyet a magyarországi bolgár közösség köznevelési és kulturális intézményei, valamint civil szervezetei: a Bolgár Nemzetiségi Óvoda, a Bolgár Nemzetiségi Nyelvoktató Iskola, a Bolgár Kulturális, Dokumentációs és Információs Központ, a Bolgár Kutatóintézet, a Malko Teatro bolgár színház, a Bolgár Galéria, valamint a Bolgár Országos Önkormányzat Hivatala.

A Bolgár Nyelvoktató Nemzetiségi Iskola tanévnyitóját szeptember 1-én már a Bolgár Oktatási és Kulturális Központ nagytermében tartották. „Az új tanév történelmi lépés a magyarországi bolgár közösség életében” – mondta az ünnepségen dr. Muszev Dancso, a Bolgár Országos Önkormányzat elnöke. Hagyományos szertartás keretében a ballagó diákok az iskola emblémájával ellátott nyakkendőt kötötték az elsősök nyakába, Kotorova Vanja intézményvezető egy vízzel telt edényt helyezett el, hogy mindenki jól érezze magát az év folyamán és becsengetett a tanévre. A kicsiket tanáraik vezették be a tantermekbe, ahol kenyérrrel és mézzel fogadták őket, a szülők és a vendégek pedig megnézheték, milyen környezetben fognak tanulni a gyerekek – tágas, stílusosan berendezett tantermekben, a modern technológia minden lehetőségével az oktatásban. Hagyomány immár az is, hogy az első iskolai napot a Malko Teatro ajándék bábelőadással teszi örömtelivé a kicsik számára. Idén Zlatina Karaneva színésznő és Yancho Ivanov rendező „Zlatka – az aranylány” című bábelőadását adták elő.

Szeptembertől a Bolgár Kétnyelvű Nemzetiségi Óvoda is új otthonában fogadja a kicsiket. Idén egy tizenhét fős csoport foglalja el a tágas, világos tereket, csoportszobát, tornatermet, öltözőt és a modern kialakítású udvart, de az óvoda kialakítása eleget tud tenni a várhatóan növekvő érdeklődésnek még egy csoport indításával is. Az óvónők bolgár és magyar nyelven vezetik a foglalkozásokat, aminek része a néptánc, hagyományörző népi játékok és zenei nevelés is.

Dr. Muszev Dancso úgy fogalmazott az évnnyitó ünnepségen, „Nincs más érték, mint a gyermekeink és az iskola, ahol bolgárrá, európai polgárrá, készségeket és tudást elsajátító, jó emberré nevelik őket, és ez a jövő garanciája.”

Így kezdődött a tanév a román nemzetiségi oktatási intézményekben

„A tanév előtt immár hagyományosan összeülünk a fenntartásunkban levő intézmények igazgatóival, hogy megbeszéljük a törvényi változásokat, azok átültetését a gyakorlatba és az esetlegesen felmerülő problémákat” – mondta *Kozma György*, a Magyarországi Románok Országos Önkormányzatának elnöke. „Idén két ilyen változás merült fel” – folytatta –, „a tiltott tárgyak köre és a teljesítményértékelési rendszer (TÉR). Gyakorlati kérdés, hogyan valósítjuk meg a mobiltelefonok elhelyezését egy nagyobb intézménynél, ahová közel ötszáz gyerek jár, mint például a gyulai Nicolae Bălcescu Román Iskolaközpontban, de természetesen megoldható. A TÉR mindenki számára újdonság, mi ezzel kapcsolatban – nemzetiségi létünkéből fakadóan – prioritásként határoztuk meg, hogy a hangsúlyt a román nyelv oktatására fektetjük, e köré igyekszünk kiépíteni a teljesítménycélokat. A nyelv megőrzése és használata nemcsak az oktatásban, hanem az egész nemzetiség életében a legfontosabb. Intézményeink vezetői a korábbi években is elkötelezettek voltak ez iránt: sok versenyt rendeztek nemcsak helyi, hanem országos szinten is az iskolák között.

Az infrastruktúrát tekintve minden évben nagy segítséget jelentenek a kormányzati egyedi támogatások, tudunk valamit fejleszteni külső forrásokból is, de a jó gazdálkodásnak köszönhetően saját megtakarításból is. Az udvari játékok, a géppark és a bútorzat fejlesztését meg tudjuk oldani az intézmények költségvetéséből. Több intézménynél kormányzati egyedi támogatásból már a nyáron megkezdődtek, illetve az év hátralévő részében elindulnak a munkák. Például a két-egyházi óvodánknaál a tetőfelújítás és a gyulai Románvárosi Óvodánál a tetőtér-beépítés, melynek révén irodákat tudunk majd kialakítani. A gyulai iskola színháztermében szeptember közepére befejeződött a hangosítási rendszer felújítása. Az *Eleki Román Általános Iskola* udvarának fejlesztése tízmillió forintból történt meg a nyáron. Tavasszal kezdődött a battonyai *Magdu Lucian Román Óvoda* udvarának fejlesztése és bővítése, amelyre TOP Plusz pályázati konstrukció keretén belül nyolcvanmillió forint támogatást nyert el önkormányzatunk. Az óvoda területe egy további telekkel bővült. Elkészült az új óvodai játszóudvar két működési egysége, az óvoda mögötti meglévő területen létrehozott kétsávos beton KRESZ pálya, valamint szenzoros tanösvény, a mozgásfejlesztő járda és filagória. A frissen parkosított területen a meglévők mellé újabb játékelemek kerültek. A munkálatok csak két héttel nyúltak a nevelési évbe. Ugyanilyen TOP Plusz forrásból – százhat millió forintból – a következő nyári szünetben valósul majd meg a *körösszakáli óvoda* teljes külső és belső rekonstrukciója is. Jelenleg már zajlik a beruházáshoz szükséges közbeszerzési eljárás.

Az Országos Román Önkormányzat fenntartásában levő intézményekben, óvodákban, általános iskolákban, gimnáziumban és kollégiumban közel 1200 gyerek vesz részt nemzetiségi oktatás-nevelésben. Nagyon jó körülmények között tudjuk fogadni a gyerekeket. Az infrastruktúra, a tankönyvek és a pedagógusok is adottak. Továbbra is elkötelezettek vagyunk az iránt, hogy gyermekeink nevelése, fejlesztése minden intézményünkben szép és korszerű környezetben folyhasson.”

Ukrán nemzetiségi és ukrán-magyar két tanítási nyelvű iskola indult

A *Leszja Ukrajinka Országos Ukrán Nemzetiségi Nyelvoktató Iskola* idén szeptember elején már második tanévét kezdte meg. „Az egy évvel ezelőtti évnnyitót hosszas előkészítő munka előzte meg” – mondja *Bernáth Viktória*, az iskola igazgatónöje.

„Az Ukrán Országos Önkormányzat támogatásával 1993 óta működik vasárnapi iskola *Budapesten*. Itt azok a gyerekek tanultak, akik Magyarországon születtek, s szerették volna elsajátítani az ukrán nyelvet és kultúrát. Régóta terveztük egy hivatalos, állami bizonyítványt adó nemzetiségi iskola létrehozását. *Grexa Liliána* szószóló kezdeményezésére és támogatásával tavaly szeptemberre jutottunk el oda, hogy az Ukrán Országos Önkormányzat fenntartásában *Budapesten* és *Nyíregyházán* elindulhatott a nyelvoktató iskola. Könyveket *Ukrajnából* kaptunk, és saját kidolgozott programunk szerint tanítunk. Sikeres tanárokat találunk, és *Demján* atya segítségével a *Ward Mária Általános Iskola* épületében megfelelő helyszínre is leltünk. Az első év nem volt egyszerű, hiszen nagyon sok adminisztrációval járt, és meg kellett szokni az állami iskola kötelezettségeit. Sikeresen zajlott viszont az egész tanítási évünk, nyolcvanhét bizonyítványt tudtunk kiosztani. Amellett, hogy tanultunk, sok rendezvényen és megemlékezésen vettünk részt. Az első bizonyítványosztás után az iskola tanulói napközis táborban, illetve nyári táborokban, *Zánkán* és *Balatonföldváron* élvezhették a nyarat.”

Az iskolában azok a gyerekek, akik kiegészítő formában szeretnék az ukrán nyelvet elsajátítani – valamint akiknek fontos, hogy megismerjék, megérezzék az ukrán kultúrát és hagyományokat – tömbösített formában, szombatonként, illetve hétköznapi csoportokban tanulhatják a nyelvet s a népismeretet. Az érdeklődés folyamatosan növekszik. Míg tavaly kilencvenkét tanulóval indult az oktatás, idén már csaknem százötven gyerek iratkozott be. A felsőbb évfolyamosok ebben a tanévben különbözeti vizsgával érettségizhetnek is ukrán nyelvből. A gyerekek zöme ukrán nemzetiségi családból származik, de vannak közöttük menekültek is.

Számukra nyílt meg *Budapest XXI. kerületében, Csepelen* augusztus utolsó szombatján az első magyar-ukrán két tanítási nyelvű általános iskola és gimnázium az *Ukrán Hagyományok Háza* vezetőinek támogatásával. Ebbe az iskolába már az évnnyitőig háromszázötven gyerek jelentkezett, de ez a szám idén valószínűleg még emelkedni fog. Az intézményben az ide érkezett gyerekeknek lehetőségük lesz ukránul és magyarul is tanulni. Ez anyanyelvük és a kultúrájuk megőrzése mellett integrációjukat is elősegíti.

Megkezdődött a Koch Valéria Iskolaközpont korszerűsítése

A Magyarországi Németek Országos Önkormányzata (MNOÖ) fenntartásában álló pécsi Koch Valéria Iskolaközpont a régió legjelentősebb oktatási intézményei közé tartozik. Mivel nagy népszerűségnek örvend, kiemelten fontos az oktatási infrastruktúra folyamatos fejlesztése az épületek energiahatékonyasága és korszerűsítése érdekében.

A gimnázium épülete az elmúlt harminc évben nem került átfogó felújításra, így olyan üzemelést gátló hibák merültek fel, amelyek azonnali beavatkozást igényeltek az elmúlt évben. A Miniszterelnökség Nemzetiségi Államtitkársága 2023-ban bruttó százötven millió forinttal támogatta a felújítás első ütemének részleges megvalósítását.

Az MNOÖ a gimnázium teljes körű felújítására 2022-től komplett kiviteli tervdokumentációval rendelkezik. A tavalyi évhez hasonlóan a tervezők az idén is elkészítették a komplett tervekől az adott szakági munkákra vonatkozó közbeszerzési kiírási dokumentációt és költségvetést.

A beruházás során az alábbi munkák elvégzését valósítjuk meg a gimnázium épületében:

- homlokzati nyílászárócseré,
- nyolc homlokzati nyílászáró esetében külső árnyékoló-hővető (zsaluzia) beépítése,
- az épület nyugati oldalán a homlokzat utólagos hőszigetelése kb. 135 m² nagyságú területen.

Az iskolaközpont felújításának finanszírozásával kapcsolatban a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata ez év áprilisában nyújtott be kérelmet a Miniszterelnökség Nemzetiségi Államtitkárságához a munkálatok fedezésére. Az igény teljesítésével kapcsolatos támogatói okiratot a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. már a rákövetkező hónapban kiállította. A kivitelezési munkálatokra kiírt közbeszerzési eljárás 2024. június 20-án kezdődött, majd sikeresen lezárult. A nyertes kivitelező társasággal, a *Kartal Invest Ingatlanforgalmazó Kft.*-vel az MNOÖ 2024. július 12-én írta alá a vállalkozási szerződést.

A munkaterület átadása 2024. július 15-én megtörtént. A vállalkozói szerződés értelmében a kivitelezés teljeskörű befejezésének határideje a munkaterület átadásától számított kilencven nap. A munkálatok jelenleg is folynak.

LdU Presse

IX. Nemzetiségi Ifjúsági Találkozó

A már hagyományos nemzetiségi ifjúsági találkozót ez évben szeptember 6-8. között rendezték meg. A Velencei-tó partján, Agárdon zajlott esemény az Országos Szlovén Önkormányzat vezetésével, a Rába-menti szlovén közösség fiataljainak szervezésében valósult meg.

Idén hetven középiskolás és egyetemista fiatal képviselte a hazai nemzetiségeket. Ahogy azt a megnyitó ünnepségen Soltész Miklós, a Miniszterelnökség egyházi és nemzetiségi kapcsolatokért felelős államtitkára hangsúlyozta: ők a nemzetiségük hagyományainak, nyelvének, kultúrájának továbbvivői, éltetői és szervezői. Az államtitkár azt is nyomatékosította, hogy a kormány a nevelésben, oktatásban továbbra is minden támogatást megad a nemzetiségeknek. Ezt szolgálja a pedagógus ösztöndíj és a tanulmányi ösztöndíj is.

A hétvégi programon a fiatalok bemutatták egymásnak szokásaikat, táncaikat, hagyományos ételeiket, és sor került más, már jól ismert és kedvelt programokra is: az Exchange Marketre, a kerekasztal-beszélgetésekre, kézműves foglalkozásokra, vetélkedőkre, strandolásra, sárkányhajózásra és más sportokra a Velencei-tó partján.

„A legtöbb program arról szól, hogy a fiatalok megismerjék egymást, beszélgessenek. Végül is ők azok, akik továbbviszik a kultúránkat, anyanyelvünket, megismerkednek egymással, megbeszélik tapasztalataikat, gondjaikat. Különböző nyelven beszélünk, de hasonlóak a problémáink” – mondta Holecz Károly, az Országos Szlovén Önkormányzat elnöke.

Állami kitüntetések augusztus 20-a alkalmából

Az állami ünnep alkalmából a Sándor-palotában rendezett kitüntetési ünnepségen idén **Krausz Ferenc** Nobel-díjas fizikus vehette át **Sulyok Tamás** köztársasági elnöktől a Magyar Szent István-rendet. Azt a legmagasabb állami kitüntetést, amely a Magyarország érdekében tett legkiemelkedőbb, különleges érdemek, kimagasló életművek, nemzetközi téren szerzett jelentős értékek elismerésére szolgál.

Joanna Maria Urbanska

Zsigó Róbert, a Kulturális és Innovációs Minisztérium miniszterhelyetese és Závogyán Magdolna kultúráért felelős államtitkár is kitüntetéseket adott át.

Magyar Érdemrend lovagkeresztje kitüntetést vehetett át

Joanna Maria *Urbanska* hungarológus, műfordító, a budapesti Lengyel Intézet volt igazgatója – magas színvonalú munkájáért, a magyar-lengyel történelmi hagyományok kölcsönös megismerése és tisztelete, illetve a kulturális kapcsolatok ápolása érdekében és a magyar-lengyel mű- és szakfordítások terén végzett tevékenysége elismeréseként.

Magyar Arany Érdemkereszt kitüntetésben részesült

Vidákovics Szlávén színművész, rendező, a Pécsi Nemzeti Színház művészeti vezetője, a Pécsi Horvát Színház igazgatója – kiemelkedő munkájáért.

Závogyán Magdolna, Vidákovics Szlávén,
Zsigó Róbert

Magyar Ezüst Érdemkereszt kitüntetésben részesültek

Marquetanné Wagner Ilona, a mosonmagyaróvári Heidenröslein Német Nemzetiségi Dalkör vezetője munkájáért és a helyi közösség szellemi és tárgyi örökségének megőrzéséért folytatott tevékenységéért.

Horváth Etele Péter népművelő, a Véméndi Német Nemzetiségi Táncegyüttes alapítója és volt vezetője az autentikus német nemzetiségi kultúra megélését és továbbadását szolgáló mintegy öt évtizedes magas színvonalú népművelői és művészeti vezetői tevékenysége elismeréseként.

Krizmanich István, Horvátzsídány polgármestere a község fejlesztése érdekében végzett példaértékű településvezetői munkája, a horvát anyanyelv, kultúra és identitás megőrzése, valamint ápolása érdekében végzett tevékenysége elismeréseként.

Kucsera Andrásné, a Nézsei Szlovák Nemzetiségi Önkormányzat elnöke, Nógrád Vármegye Szlovák Nemzetiségi Önkormányzata képviselője a Nézsán élő szlovák közösség anyanyelvének ápolását, kulturális értékeinek megőrzését és továbbadását szolgáló tevékenysége elismeréseként.

Agárdi András, Ósagárd település polgármestere. 2010 óta a Nógrád Megyei Szlovák Nemzetiségi Önkormányzat képviselőjeként segíti a szlovák nemzetiségi munkát, a kultúra és a hagyományok megőrzését és továbbadását. 2020-ban az Országos Szlovák Önkormányzat díjat adományozott részére.

Krizmanich István

Kucsera Andrásné

Magyar Bronz Érdemkereszt kitüntetést vehetett át

Szecső Kovács Zoltán táncművész-koreográfus, a Shukár Cigány Táncegyüttes vezető koreográfusa, valamint *Toldi József Attiláné*, a 100 Tagú Cigányzenekar primása – kiemelkedő tevékenysége elismeréseként.

Nagy Emil Bogumił, az Óbuda-Békásmegyer Lengyel Nemzetiségi Önkormányzat képviselője, a Wysocki Légió Hagyományörző Egyesület elnöke – a magyar-lengyel kapcsolatok erősítését szolgáló tevékenysége, a katonai hagyományörzés terén végzett önzetlen szervezőmunkája elismeréseként. Számára *Szalay-Bobrovniczky Kristóf* honvédelmi miniszter adta át a díjat.

Bessenyei György-díjjal jutalmazták

Kuti Imrénét, a Nemzeti Művelődési Intézet Tolna Vármegyei Igazgatóságának vármegyei igazgatóját – hosszabb időn át végzett kiemelkedő közművelődési tevékenysége, a korszerű művelődés és a művészi ízlés fejlesztése érdekében végzett tevékenysége elismeréseként

Gratulálunk valamennyi kitüntetettnek!

Kuti Imréné

Szlovákok Napja Bakonycsernyén

Hollerné Racskó Erzsébet

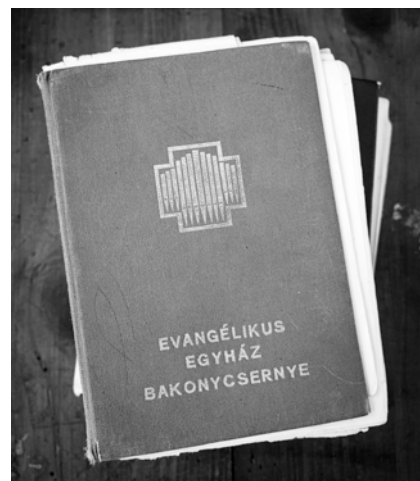
A Dél-Alföld és Nógrád után közös vándorünnepünkkel a bakonyi dombvidékre érkeztünk – mondta köszöntőjében *Hollerné Racskó Erzsébet*, az Országos Szlovák Önkormányzat elnöke. Mindez a nemzetiségi önkormányzati rendszer működésének 30. évében és pontosan három évszázaddal azután történik, hogy az első szlovák családok itt letelepedtek. *Bakonycsernye* község *Jásd*, *Öskü* és *Szápár* mellett a dunántúli szlovák nyelvsziget része, amely Fejér és Veszprém vármegyében található. A község területén fennmaradt legrégebbi emlékek az újkőkorból származnak. A *Csernye* név a szláv *černy* – fekete – szóból 1341-ben került először említésre. A török pusztítás idején a Közép-Dunántúl falvai elnéptelenedtek. Bakonycsernyét *Nyitra* és *Trencsén* vármegyéből származó szlovák evangélikusok népesítették be újra 1724–1726 között. A *Zichy* gróffal aláírt letelepedési szerződés többek között hároméves adómentességet, szabad mozgást és vallásszabadságot garantált. Később számos magyar is megtelepedett a faluban, így a szlovák és a magyar nyelvet párhuzamosan használták. A fő megélhetési forrás a különféle mesterségek – takács, ács, asztalos, kerékgyártó, kosárkészítő – mellett a mezőgazdaság, a szarvasmarha-tenyésztés, az erdőgazdálkodás és a szőlőművelés volt. Az első világháború után sok csernyei ment el az óceánon túlra, a jobb élet reményében. Az ország iparosodásának éveiben a falu lakói az újonnan nyílt közeli bányákban találtak munkát. A második világháborúig, illetve az 1946–1947-es lakosságcsereig a szlovák nyelvhasználat érintetlen volt a településen. A háború utáni lakosságcsere során hétszáznyolcvan költöztek Csehszlovákiába és negyvenen érkeztek a helyükre. A szlovák nyelvet használók száma azóta folyamatosan csökken.

Az itt élő maroknyi szlovák gondosan őrzi kulturális örökségét. 1974-ben, amikor a falu alapításának 250. évfordulóját ünnepelte, *Vás Lajos* neves népdalkutató kezdeményezésére *Pávakört* hoztak létre. Kezdetben tizenhárman alkották az énekkart. Tagjai kizárólag nők voltak, akik úgy döntöttek, hogy összegyűjtik, feldolgozzák és megtanulják a helyi szlovák dalokat. Idővel a tagok száma nőtt, férfiak is csatlakoztak az énekesekhez. Az elmúlt fél évszázad során a csernyei szlovák hagyományok legfőbb őrzőjévé, hordozójává váltak.

Az 1994-es első nemzetiségi – akkori szóhasználattal: kisebbségi – önkormányzati választásokon Bakonycsernyén is megalakult a szlovák önkormányzat, amely a szlovák hagyományok megőrzését és a szlovák nyelv ápolását tűzte ki fő célul. A történelmi emlékek védelme érdekében húsz éve létrehozták a *Szlovák Közösségi Házat*, amely a Magyarországi Szlovákok Kulturális Intézete Bakonyi Regionális Központjának is otthont ad. A ház a szlovák közösség tagjainak találkozóhelyeként is szolgál.

Ünnepeink minden évben alkalmat adnak arra is, hogy olyan csoportokat és egyéneket ismerjünk el, akik hozzájárultak a szlovák nyelv és a szlovák kultúra megőrzéséhez Magyarországon. Nagy szerencse, hogy nemzetiségünk gazdag olyan személyiségekben, akik környezetükben a szlovák kulturális és közösségi élet motorjai. Itt és most említést kell tennünk egy olyan személyiségről, aki évtizedeken át meghatározta a helyi szlovák életet. *Szabó János* volt a helyi szlovák önkormányzat első elnöke. Az ő kezdeményezésére jött létre a Szlovák Közösségi Ház, amelyet 2001-ben kezdtek építeni. Ekkor még kevesen álmodoztak hasonló intézményekről, és bár a nemzetiségi intézményrendszer építésének jogi alapjai már léteztek, a pénzügyi feltételek, a források még hiányoztak. Nagy ünnep volt a bakonyi szlovákság számára a ház húsz évvel ezelőtti átadása, amelyre a kormány képviselő-

inek jelenlétében került sor. Szabó János azonban nem a nemzetiségi önkormányzatban kezdett el szlovák területen tevékenykedni. Évekig a már említett kórus vezetője is volt, és amikor nem sikerült elérnie, hogy a helyi iskolában elinduljon a szlovák nyelvoktatás, megszervezte, hogy a faluból származó gyerekek, köztük a sajátjai is, beiratkozzanak a budapesti szlovák iskolába. Ezzel a tetteivel biztosította, hogy legyen, aki folytatja a megkezdett munkát, hiszen egyik fia jelenleg a kórus és a helyi szlovák önkormányzat élén áll. A budapesti szlovák gimnázium által felnevelt fiatal nemzedék érdeme a szlovák nyelvoktatás elindítása a szomszédos Jásd község iskolájában, ahol szlovákiai vendégtanár is dolgozik. Azt hiszem, ez a legszebb köszönet Szabó János évtizedes, kitartó munkájáért, és biztos vagyok benne, hogy most mosolyogva néz le ránk.

Kedves vendégeink, kedves magyarországi szlovákok!

Sikeresen lezajlott nemzetiségi önkormányzati választás után vagyunk. Köszönöm mindenkinek, aki bekapcsolódott a választásokba, akár jelölőszervezet képviselőjeként, akár jelöltként, akár választóként. A választási eredmények alapján, a népszámlálás tavalyelőtti kedvezőtlen számai ellenére, továbbra is majdnem minden településen lesz választott testületünk, ahol eddig szlovák nemzetiségi önkormányzat működött. Néhány hét múlva véget ér a mostani választási időszak, és megkezdődik a következő ciklus a szlovák önkormányzatok életében.

Az a nem könnyű feladat vár ránk, hogy értékeljük az elmúlt 30 év tapasztalatait, a legutóbbi népszámlálás eredményeit, és kijelöljük a további utat.

Ma azonban ünneplünk és örülünk a bakonyi szlovákoknál együtt töltött pillanatoknak!

Paulik Antal, a magyarországi szlovákok országgyűlési szószólójának köszöntője

Köszöntöm Önöket, akik egy év elteltével újra összegyűltek, hogy közösen ünnepeljék meg az évnek e fontos napját, a magyarországi szlovákok ünnepét. Mint minden évben, most is hazánk összes szlovákok által lakott régiójából eljöttek, Békéstől Veszprém vármegyéig. És mint mindig, most is melegünk van. Azért, ahogyan azt már sikerült megállapítanom, a jelenlévők örülnek, hogy találkozhatnak, a távol maradtak pedig majd irigylik, hogy mi itt lehettünk.

Már megszokhatták, hogy közösségünk évenkénti országos találkozásán áttekinthetem az eltelt év legfontosabb eseményeit. 2024 választási év volt Magyarországon, úgyhogy az önkormányzataink és egyesületeink tevékenysége az elmúlt hónapokban a választások elő- és a választók felkészítésére összpontosult. Hiszem, hogy az itt jelenlévők mindannyian, családjaikkal elmentek szavazni, és érvényes szavazatot adtak le a helyi, megyei szlovák önkormányzatok tagjelöltjeire, ahogyan az Országos Szlovák Önkormányzat Közgyűlése tagjaira is. Úgy gondolom, ezért mindannyiuknak köszönetet kell mondanom innen, a Magyarországi Szlovákok Napjáról is.

A választások előkészítése során többször elgondolkodtam azon, mit hozott számunkra tulajdonképpen a nemzetiségi önkormányzati rendszer? Természetesen ez összefügg az első szlovák önkormányzatok létrejöttének harmincadik évfordulójával is. Nem tudom, hányan emlékszünk azokra az időkre, amikor még nem voltak választott testületeink a városainkban és falvainkban. Ugyanakkor nagyobb létszámú táncsoportjaink és kórusaink működtek, amelyek lakóhelyükön nemegyszer aktívabbak voltak, mint néhány ma működő önkormányzat. Többször is beszéltem már arról, hogy az első nemzetiségi választásokat úgy éltem meg, mintha a szervezeteinknek fejét vették volna,

hiszen lényegében az első szlovák önkormányzatokat közösségeink legcselekvőbb tagjai hozták létre. Hogy ezzel a véleményemmel nem voltam egyedül, azt egyebek mellett az a tény is bizonyítja, hogy például a magyarországi németek az első országos önkormányzat létrejöttét követően feloszlatták országos szervezetüket. Mi ezt nem tettük meg, ami azután, az akkor hatályos kisebbségi törvény első átfogó módosítását követően előnyösnek is bizonyult. Mint arra bizonyára emlékeznek, azóta a nemzetiségi önkormányzati képviselőjelölteket a bíróságon bejegyzett jelölőszervezetek állítják.

De térjünk vissza az eredeti kérdéshez: milyen előnyöket hozott nekünk az új rendszer a korábbi időszakhoz képest? Nos, személy szerint azt gondolom, hogy a *leglényegesebb az érdekképviselő lehetőség helyi, megyei és országos szinten, törvény által biztosított jogok alapján*. Hiszen azelőtt, amikor még nem voltak nemzetiségi választások alapján létrejövő képviselői szervezeteink, a nemzetiségi jogok sem voltak sehol sem rögzítve. Az eredmények lényegében attól függtek, hogy hogyan tudnak együttműködni szervezeteink, illetve többnyire azok egy-egy aktív tagja az államigazgatás különböző szintjeinek szerveivel. Semmi sem volt biztos, semmi sem volt garantált. Támogatást igényelni szlovák programokhoz vagy intézmények létrehozására irreális, elképzelhetetlen volt. És most nézzünk körül itt, mai helyszínünkön! Sátrak állnak körben, ahol az Országos Szlovák Önkormányzat által létrehozott és működtetett intézmények mutatkoznak be. Ezek többségükben már évtizedes múlttal büszkélkednek, és mély gyökereket eresztettek a településeinkben. Ezenkívül látjuk azt is, hogy már a helyi szlovák önkormányzatok is vesznek át vagy alapítanak kulturális vagy oktatási intézményeket. Nem állítom, hogy az alapítást vagy átvételt követően a szlovák intézményekben minden automatikusan könnyű és problémamentes lesz, de fokozatosan érkeznek támogatások, amelyek segítségével lehetséges ezek fenntartása, infrastrukturális megújításuk és általános működtetésük.

Az intézményi rendszer megléte mellett ugyanakkor továbbra is nagyon érzékelhető nemzetiségünk körében az az igény, hogy személyesen is találkozhassunk. Ezt érzékeltem a választásokat megelőző programokon, de más eseményeken is. Az emberek egyszerűen nem találtak ki még jobb lehetőséget az eszmék, gondolatok cseréjére. A modern világ ugyan hozott jó néhány, a távkapcsolatok létrehozására is alkalmas eszközt, azért ezek azt az érzést, amikor két, egymáshoz közelálló ember találkozik, nem tudták kiváltani. Ezért is örülök, hogy ennyien eljöttek a mai ünnepre, ahol egyrészt a bakonycsérnyeiiek eldicsekedhetnek azzal, amit a szlovákok itteni letelepedése óta eltelt háromszáz, illetve az önkormányzatiság harminc éve alatt elértek, másrészt pedig Önök, a programok résztvevői, elbeszélgethetnek, folytathatják azokat a beszélgetéseket, amelyek egy éve *Nézsán* az akkori ünnepen félbeszakadtak.

A 200 éves evangélikus templomban, az ökumenikus áhítatot követően került sor az Országos Szlovák Önkormányzat díjainak átadására. Kitüntetést vehettek át:

Nemzetiségünkért Díj

Berényi Jánosné Lami Mónika

Püspökhátvanban született, lelkes népművelő és folklorista, a szlovák népszokások, népdalok, népmesék gyűjtője, *Lami István* gyermeke, így már kora gyerekkorától olyan környezetben nevelkedett, ahol a szlovák nemzetiségi élet dominált.

A budapesti szlovák gimnáziumi, majd a váci tanulmányai befejeztével óvónői végzettséget szerzett. A kisgyermek nevelésének szentelte az egész életét. Már gyermekkorától szívesen rajzolt és festett. Az áttörés 2005-ben következett be, amikor édesapja, *Lami István* felkérte, hogy a *Čarovné husle* című szlovák nyelvű mesekönyvét illusztrálja. Azóta festi főleg a népi szokásvilágot, népviseleteket, természetet és a falusi életet megörökítő képeit.

2006-os nyugdíjba vonulása óta önálló néprajzi kutatásokat végez, az ezekből származó ihletet is képek és üvegek megfestésére használja. Néprajzi kutatásai eredményeit három kétnyelvű könyvben adta közre, mindegyik a Galga mente szlovákok lakta településeinek szokásvilágát, népviseletét és hímzsmintáját mutatja be.

Berényi Jánosné naiv festő, képeit már több helyen, például a Budapesti Szlovák Intézetben és az Országos Idegennyelvű Könyvtárban is kiállították. Fontos kiemelni a püspökhátvani kulturális és közösségi élet megszervezésében végzett munkáját is. A szlovák népművészet, konkrétan a népzene iránt érzett szeretetét a fia és az unokája is örökölték, akik alapító tagjai a Csibaj Banda népi együttesnek.

Berényi Jánosné Lami Mónika munkásságát és műveit a magyarországi szlovákok többsége ismeri, sőt nemcsak ismeri, hanem tanul és merít belőlük.

Onodi Daniela

Pozsonyban született, ott is érettségizett, majd a Színművészeti Főiskolán film- és televíziós dramaturgia, forgatókönyvírás szakon végzett. 1975-ben feleségül ment *Onodi Istvánhoz*, és tanulmányai befejezése után Budapestre költözött. 1976-ban megszületett a lánya, *Petra*, 1979-ben a fia, *András*. 1982-ben szerződött a Népszínházhoz, majd családjával a Német Demokratikus Köztársaságba költözött.

Magyarországra való visszatérése után, 1986-ban a *Magyarországi Szlovákok Demokratikus Szövetségénél* helyezkedett el. Azóta a szlovák

kultúrájának, különösen a magyarországi szlovák színházi hagyományok felelevenítésének szenteli munkáját.

Először a Szövetség kulturális referenseként dolgozott, majd az országos nemzetiségi önkormányzatok megalakulása után, 1995-től az Országos Szlovák Önkormányzatnál. 1997-ben megalapította a *Vertigo Szlovák Színházi Együttest*, amely vezetésével, *Vertigo Szlovák Színház* néven 2003-ban az Országos Szlovák Önkormányzat intézményévé vált. 2008 óta dolgozik igazgatóként, de más területen is tevékeny. Forgatókönyvíróként együttműködött a Szlovák Televízióval és a Szlovák Rádióval, szakértőként, szerzőként a mai napig együtt dolgozik a magyarországi szlovák médiával. Nyelvi szerkesztőként részt vett a *Nász kalendár* több évfolyamának összeállításában, s fordítóként és műsorvezetőként dolgozott a Magyar Rádió Külföldi Műsorok Főszerkesztőségében.

A Vertigo Színházban gyermekeknek és felnőtteknek szóló több irodalmi előadás dramaturgia és szerzője. Kezdeményezője és támogatója a magyarországi szlovák gyermekszínháznak. Szlovák filmszemináriumokat szervez Budapesten és Szegeden, színhátszó táborokat Szlovákiában. A magyarországi szlovák amatőr színházi hagyományok felelevenítése mellett nevéhez fűződik a Vertigo hivatásos társulatának életre hívása is. Az ő szervezésében valósulnak meg a „*Gyerekek a gyerekeknek*” és az „*Együtt a színpadon (és azon kívül)*” című színhátszó szemlék. Ami számunkra a legfontosabb, hogy a Vertigo Szlovák Színházzal folyamatosan járja az országot, a legkisebb falvakba is elviszi a szlovák szót, és ő örül a legjobban, ha a közönség a megfelelő pillanatban felnevet vagy elhallgat, bizonyítva, hogy a szlovák nyelv még él a magyarországi szlovákok között.

Rezeda Díszítőművészeti Szakkör – Nagybánhegyes

A Nagybánhegyesi Szlovák Hagyományörző Egyesület Rezeda Díszítőművészeti Szakköre 2013-ban alakult meg. Céljuk Nagybánhegyes hagyományos tárgyi kultúrája egyik legjobban megőrzött szegmensének ápolása.

A kör tagjait elsősorban a családi örökség ösztönözte, hiszen díszített textildarabok szinte minden bánhegyesi háztartásban fennmaradtak. A helyi mellett az egész dél-alföldi szlovák enklávéból származó mintákra és technikákra támaszkodtak, új technikákat pedig a Kárpát-medencei interetnikus kapcsolatok kínáltak.

Elgondolásuk, hogy a hagyományos, sajátos hímzőművészetet kortárs használati tárgyakra és ruházati kiegészítőkre is alkalmazzák, amely célkitűzés összhangban van az „*Élő Népművészet*” elnevezésű országos mozgalommal. Mivel a hímzőkör tagjai ennek a mozgalomnak a szellemében dolgoznak, rendszeresen részt vesznek különböző képzéseken, tanácskozásokon, és kihasználják a mentorálási, tanácsadási lehetőségeket is. Ezekben a szakmai eseményeken módszertani ismereteket szereztek arról, hogyan lehet a régi minták eredetiségét, hitelességét meghatározni, s miként lehet azokat kreatívan a ma használt textíliákhoz igazítani. Munkáikat országos versenyekre küldik, ahol azokat szakemberek bírálják el. Számos díjat hoztak haza ezekről a kiállításokról.

A legértékesebb elismeréseik közé tartozik az a díj, amelyet a díszített textíliák országos konferenciáján nyertek, amelyen bemutatták az alföldi szlovákok főkötő-kollekcióját. A gyűjtemény számos magyarországi szlovák településen, valamint külföldön, Szlovákiában és Horvátországban is sikert aratott.

A nagybánhegyesi asszonyok munkáit „keresztöltéses technikával hímzett ruházati kiegészítő textíliák”, „nagybánhegyesi szövés minták alkalmazása hímzésben” és „jellegzetes alföldi mintákkal és techni-

kákkal díszített szakrális textíliák” témákban értékelte a bírálóbizottság, kiemelve a bánhegyesi motívumokat. Munkáikat bemutatták egyebek mellett *Lakitelken*, a Nemzeti Múvelődési Intézetben, *Budapest*-*ten*, a Hagyományok Házában és a Múcsarnokban, valamint *Békéscsaba*-*bán*, a Békés Megyei Népművészeti Egyesület konferenciáin. A Rezeda Díszítőművészeti Szakkör tagjai a nagybánhegyesi szlovák közösség legaktívabbjai, a munka, amelyet a helyi szlovák hagyományos kultúra megőrzése érdekében végeznek, példaértékű. Munkájukkal itthon és külföldön egyaránt hozzájárulnak a nagybánhegyesi szlovákok jó hírnevének terjesztéséhez. A Rezeda hímzőkör asszonyainak tevékenysége erősíti a szlovák közösség összetartozását, erősíti nemzetiségi identitásukat, rámutatva hagyományos tárgyi kultúránk értékeire.

Lami István-díj

Maglódi Kacamajka Városi Néptáncgyűttes

Az együttesnek, amely négy csoporttal működik, közel hetven fő aktív táncosa van. A főiskolások, egyetemisták mellett tagjai a *Vermesy Péter Művészeti Iskola* végzősei is, akiknek már életformájukká vált a néptánc, amit szeretnének folytatni, tudásukat bővíteni, noha az iskola falai közül már kinőttek.

Az annak idején betelepített szlovák lakosság leszármazottai között akad még, aki érti és beszélő őseik nyelvét, van köztük aktív viseletkészítő, öltöztető, mesélő, pék, keramikus, zenész és más alkotó is, akiktől a fiatalok igyekeznek eltanulni mélyen gyökerező tudásukat.

A város kulturális életének szerves részeként maradt fenn néhány archaikus, részben viseletes szokás, mint a Szellemi Kulturális Örökség Nemzeti Jegyzékére is felkerült pünkösdi zöldágazás és templomdíszítő hagyomány, amelyet az 1700-as évek legelején betelepített szlovák evangélikus családok hoztak magukkal, vagy a szüreti felvonulás és bál, a tollfosztás, a farsangi bál, a húsvéti szokások.

Az együttes tagjai a többi civil szervezettel együttműködésben rendszeresen részt vesznek a városi rendezvényeken mind rendező-lebonyolító, mind előadó szerepkörben. Céljuk a maglódi szlovák táncok és hagyományok továbbörökítése, illetve falujuk népviseletének megőrzése. Táncrendjükben megtalálható a férfi „cifruválás”, a mars, a lassú csárdás és „csupkálás”. Saját tánckultúrájuk mellett az egyesületi csoportok szívesen elmélyülnek más vidékek táncincisében is. Igyekeznek ellátogatni azokra a helyszínekre, ahonnan a választott táncanyag származik, hogy azt annak környezetében, a helyi emberekkel ismerkedve, autentikus helyzetben tanulhassák meg.

Az utóbbi években – közel maximális pontszámmal – Kiváló minősítést szereztek a Muharay Elemér Népművészeti Szövetség által megrendezett országos minősítésen, valamint Arany minősítést érdemelték ki Szarvason, a „*Vo víre tanca – Táncforgatag*” Magyarországi Szlovák Hagyományörző Csoportok és Táncgyűttesek Országos Minősítő Seregszemléjén. Ennek fődíjaként augusztusban sikerrel képviselték a hazai szlovákokat a 25. *MFSF Jánošíkov dukát* fesztiválon Csehországban.

A délután szabadtéri kulturális programjában felléptek: a Budapesti Szlovák Iskolaközpont diákjai, az Ecséri Zeleny Veniec Néptáncscsoport, a szarvasi Tessedik Táncgyűttes, Ponyikai Petra és Fehér Pálné vonyarci lakodalmas dalokkal, a Püspökhatvani Népi Együttes, a Lipa Szlovák Folklóregyüttes és a Rozmaring Asszonykórus (Rudabányácska).

Színes képszeállításunk a hátsó borítón látható.

Fuhl Imre, Kiss-Kohut Andrea és Trenka Erika felvételei

Átadták a 2023/24-es tanév országos nemzetiségi rajz- és fotópályázat díjait

Az Oktatási Hivatal Nemzetiségi Pedagógiai Oktatási Központja a 2023/2024. tanévben az Országos nemzetiségi rajzversenyt hatodik, az Országos nemzetiségi fotóversenyt negyedik alkalommal rendezte meg a magyarországi nemzetiségi nevelésben és oktatásban részt vevő óvodások és tanulók számára. A verseny célja a hazai nemzetiségek szellemi kultúrájának, népszokásainak, helyi hagyományainak a képzőművészet eszközeivel történő bemutatása, a nemzetiségi óvodások és iskolások kreativitásának fejlesztése volt. Az alkotások tetszőleges technikával (ceruza, vízfesték, tempera, zsírkréta, szénrajz) A4 és A3 méretben készülhettek.

Az Országos nemzetiségi rajzverseny és az Országos nemzetiségi fotóverseny helyezetteinek a tanév végén, május 29-én, egy kiállítással egybekötött díjkiosztó ünnepségen adták át a díjakat.

A rajzversenyen négy korcsoportban indulhattak az óvodások, az alsó és felső tagozatos (1-4., 5-8. évfolyamos), valamint a középiskolás (9-12. évfolyamos) tanulók az alábbi témakörökben:

I. kategória (óvodások):

„Egyszer volt, hol nem volt” – nemzetiségi meséink, legendáink hősei

II. kategória (1-4. évfolyam):

„Fantáziavilág” – nemzetiségi meséiből

III. kategória (5-8. évfolyam):

„Öltözzünk tradícióba!” – nemzetiségünk népviselete

IV. kategória (9-12. évfolyam):

„Felgyorsult világ” – nemzetiségem és a modern kor kihívásai

A megmérettetésre 94 intézményből 974 gyermek küldte be alkotását. Nem volt tehát könnyű dolga a bíráló bizottságnak, különösen az első két kategóriában. Az óvodásoktól és alsó tagozatosoktól rengeteg szebbnél szebb, színes, lendületes rajz, festmény érkezett a hozzájuk közel álló mesevilág témájából. A felső tagozatosokat megszólító nemzetiségi népviselet téma szintén sokakat indított alkotásra. E művekből kitűnik, hogy alkotóik jól ismerik nemzetiségük viseletének jellegzetességeit, olykor fel is veszik néptánchoz, rendezvényen vagy az „Egy nap népviseletben” projekt alkalmával. A fiatalok korcsoportjába kevesebb, ám annál eredetibb, különleges meglátású kép érkezett. A fotóversenyt két korcsoport számára hirdették meg, az I. kategóriában az 5-8. évfolyamosok, a II. kategóriában a 9-12. évfolyamosok küldhették be fotóikat.

A díjátadóra május 29-én a Nikola Tesla Szerb Tanítási Nyelvű Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium, Kollégium és Könyvtár aulájában került sor. A gyerekeken, fiatalokon, tanáraikon és szüleiken túl, a nemzetiségi önkormányzatok elnökei s képviselői, valamint az Oktatási Hivatal munkatársai is részt vettek az eseményen. A rendezvényt Pandurovic Anica, az ünnepségnek helyt adó intézmény igazgatója nyitotta meg Nicola Tesla kreativitásról szóló gondolataival. Beszédet mondott Tircsi Richárd, a Miniszterelnökség egyházi és nemzetiségi kapcsolatokért felelős főosztályának főosztályvezetője, és Brassói Sándor, az Oktatási Hivatal (OH) elnöke. Az intézmény kórusa és zenekara szerb dalokból álló ünnepi műsort adott elő, melyet a díjak átadása és a díjazott alkotásokból rendezett kiállítás megnyitója követett. A díjakat Kállay Attiláné, az OH Nemzetiségi Pedagógiai Oktatási Központjának főosztályvezetője és Brassói Sándor adta át.

Az OH Nemzetiségi Pedagógiai Oktatási Központja minden kategóriában három helyezettet díjazott. A nemzetiségi önkormányzatok különdíjakkal ajándékozták meg az igényes alkotásokat. Így összesen tizennyolc helyezett és további negyvenkilenc különdíjas gyermek

vehetett át elismerést. Idén először a megjelenésének harmincéves évfordulóját ünneplő BARÁTSÁG nemzetiségi kulturális és közéleti folyóirat is felajánlott kategóriánként egy-egy ajándécsomagot. A legjobb művekből a szervezők az ünnepségre kiállítást rendeztek, mely vándorkiállítás formájában a Nikola Tesla Iskolából más intézményekbe is ellátogat majd.

Az Országos Nemzetiségi Rajzverseny díjazottjai

I. kategória:

1. Labanc Csinszka: A csillagtallérok
Tatabányai Német Nemzetiségi Óvoda Alsógallai Óvoda Telephely
2. Oszlár Bese: A szegény és a gazdag paraszt
Romonyai Óvoda
3. Sándor Dániel Antal: Háromfejű sárkány
Horvát Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium és Kollégium

II. kategória:

1. Glonczy Renáta Rózsa: Zefír és Rebeka
Mezőzombori Kölcsey Ferenc Általános Iskola
2. Gázsity Deján: Márkó királyfi
Nikola Tesla Szerb Tanítási Nyelvu Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium, Kollégium és Könyvtár
3. Varga Béla: Áldás
Prügyi Móricz Zsigmond Általános Iskola

III. kategória:

1. Szeffű Lídia: Horvát leány a természet ölelésében
Szalántai Általános Iskola
2. Árvavölgyi Regina: Megérett a szőlő
Berzsenyi Dániel Evangélikus (Líceum) Gimnázium és Kollégium
3. Bulz Filip Bogdan: A haját fonó parasztasszony
Magdu Lucian Román Általános Iskola és Óvoda

IV. kategória:

1. Kovács Júlia: Fonódások
Német Nemzetiségi Gimnázium és Kollégium
2. Boda Szilvána: A régi hajó
Német Nemzetiségi Gimnázium és Kollégium
3. Kétszery Boglárka: Születéstől
Német Nemzetiségi Gimnázium és Kollégium

A Barátság folyóirat különdíjasai

I. kategória:

Hideg Péter: Kincsesládika
Miroslav Krleza Horvát Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium és Kollégium

II. kategória:

Popovics Adél: Hogyan ismerjük fel a boszorkányokat karácsony éjszakáján?
Kecskeméti Vásárhelyi Pál Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola

III. kategória:

Bengyeszkov Lilla: Az eltitkolt sokác lány
Horvát Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium és Kollégium

IV. kategória:

Túri Lívია: Bolgár nő a modern világban
Bolgár Nyelvoktató Nemzetiségi Iskola

Az Országos Nemzetiségi Fotóverseny díjazottjai

I. kategória:

1. Puskás Hanna: Gyere velem!
– Hodi simo!
Nakovich Mihály Általános Iskola, Kópháza
2. Vad Boglárka Ildikó: Ifjú pár népviseletben
Bánhidai Jókai Mór Általános Iskola Fekete Lajos Tardosi Tagintézménye
3. Budai Tamás Borisz: Bulfeszt 2023
Bolgár Nyelvoktató Nemzetiségi Iskola

II. kategória:

1. Szabó Hunor: A múlt reménye
Nicolae Bălcescu Román Gimnázium, Általános Iskola és Kollégium
2. Kóbor Szonja: Vallomás – Szerelem a Vendvidéken
Szent Gotthárd Általános Iskola és Gimnázium
3. Kirov Szófia Zita: Ünnepies hangulatban a fellépés előtt
Bolgár Nyelvoktató Nemzetiségi Iskola

Gratulálunk az alkotóknak!

Negyven éve a nemzetiségi oktatásban

Negyven év pedagógusi életpályára tekintünk vissza **Nagyné Engler Zsuzsával**, a **Leányvári Erdély Jenő Általános Iskola** volt igazgatójával. Nagymamaként ülünk egymás mellett egy játszótéri padon, miközben a gyerekek hancúroznak, mi beszélgetünk. Több, mint negyven évvel ezelőtt osztálytársak voltunk a pesterzsébeti Kossuth Lajos Gimnázium német nemzetiségi osztályában. Fiatalon csak a közvetlenül előttünk álló célokra gondoltunk – hova vesznek fel, mi lesz érettségi után? Most, tapasztaltabban, másként tekintünk a világra.

– Idén júniusban volt az első évzáró, amit már nem én tartottam. Igazgatói kinevezésem ugyan 2025-ig szól, de úgy érzem, negyven év tanári munka, huszonnégy év iskolavezetés után a legjobbkor adtam át a stafétabotot. Lelkesedésem, a pedagógusi munkába vetett hitem mindvégig kitartott. Amikor a nyugdíjba menetelről gondolkodtam, az volt a fontos számomra, hogy az iskola vezetését, az elért eredményekre építve, a folyamatos fejlődést szem előtt tartva „jó kezekbe” tudjam átadni. Származásomat, iskoláimat, elhivatottságomat tekintve mindig a nemzetiségi nevelés-oktatás fejlesztése, a tanulók és pedagógusok e téren történő élményalapú fejlődése határozta meg vezetői munkámat. Azt szerettem volna, hogy a leányvári iskolának olyan vezetője legyen, aki ezt a vonalat nemcsak tudásával, hanem szívvel-lélekkel, tehát érzelmi háttérrel is tovább viszi. Egy volt tanítványom, **Gölcz Mira** – a Budakeszi Német Nemzetiségi Általános Iskola volt igazgatója – keresett meg engem azzal, hogy ha valóban nyugdíjba megyek és nincs belső pályázó, akkor ő megpróbálja. Átadtam neki az iskola programját, elmondtam, hogy én mire helyeztem a hangsúlyt, és a benyújtott sikeres pályázat után a tankerület őt nevezte ki új igazgatónak. Örülök, mert ahogy én, ő is helyi lakos, tehát személyében olyan vezetőt kapott az iskola, aki sajátjának érzi azt.

Vezetőként így visszavonultam, a jelképes kulcsátadással a munkát is átadtam. Persze, ha támogatást vagy tanácsot kérnek tőlem, természetesen szívesen segítek. Pedagógusként még visszamentem heti öt órában a német nyelvet tanítani, az új tanévben pedig még egy óra népismeret is jön hozzám. Most nagyobb szükség van rám a családban, édesanyám is több segítségre szorul. Az unokáim tanítás után hozzám jönnek, délután együtt tanulunk, azután mennek haza.

– Emlékszem, hogy az első középiskolai évet kollégistaként kezdted sok más településről származó osztálytársunkkal együtt, aztán félév után inkább naponta bejártál Leányvárról a pesterzsébeti gimnáziumba, és érettségi után sem volt kérdés, hogy a szülőfaludba térsz vissza. Mi minden köt ide?

– Azt mondhatom, minden. És ez így volt már gyerekkoromban is: a családom, a barátaim, a közösség, itt jártam általános iskolába, és hamar megtaláltuk egymást a későbbi férjemmel. Felső tagozatos német-tanárom, az iskola akkori igazgatója, **Erdély Jenő** – akinek a nevét 2016-ban felvette az iskola –, mindjárt a főiskolás évek kezdetén, 1983-ban felkért napközis tanítónak, így a gimnáziumi évek után egészen hamar a tanári kar tagjaként tértem vissza az általános iskolámba.

A tanítás nem jelentett gondot már az első évben sem. A Kossuth Gimnáziumban úgy felkészítettek tudásban, tájékozottságban, hogy bátran vágtam bele a továbbtanulásba az Esztergomi Tanítóképző Főiskolán, majd a Pécsi Tanárképző Főiskolán. Gimnáziumi osztályfőnöküinktől, **Lunczer Teréztől** annyi mindent kaptunk a hátizsákunkba, messze nemcsak a tananyagot, egy nagyfokú igényességre törekvést állított eléink. Akkor nehéznek éreztük persze, hogy mindig valami több kellett még, de így felvértezve, magabiztosan mentem vissza Leányvárra. Soha nem éreztem, hogy nem fogok megfelelni.

– Sőt, 1988-ban a német nemzetiségi nyelvtanári diplomát már kétgyerekes anyukaként vetted át, és 1999-ben az iskola igazgatója lettél.

– Úgy láttam, hogy az iskola nemzetiségi jellegét akkor tudom a legjobban szolgálni, ha ehhez vezetőként meglesznek a lehetőségeim és eszközeim pályázatok elnyerésével, továbbképzések szervezésével, és így tudok a legtöbbet tenni a nemzetiségi közösségért. Utólag látom,

hogy az égiek is áldásukat adhatták erre, mert amikor igazgató lettem, semmilyen vezetői ismerettel nem rendelkeztem, csak azt tudtam, mit szeretnék.

Fél évvel később lehetőségem nyílt minisztériumi ösztöndíjjal egy kétéves vezetőképzésen részt venni *Dél-Tirolban, Traminban*. Magyarországról négyen mentünk a *Qualität und Evaluation* (Minőség és értékelés) című tanfolyamra a huszonkét helyi pedagógushallgató mellé. Egy kis vidéki iskola igazgatójaként kezdetben kissé szorongva indultam hathetente a három-négynapos oktatásra, ám ott egyre jobban kinyílt a világ számomra. Új módszerekkel, új emberekkel, új lehetőségekkel ismerkedtem meg. A második évben egy ottani kedves tanárnő segítségével iskolai partnerkapcsolatot alakítottunk ki egy dél-tiroli és a leányvári iskola között. Egy alkalommal az akkori nevelőtestülettel kiutaztunk a dél-tiroli iskolába. Célom a látogatással nem volt titok: szerettem volna a kollégáknak is megmutatni tapasztalataimat, megosztani élményeimet, hogy másképp is folyhat az iskolai élet. Kezdő vezetőként nagyon sokat jelentett számomra ez a képzés. Bátorságot nyertem, megtanultam, hogyan lehet a lehetőségeinkkel, erősségeinkkel élni. Pedagógusként és vezetőként is számos belföldi s külföldi továbbképzést elvégeztem. Éreztem, hogy így tudok példát mutatni szűkebb környezetemnek és ennek megfelelően feladatokat kijelölni, valamint módszereket választani.

– A dél-tiroli képzésről olyan fontos vezéreket hoztam, ami a gyerekek és a kollégák számára, de a tágabb közösségnek is hasznos és az előbbre jutást szolgálja. A partnerközpontúság mellett az erősségekre építkezés az, ami hosszú távon is jó együttműködést eredményez. Igazgatóként munkatársaim érdekeit is képviselni akartam, hiszen közülük lettem vezető, és megpróbáltam jó kolléga maradni a számukra. Kis nevelőtestület a miénk, akkoriban tizennégy pedagógus státusszal. Nagyon fontosnak tartottam, hogy ahol a kollégák a napjuk nagy részét töltik, ott jól is érezzék magukat. Próbáltam mindig az erősségekre építeni, és a gyengeségeket háttérbe szorítani. Belső továbbképzési rendszert alakítottunk ki: bemutató órákat tartottunk egymásnak, hogy mindenki megismerhesse a többiek erősségét, és így egy jó módszertani tárházzal rendelkezzen, amiből átveheti a hozzá közel állókat. Nem kell mindenkinek ugyanazt csinálni, de tanulni egymástól mindig hasznos. Emellett feladatomnak tekintettem a jó kapcsolat megtartását a tankerületi vezetőkkal, a többi iskola vezetőivel és pedagógusaival. A partnerközpontúsággal, jó kommunikációval sok mindent el lehet érni úgy a szülőknél, mint a mindenkori fenntartónál, legyen az önkormányzat, társulási tanács vagy a tankerület.

– Miután elvégeztem ezt a képzést, néhány kollégával kidolgoztunk egy új módszert dél-tiroli mintára. Három pedagógus, egy fejlesztőpedagógus, egy elsős és egy másodikos osztálytanító váltotta egymást körforgásban. Egyszerre többen dolgoztak össze a gyerekek fejlődése érdekében, miközben ők is nyertek ezzel a felállással. Nem volt alá-főlérendeltségi viszony köztük, formálni tudták egymást. A megyén belül tartottam továbbképzéseket erről a pedagógusi felállásról. Mivel ez eggyel több álláshelyet jelentett, az önkormányzat egy idő után nem tudta már fedezni. Ekkor két szomszéd községgel, *Kesztölcével* és *Piliscsévével* létrehoztuk a *Pilisi Közoktatási Társulást*, hogy újabb anyagi forrásokhoz jussunk. Három óvoda, három iskola és egy bölcsőde volt a tagja a társulásnak az én vezetésemmel 2009-2012 között. Nagyon sok munkát fektettem ebbe a hároméves együttműködésbe, ami valamilyen enyhített az intézmények anyagi gondjain.

– 2013-ban az esztergomi tankerület mint vagyonkezelő átvette az önkormányzati tulajdonú iskolát. Felmerült a kérdés, hogy átkerül-

– *Hogyan befolyásolta vezetési hozzáállásodat ennek a képzésnek a szemléletmódja?*

– *Iskolaigazgatóként mit ültetett át a gyakorlatba a Dél-Tirolban kapott, látott tapasztalatokból?*

– *Hogyan folytatódott a tevékenységed a tankerületek megalakulásával?*

Leányvári tájház

– A sok felújítás, anyagi forrás előteremtése mellett mit akartál elérni igazgatóként az iskolában?

jünk-e a nemzetiségi önkormányzat fenntartásába, de ennek kigazdálkodásához a mi iskolánk kis létszámú, az 1902 körül épült, több mint százéves, leromlott, öt külön épületben működő iskola pedig folyamatos felújítási feladatokat jelentett. Pályázatokon nyertünk pénzt ehhez, így tudtuk például 2006-ban a tájház régi tetőszerkezetét és külső homlokzatát az eredetinek megfelelően helyreállítani. Egykor ez egy régi svábház volt, mely a kitelepítés után az államosítást követően az iskolába integrálódott. Itt tartották korábban a gyakorlati foglalkozásokat. Szeretném megemlíteni, hogy a nemzetiségi önkormányzatok megalakulásától huszonegy éven keresztül nemzetiségi képviselő, majd elnökhelyettes voltam, így még nagyobb lendülettel tudtam tervezni és fejleszteni nemcsak az iskolai, hanem a községi nemzetiségi programokat is. Így alakult, hogy a fent nevezett régi családi ház a sikeres pályázat után aktív színtere lett a nemzetiségi népművelés óráknak, adventi készülődéseknek és egyéb nemzetiségi tevékenységeknek. Egy részében állandó kiállítást rendeztünk be azokból a régi tárgyakból, amik még megmaradtak a faluban. Szerepelünk is *Jaszmán Gabriella Mesélő házak* című könyvében. Amikor a kitelepített németek leszármazottai és érdeklődő vendégek érkeztek hozzánk, szívesen mutattam meg nekik őseink örökségét.

– Az volt a célom, hogy a leányvári iskolások is rendelkezzenek olyan szorgalommal, kitartással és jó képességekkel, hogy ne jelentsen hátrányt számukra az, hogy egy kis helyi iskola diákjai. Hogy meg tudják ragadni a lehetőségeket, kellő tudással és rátermettséggel bejuszanak azokra a helyekre, ahová szeretnének. Hogy egy kis vidéki iskola is megadja nekik mindazt, amire szükségük van a mai kihívások mellett. Úgy gondolom, ezt sikerült is elérni. A gyerekek tanítása mindig fontos és nemes feladat, igazgatóként és nagymamaként egyaránt. Bennük is meg kell világosítani, rá kell ébreszteni őket, hogy tudással, szorgalommal sok mindent el lehet érni, és élni kell a lehetőségekkel, nem szabad elmenni mellettük.

A mai modern digitális eszközöket nem lehet kizárni az életünkből, hanem okosan fel kell használni a cél érdekében. Az oktatásba is beépítjük, így például tanulóink megismerhetik a prezentációval tartott kiselőadást. Ezen a téren sokat tanultam egykori kisdiajoktól, kolléganőmtől, *Leányvári Gabriellától*, aki sikeresen készíti fel a gyerekeket az A2 és B1 szintű DSD nyelvvizsgára. Egy-egy prezentáció kis vizsgatapasztalatot ad, és így már nagyobb magabiztossággal mennek a nyelvvizsgára, felvételre. A digitális eszközök mellett persze fontosnak tartom az olvasást és a valós élményeket. Az iskola és a pedagógusok feladatának pedig azt tekintem, hogy fenntartsák az érdeklődést a gyerekekben, ám ezt elavult eszközökkel és módszerekkel nem lehet elérni. Ha megfelelő eszközökkel adjuk át a tudást, akkor is, ha nem látjuk, hol érik az majd be, akkor a gyerekek fel tudják majd venni a fonalat, amikor szükség lesz rá, tudják, hol keressenek. A pedagógusoknak is állandó megújulásra van szükségük ahhoz, hogy képesek legyenek számukra ezt nyújtani.

– Leányvár sváb település, mennyit őriz a múltjából, és hogyan tartható életben a nemzetiségi identitás, nyelvi, hagyomány? Nehezebb ma nemzetiségi pedagógusnak lenni, mint korábban?

– Az 1946-os leányvári kitelepítést és a betelepítést követően az ötvenes években nem volt tanácsos németül/svábul beszélni a faluban. Mi sem beszéltünk otthon németül a szüleimmel, ők tudtak svábul, de nem szólaltak meg. Nagyszüleim viszont mindig svábul beszéltek, hozzám is így szóltak, én pedig magyarul válaszoltam. Mivel egy udvarban laktunk a nagymamámmal, bőven adódott alkalom erre a kétnyelvű kommunikációra. Nagyon sok éneket, mondókát megtanultam, mert miközben főzött, énekelt, beszélt hozzám, mindig tanított valamire. Ekkortájt járt erre egy tiroli néprajzkutató házaspár, Grete és Karl Horak. Magyarországi sváb népdalokat, mondókákat gyűjtöttek. Nagymamámtól is lejegyezték sokat, én pedig a felvétel közben is

ott ültem, hallottam, magamba szívtam ezeket. Az általános iskolában is jó eredményeket értem el német nyelvből. A nagymamámtól kapott sváb nyelv és a hagyományok, a megélt szokások kiegészítették, táplálták, erősítették egymást. Tudtam, hogy a német nyelvvel akarok foglalkozni, de a hagyomány is nagy szerepet játszott terveimben. A pályaválasztás jónak bizonyult, mert a budapesti Kossuth Gimnáziumban mind a nyelvtanulás, mind a hagyományápolás kimagasló mértékben játszott szerepet.

Az ötvenes években a sváb nyelv és a hagyományok terén elcsendesedett az élet, de a tudatos megőrzés meghozta az eredményt. Ezt erősítjük azóta is: az iskolában heti öt órában tanítjuk a németet a heti két óra angol mellett, van néptáncóra, sok hagyományőrző program. A heti népismeret órát autentikus környezetben, a tájszobában tartjuk. Akkor várhatunk mindentől jó eredményt, ha otthonról is kap a gyerek pozitív megerősítést arról, hogy mindez a mai korban is fontos, nem divat kérdése. Múlt nélkül jövőt építeni nem lehetséges, s ez így van a svábsággal kapcsolatban is. Magam is ebben a szellemben neveltem a gyerekeimet, örülök, hogy ennek meglett az eredménye, a lányom a gazdasági végzettsége mellett a jó nyelvismeretének köszönhetően évekig az Országos Német Önkormányzatnál dolgozott. Működik néptáncsoport, dalkör, zenekar is a faluban, de tény, hogy ma nehezebb „ideragasztani” a gyerekeket ezekhez a tevékenységekhez, mert nagyon sok más lehetőség van, ami olykor elszívóerőként működik.

– A családom mindig támogatott engem, így valóban csak a munkámnak tudtam élni. Édesanyám, a férjem, nagymamám, egymást váltották a gyerekek mellett, amíg tanultam, tanítottam, iskolát vezettem. A nemzetiségi önkormányzat tagjaként, elnökhelyetteseként sokszor a hétvégéimet is a közösségi életnek szenteltem, és kirándulást, rendezvényeket, táboroztatást szerveztem és bonyolítottam le. Ez az ő segítségükkel tudott működni, hogy folyamatosan ott álltak a hátam mögött. Most nekem kell ugyanezt továbbadnom a gyerekeimnek, mert látom, tudom, hogy akkor tudnak boldogulni, dolgozni, ha mögöttük is van egy biztos háttér. Tehát felállítottam egy rangsort, most továbbadom a következő nemzedéknek azt, amit én is megkaptam, tehát lehet rám számítani itthon a családban.

Miután itthon maradtam, az óraadói munkám mellett sokat foglalkozom az unokákkal, rendszeresen tanulok a legidősebbel, mert ő igényli is és mindig megkeres. Az itthoni teendők mellett tudok törődni magammal, fizikai és lelki téren egyaránt, nagyon sokat gyalogoltam, tartózkodtam a szabadban, olvastam az utóbbi években, így dolgoztam fel az elmúlt évtizedek állandóan zsúfolt, olykor stresszes napirendjét, munkatempóját.

Csikszentmihályi Mihály a következőket írja: „A céltudatosság, az elszántság és a harmónia összefogják az életet és értelmet adnak neki azzal, hogy folyamatosan áramlatélménnyé alakítják.”

Személyes küldetésem részeként és megtisztelő feladatként éltem meg, hogy részt vehettem gyermekeink világképének formálásában, értelmük kibontakoztatásában, az értékek megőrzésében, az értékrementésben, motiválásban, útkeresésben. Az ősök által adott minták így válhattak személyes élménnyé, tudatos önmegvalósítássá.

Titkos vágyam még a népismeret tanításával kapcsolatos. Arra gondolok, hogy nemcsak általános iskolában, hanem más oktatási formában, például nemzetiségi gimnáziumban vagy egy-egy előadás keretében is kipróbálnám, hogyan működik. Ez még nagyobb összedettséget igényel tőlem, ki kell gondolnom a részleteket, az azonban bizonyos, hogy valami újat akarok még létrehozni. Továbbra is arra törekszem, hogy mindig valami többet adjak, mert félgőzzel nem lehet csinálni valamit, csak azért, mert nyugdíjas vagyok. Csak annak van értelme, ha mindent beleadok.

Német szoba a tájházban

– *Hogy bírtad a sok munkát anélkül, hogy belefáradtál, belefásultál volna évtizedeken keresztül? És mi élteti még a lelkesedésedet, milyen terveid vannak a jövőre nézve?*

– *Ehhez kívánunk további jókedvet, lendületet és jó egészséget!*

Balányi Klára

Kincsek az értéktárakból

A magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvényt 2012 tavaszán fogadta el az országgyűlés. A törvény értelmében a nemzeti értékek megóvandó értékek, azok azonosításában, rendszerezésében, adataik nyilvántartásba vételében és folyamatos frissítésében, gondozásában a megyei önkormányzatok működhetnek közre. Ezúttal is az értéktárakba felvett, ott nyilvántartott kincsek közül válogattunk.

Mohácsi Nemzetközi Néptáncfesztivál (Baranya Vármegyei Értéktár)

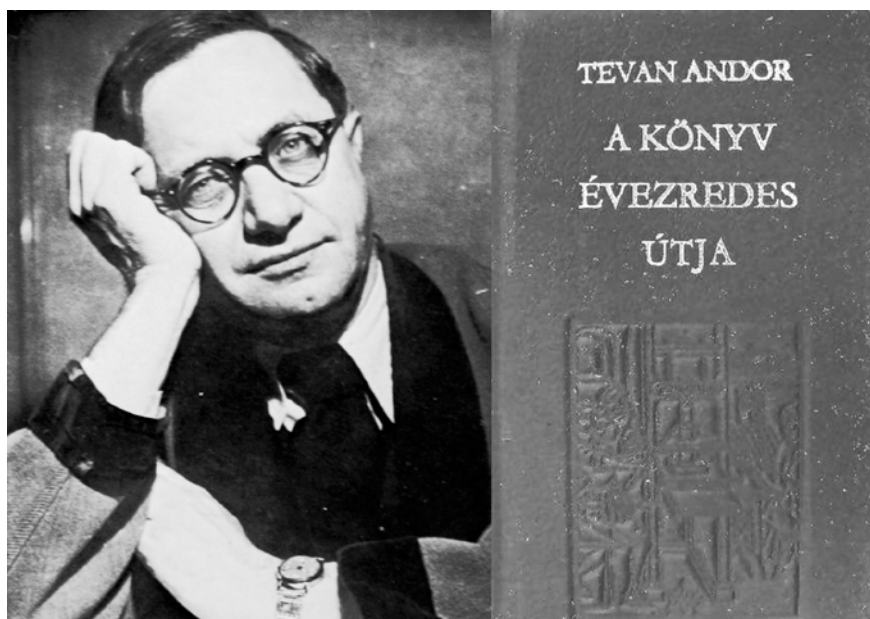
1996 óta minden év augusztusának kiemelkedő programja a négy napot át tartó Nemzetközi Néptáncfesztivál. A népszerű eseményen (annak nevéhez híven) a Mohács környékbeli néptáncsoportok mellett több külföldi népcsoport képviselői is rendszeresen részt vesznek. A fesztivál közönsége az eddigi években megcsodálhatta többek között a magyar, délszláv, bolgár, német, osztrák, makedón, román, török, olasz, francia, spanyol vagy portugál népek hagyományos tánc kultúráját. Az esemény gyakori vendégei a határon túlról érkezett magyar néptáncosok is. Az évek során szoros kapcsolatok alakultak ki a néptáncsoportok között, így lehetőség nyílt arra, hogy ne csak Magyarországon, hanem külföldön is megismerhessék a mohácsi néptánc-hagyományokat.

Az első három napon a fesztivál együttese hosszabb önálló műsorral mutatkoznak be, majd a negyedik napon a város főutcáján és főterén látványos menettáncos felvonulást tartanak, amelyet az esemény fő látványosságának számító gálaműsor zár.

Az esti bemutatóműsorok után a néptáncsoportok tagjai rendszerint nyitott táncszállal várják az érdeklődőket, akik itt számos, akár távoli nép táncait is elsajátíthatják.

Tevan Andor könyvművészeti és kiadói tevékenysége (Békés Vármegyei Értéktár)

Tevan Andor 1889-ben született egy kilencgyermekes csabai zsidó családnak negyedik gyermekeként. Édesapja, id. Tevan Andor 1903-ban Békéscsabán átvette Lepage Lajos könyv- és papírkereskedését. A bolthoz tartozott egy lábbal taposó téglajsajtó, amelyet apró nyomtatványok,

névjegyek, meghívók előállítására használtak. Az ekkor 14 éves ifjabb Andor, hogy megfelelő jártasságot és képzettséget szerezzen a nyomdászat területén, a bécsi Graphischer Lehr- und Versuchsanstalt grafikai iskolában tanult két évig. Visszatérve szülővárosába átvette apjától a műhely vezetését, és könyvkötészetre alkalmas nyomdává fejlesztette. A cég fellendülését az 1910-es évek hozták, amikor a könyvkiadói tevékenységre került a hangsúly. Könyveket, könyvsorozatokat indított útjára, megismertetve olvasóival a világirodalom klasszikusait. A borítókat és belső grafikákat is ő tervezte. Nyomdájában sajtótermékek is készültek (Békéscsaba és Vidéke, Csabai Napló, Békésmegyei Népszava, Békéscsaba és Vidéke). Utóbbi lapnak társszerkesztője, majd felelős szerkesztője is volt. Az 1930-as évek gazdasági válsága miatt a könyvkiadás mellett csomagolóanyag-gyártással kezdtek foglalkozni. 1944. április 3-án harminckét baloldali gondolkodású férfival együtt letartóztatták, majd egy Bécs környéki lágerbe deportálták. A koncentrációs táborból 1945. április 20-án szabadult. Hazatérése után még az évben újraindította és az 1949-es államosításig üzemeltette nyomdáját, s folytatta a könyvkiadást. Az államosítást követően az Ifjúsági Könyvkiadó munkatársaként dolgozott. A Tevan nyomdát 1963-ban egyesítették a Kner Izidor által 1882-ben alapított gyomai nyomdával. Az egyesített vállalat a Kner Nyomda nevet vette fel, székhelye Békéscsaba lett.

Tevan Andor 1955-ben októberében hunyt el. Nem sokkal a halála után (még az évben) jelent meg A könyv évezredes útja című műve.

Petrovics-mészárszék (Bács-Kiskun Vármegyei Értéktár)

Dunavecse egyik nevezetessége *Petőfi Sándor* apja, *Petrovics István* egykori mészárszéke, melyet 1841 és 1844 között bérelt. A „Kis lak” még ma is áll.

A költő elszegényedett szülei Szabadszállásról költöztek ide négy évre, ahol fiuk többször is meglátogatta őket. 1844-ben több mint két hónapot töltött velük. *Petőfi* azonban soha nem ebben a házban szállt meg, hiszen csak egy szoba volt benne, a többi helyiséget elfoglalta a mészárszék. Ottlétekor *Nagy Pál* házának egyik szobáját kapta meg. *Petőfi* pápai diákként 1842-ben rokonával és diáktársával, *Orlai Petrics* Somával kétszer egy hétre ment haza a szüleihez. 1843 májusában már Pozsonyban volt, onnan üzent haza a Távoból című verssel: „Kis lak áll a nagy Duna mentében”. Hosszú távollét után, keserves másfél évvel a háta mögött, 1844 húsvétján kopogtatott újra a „Kis lak” ajtaján. (Ezt a kopogtatást idézi föl a magyar líra anyaverseinek egyik legszebb darabja, a Füstbe ment terv.) Ez volt az utolsó és leghosszabb vecsei tartózkodása, ekkor írta első szerelmes verseit *Nagy Zsuzsika*-hoz. Összesen harminc költeménye köthető Dunavecsehez, köztük az Egy estém otthon, a Meredek a pincegádor, a Vizen, A faluban utcahosszat, Deákpályám, a Gazdálkodási nézeteim, majd a néhány hét múlva Pestről hazaküldött, szülőkért aggódó István öcsémhez című verses levele.

Az egykori mészárszék jelenlegi formájában is nagyrészt a XIX. századi stílusjegyeket őrző, nádfedeles épületében múzeum működik, ahol többek között eredeti állapotban lelhető fel *Petőfi Sándor* apjának bárdja és *Nagy Zsuzsika* kancsója is.

Az andai híd (Győr-Moson-Sopron Vármegyei Értéktár)

Mosontarcsa (Andau) Burgenlandban található az osztrák-magyar határon. A településtől nyolc kilométerre a Hanság-csatornán volt egy fahíd. Az 1956-os forradalom során elmenekült kétszázezer magyar közül tízezrek (egyes becslések szerint 60-70 ezren) – amíg a szovjet

hadsereg 1956. november vége felé le nem rombolta – ezen a hídon jutottak a szabad világba. Visszaemlékezők szerint a menekülteket az osztrák oldalon meleg étellel és itallal fogadták.

A hidat eredetileg az ezen a határvidéken fekvő területeket megművelő gazdák építették a szántóföldek könnyebb megközelítésére az 1940-es évek első felében. Az andai hírhoz már az 1940-es évek közepén is keserű események kötődtek. A magyarországi német lakosság kényszer-kitelepítésekor a kegyetlenkedések és visszaélések miatt a környékbeli németek jelentős számban menekültek el ezen a hídon keresztül. Magánúton kerestek új lehetőséget Ausztria szovjetek által megszállt övezetén keresztül.

A hidat 1996-ban a forradalom évfordulója alkalmából építették újjá, az eredeti dokumentumok alapján. A kivitelezést az osztrák hadsereg végezte, a faanyagot a magyar kormány biztosította. A Hansági-főcsatornán átívelő, 1996-ban átadott 7 méter hosszú és 2 méter széles, fából készült andai hidat, mely ma történelmi emlékhely, azóta úgy újították fel, hogy a faanyagokat kiváltották rajta. A Schengeni Övezethez csatlakozásunk óta szabadon átjárható.

Kulturfest – Német nemzetiségi kulturális fesztivál *(Komárom-Esztergom vármegye Értéktára)*

A Komárom-Esztergom vármegyében működő német nemzetiségi ének-, zene- és tánckarok fesztiválja. A rendezvényt 1995 óta kétfévente, más-más vármegye svábok lakta településén szervezik az adott település német nemzetiségi önkormányzatával és a KEM Német Önkormányzatok Szövetségével közösen.

A fellépő népviseletes csoportok felvonulásával kezdődik a rendezvény. Általában egy vagy több zenekar kíséri a menetet, amelyben a csoportok és a települések nevével feliratozott táblákkal vonulnak a résztvevők. A műsorvezető minden csoportot bemutat a színpadon.

A megjelent csoportok száma általában 15-20, de gyakran ennél is nagyobb, ami esetenként több száz, a német nemzetiségi hagyományokat aktívan ápoló tagot, résztvevőt jelent. A fesztiválra érkezett nézők a vármegyében működő kultúrcsoportok színvonalas előadásain túl a településekre jellemző autentikus viseletekben gyönyörködhetnek, illetve élvezhetik a helyi nyelvjárást. A csoportok ilyenkor gyakran cserélnek kottákat, lesnek el fortélyokat, tanulnak egymástól. Jó alkalom nyílik kapcsolatok építésére és ápolására, találkozásokra és ismerkedésre, vagy csak egyszerűen a beszélgetésre. A települési rendezvényekkel ellentétben itt nemcsak az egyes járások, régiók csoportjai találkoznak, hanem az egész vármegyéből érkeznek fellépők.

A fesztivál célja, hogy az egész vármegye német nemzetiségi lakosságát megszólítsa, mozgósítsa, ezzel erősítse a nemzetiségi identitást,

az összetartozást. A fellépő csoportok a vármegye kulturális életének tevékeny résztvevői. Az esemény a táncosok mellett jelentős nézőközönséget is vonz. Ez a vármegye egyik legnagyobb német nemzetiségi rendezvénye.

Csángó Fesztivál – Értékmentő Kulturális Műhely (*Jász-Nagykun-Szolnok megye Értéktára*)

A Csángó Fesztivált 34 évvel ezelőtt, 1990-ben alapította Papp Imre, a Jászság Népi Együttes alapító művészeti vezetője és felesége, Péterbence Anikó. Azzal a céllal, hogy általa olyan komplex adatgyűjtő, rendszerező, oktató, a szellemi örökséget gyakorlatban is mozgósító, értékmentő műhely létesüljön, amely erősíti a magyar nemzeti azonosságtudatot itthon és külföldön. Amely ezáltal hozzájárul a magyar népi kultúra hazai és nemzetközi népszerűsítéséhez.

A Csángó Fesztivál szakmai háttérét kezdettől fogva a nagy múltú Jászság Népi Együttes biztosítja, amely szervezője a fesztiválhoz kapcsolódó egyéb programoknak is: a Nemzetközi Táncház- és Zenésztábornak, továbbá a Magyar-Magyar Konferenciának. A fesztivál és a körülötte kialakult széleskörű szakmai műhely rendkívül sokat tesz a moldvai, a gyimesi, a barcasági csángók, valamint a történelmi viharok során elszakadt nemzetrészek és a diaszpórában élő magyar etnikum kultúrájának megismeréséért, ápolásáért és megőrzéséért. A nemes kezdeményezés igen közkedvelt hagyományörző programsorozattá vált, és minden év augusztusában ezeket vonz a jászok fővárosába, Jászberénybe.

Sajátos csömöri tót népviselet (*Csömöri Települési Értéktár*)

A budapesti piacok sajátos alakjai azok a népviseletbe öltözött asszonyok, akik zöldséget, gyümölcsöt és egyéb mezőgazdasági termékeket árulnak. Közülük is kitérnék széles szoknyájukkal, fejviseletükkel és színes öltözködéssel a csömöriek. A Budapest közvetlen közelében fekvő Csömör a XVIII. században szlovákokkal települt be, akik a mai napig a nyelvükön kívül megőrizték népi kultúrájuk néhány elemét, melyek közé tartozik az öltözet is. Csömör lakosságának szociális struktúrája foglalkozásuktól függött, a vagyoni és szociális különbségek a vallási hovatartozással is (katolikusok, evangélikusok) összefüggtek.

A katolikus lakosságot nagyrészt németek és szlovákok alkották. A múltban a németek főként a szőlőket birtokolták, később a gyümölcsösökre tértek át, a szlovák földművesek zöldséget termesztettek.

Kézzel írott német-magyar egyházi énekeskönyv 1865-ből (*Pest Vármegyei Értéktár*)

Az összes különbség – nemzetiségi, vallási, szociális és vagyoni – bizonyos mértékig, főként a második világháborúig az öltözetben is megmutatkozott.

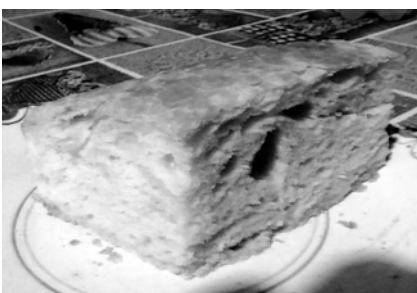
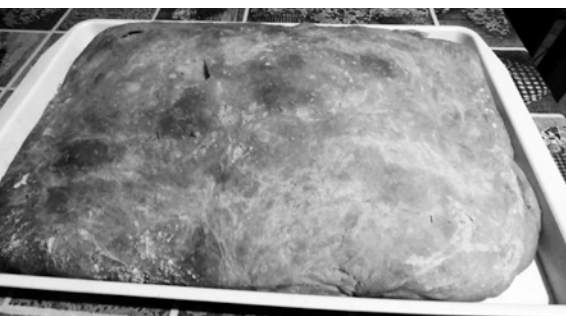
Ezután a hagyományos öltözet háttérbe szorul, és lassan mindenki városi öltözetet kezd viselni. A népviseletben járó földművesektől, a szlovákoktól a múltban is eltérő viseletben jártak az iparosok, akik „jobban éltek és többet engedhettek meg maguknak”. Városiasan öltöztek. Nem maradtak el mögöttük a németek sem, akik közül sokan Pesten dolgoztak. A szlovák lakosság viszont parasztosan öltözött, népviseletet hordott. A csömöriek szerint a környező szlovák településeken elenyésző különbségekkel azonos népviseletet hordtak a cinkotai, a kistarcsai és kerepesi lakosok.

A sajátos csömöri népviselet napjainkig fennmaradt a településen, hiszen közel harminc asszony (a mamikák) napi rendszerességgel hordják az alkalomhoz illő viseletüket. Az ő segítségükkel és a faluban felkelhető népviseleti magángyűjtemények bemutatásával hű képet kaphatunk elődeik viseleti szokásairól, mindennapi életéről.

Walter Rozina volt az, aki az 1860-as évek közepén legszebben énekelt az újhartyáni katolikus templomban. Ezt a képességét vette észre és értékelte nagyra Johann Gombár, a község akkori kántortanítója. 1865-ben saját kezűleg állított össze egy német és magyar nyelvű szövegeket egyaránt tartalmazó énekeskönyvet Rozina számára.

A kódexmásolókat megszégyenítő szépségű könyv nem csupán hiba nélkül tárja elénk a korabeli egyházi énekeket, páratlan gondossága és odafigyelése írásművészeti teljesítményként is kiemelkedő hagyaték. Az énekeskönyv ma az újhartyáni Hornyák család féltett kincse, amely családi örökségként szállt nemzedékről nemzedékre. Hornyákék jóvoltából a kiemelkedő kulturális értéket, a hely- és egyben kortörténeti énekeskönyvet gondosan helyreállították és népszerűsítették, melynek révén a megyei kulturális örökségben is elfoglalhatta méltó helyét.

Kelt bodag, a cigányok kenyere (*Apátfalvi Települési Értéktár*)

Ez a bodag nem az általános szóhasználat szerinti bodag, vagyis sűrű, kemény, kopogós, élvezhetetlen étel, hanem könnyű, finom réteges, sós kenyérféle. Lovári nyelven a bodag bokolyi. Napjainkban a különféle rendezvényeken, fesztiválokon sütve nagyon kedvelt, főleg melegen finom.

Akik rendszeresen sütik, nem mérnek semmit, hanem érzik, hogy miből mennyit kell tenni bele, mikor pont jó az állaga, vagyis se nem puha, se nem túl kemény. Van azonban rá recept is, hogy más is meg tudja sütni, ha akarja.

Elkészítéséhez a következők szükségesek: 1 kg liszt, 1 csomag élesztő, 1 evőkanál só. A hozzávalókat egy közepes vajlingba tesszük, összekeverjük, majd langyos vízzel bedagasztjuk. Letakarjuk, meleg helyre tesszük. Mikor a tészta megkelt, deszkára lisztet szórunk és ráborítjuk. Kézzel széthúzzuk, majd langyos disznózsírral meglocsoljuk. Négybe összehajtjuk és tíz percig kelni hagyjuk. Újból kihúzzuk, újból zsírozuk és megint négybe hajtjuk. A széleit szépen eligazítjuk. Magas peremes tepsibe tesszük, amit előtte kizsíroztunk. Öt perc pihentetés után betesszük a sütőbe sülni. A tetejét szabadon hagyjuk. Mikor megsült, ruhára tesszük ki a tepsiből. Vízzel, kézzel megmosdatjuk és a ruhába betekerjük. A kész bodag akár 15-20 centi magas is lehet, ha jól dolgozik az élesztő. Leveles, ritka, könnyű és finom kenyérféle, tepsi alakú. Négyzetesre szelve eszik.

Az apátfalvi cigányok ősi kenyere ez, csak a cigányok készítik így. Mindenki szereti és az elkészítése nem igényel nagy tudást. Laktató, olcsó tésztaféle, kenyérféle, amely a bolti kenyér megjelenésével sajnos már ritkábban kerül az asztalra. Hagyományát azonban megőrzik és rendezvényeken gyakorta kínálják.

Bucsui busójárás (*Bucsui Települési Értéktár*)

A Vas vármegyei községben 1976-ban rendezték meg az első busójárás, amikor is Lackó Jenő, a helyi képviselőtestület tagja vetette fel az ötletét. Ő ugyanis mohácsi származású, s megfelelő kapcsolatokkal rendelkezett ahhoz, hogy az ottani sokác közösségből (a horvátok népcsoportja) meghívhassanak a farsangi rendezvényükre busókat. A felvetést sokan támogatták, s azóta is februárról februárra a teleket a mohácsi busók és hozzájuk kapcsolódó helyiek felvonulásával, sokác lányok táncprodukcióival és az ugyancsak ekkor tartott hagyományos bucsui bolondesküvő résztvevőivel úzik el.

„Láttál-e már álarcosat, / ördögfarkas bolondokat, / kik máskor Mohács utcáit járják, / most majd falunkat kórálják” – szól az alkalmi klapancia, amivel a közönséget hívják. Az esemény időnként bőgőtemetéssel is társul. A helybeliek szóösszevonással Bucsujárásnak is szívesen nevezik a komoly idegenforgalmi látványosságnak számító rendezvényt.

Olasz gránitfejtő (*Sukorói Települési Értéktár*)

A Fejér vármegyei Sukoró határában, a Gyapjaszsáktól nem messze, az ingókó melletti villanyoszloptól induló kis ösvény vezet az erdőbe, ahol pár száz méternyi séta után található meg az Olasz kőfejtő sziklái. A helyben honos legenda szerint, Mátyás király idején a budai vár reneszánsz átalakításait megvalósító itáliai, többségükben velencei építőmestereket fehérvári munkálatokra vezényelték. Amikor átvonultak a ma Velencei-tó néven ismert állóvíz mellett, beleszerettek a tájba. Királyi megbízatásuk végeztével itt hozták létre új otthonukat a mai Velence város területén. Továbbra is gyakorolt mesterségükhöz a közeli hegység legközelebbi területén (Sukoró) fedeztek fel, s működtetettek egy kőbányát.

A Velencei-hegység fő tömegét karbon gránit adja, mely a Variszkuszi-hegységrendszer kialakulása során keletkezett. Létrejöttét a kétszáznyolcvan millió évvel ezelőtti zajlott vulkánikus tevékenység során lassú kihűléssel gránittá szilárdult szilícium-dioxidban gazdag magmának köszönheti. A külszíni kőfejtőben a gránitnak több változata is megtalálható, aplitok, pegmatitok, valamint a gránit málladéka, gránitmurva is előfordul itt. Amikor a Székesfehérvárra vivő műutat készítették, e kőfejtő gránitját használták fel az út alapozására.

Az évszázada elhagyott, használaton kívüli bányahely ma már csak turistalátványosság, melyet szívesen keresnek fel, mivel az Olasz gránitfejtő sziklakupacai szabadon megmászhatók.

(h)

Többsnyelvűség Magyarországon

Szociolingvisztikai vizsgálatok nemzetiségekről

A HUN-REN Nyelvtudományi Kutatóközpont hat hazai nemzetiségi településen végzett összehasonlító szociolingvisztikai kutatást 2003 és 2004 között. A kutatás összegzéseként és az azóta eltelt változásokról tanulmánykötet jelent meg, melyet június 11-én mutattak be a Többsnyelvűség és edukációs nyelvészeti kutatócsoport/Nyelvtechnológiai és Alkalmazott Nyelvészeti Intézet szervezésében a HUN-REN Nyelvtudományi Kutatóközpont előadótermében. A mintegy huszonöt éves kutatás eredményeit, munkájukat rövid prezentáció keretében mutatták be a szerzők.

A rendezvényen a kötet alkotói, tudományos szakemberek, érdeklődők mellett részt vett *dr. Szalayné dr. Sándor* Erzsébet ombudsmanhelyettes, *Paulik Antal* szlovák nemzetiségi szószóló, néhány adatszolgáltató s a kötet létrehozásában közreműködő szakember, valamint a nemzetiségek képviselői és számos érdeklődő is.

A kötet szerzői – *Bartha Csilla, Borbély Anna, Erb Maria, Orsós Anna, Tuska Tünde, Tücsök Dorottya, Uhrin Erzsébet* – az általuk bemutatott közösségek tagjai, aktivistái és kutatói együttműködésével országos méretű szociolingvisztikai kutatás zajlott le. Ennek során azonos elméleti és módszertani keretben vizsgálták a két- és többsnyelvűség megvalósulási formáit, változatosságát és változásait a magyarországi beások, németek, romák, románok, szerbek és szlovákok körében. A vizsgálatban az érintett közösségek tagjai, kérdezők és válaszadók segítettek az adatfelvételt és az adatokat feldolgozó kutatókat. A fejezetek szerzői sokféle módját találták meg annak, hogy mindazt, amit nemzetiségükről fontosnak tartanak bemutatni, megosszák saját nemzetiségükkel, a többi nemzetiséggel, a többségi nemzettel és a szakmával. Az említett hat nemzetiségi közösség fejezeteit *Bartha Csilla* és *Borbély Anna* a vizsgálat elméleti és kutatómódszertani alapjairól, illetve a nemzetiségi közösségekben végzett összehasonlító elemzésekről szóló fejezete fogja közre. A szerkesztők az előszóban foglalják össze a kutatás és a kötet létrejöttének legfontosabb lépéseit.

A Többsnyelvűség Magyarországon tanulmánykötet a magyarországi nemzetiségek nyelvi szokásairól szól. Ez egy szelete és nem az egésze a címben megjelölt hazai nyelvi sokszínűségnek, amely így is oly sokrétű és összetett, hogy a kötet a nemzetiségek többsnyelvűségének csupán néhány lényeges elemét villantja fel. A hatályos nemzetiségi törvény tizenhárom hazai honos nemzetiséget határoz meg. Tagjainak nyelvi repertoárja több nyelvet ölel fel, beleértve közösségük nyelvét és nyelvváltozatait, a magyart, valamint idegen nyelveket is. A kötet fejezetei tájékoztatnak a magyarországi nemzetiségek által beszélt nyelvek (nemzetiségi nyelvek) és a többségi nyelv (a magyar) funkcionális megoszlásáról, a nyelvi vélekedésekről, valamint ezek társadalmi kontextusáról. A kötet szerzői 2001-ben döntöttek el, hogy közös nemzetiségi szociolingvisztikai kutatásba fognak. A tervet egy sikeres pályázat erősítette és formálta, a tanulmánykötet megvalósulását az azóta tartó szakmai kapcsolat biztosította. A kutatás tervének igénye azért született meg, mivel azonos elméleti és módszertani alapokon nyugvó és hat hazai nemzetiségi közösségről szóló összehasonlító szociolingvisztikai kutatást mindaddig nem végeztek. A hazai nemzetiségek tudományos műhelyei saját közösségük kutatási terveire összpontosítanak. Ez persze nem kis feladat, hiszen erősen hátrányos helyzetben voltak és vannak még ma is. Mindemellett meg kell említenünk a *Gyivicsán Anna* – *Kozma Mihály* – *Győri-Nagy Sándor* – *Szász János András* szerzők által jegyzett – jó kezdetnek bizonyult – *A magyarországi nemzetiségek*

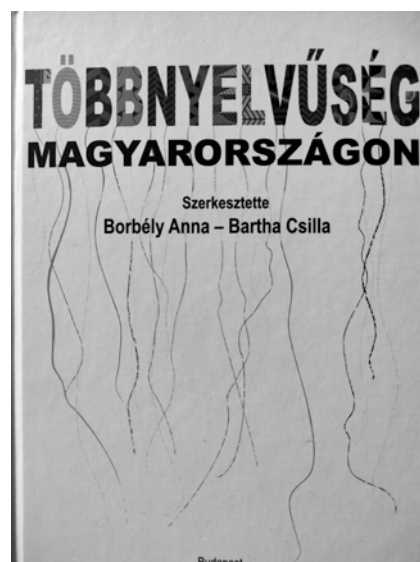

Bartha Csilla

kulturális, tudati jellemzői (Állami Gorkij Könyvtár Múvelődéskutató Intézet – Budapest, 1985) tanulmánykötetet, melynek fejezetei több hazai nemzetiségről szólnak. A folytatásra huszonkét év múlva került sor, amikor *Bindorffer Györgyi* szerkesztésében megjelent a *Változatok a kettős identitásra. Kisebbségi léthelyzetek és identitásalakzatok a magyarországi horvátok, németek, szerbek, szlovákok és szlovének körében* címmel (Gondolat Kiadó–MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet – Budapest, 2007). A kötet egy 2005-ös vizsgálat alapján mutatta be a kettős identitás tartalmát öt Magyarországon élő nemzetiségben. A nyelvhasználati szokások, a kétnyelvűség tematikája is górcső alá került. Az 1985-ben elkezdett és 2007-ben folytatott munkákat volt hivatott tovább vinni – más formában és témával – a *Nemzetiségi nyelvi tájkép Magyarországon* című, *Borbély Anna* által szerkesztett online kötet (Nyelvtudományi Intézet – Budapest, 2020). A benne foglalt írások a beás, bolgár, horvát, német, örmény, roma, román, szerb, szlovák, szlovén és ukrán közösségekre vonatkozó nyelvi tájkép egy-egy szeletét ismertetik. Szerzői az általuk bemutatott közösségek tagjai, aktivistái és kutatói nemcsak abban segítettek, hogy mélyebb ismereteket szerezzünk arról, ahogyan a magyarországi nemzetiségek nyelve és kultúrája a nyelvi tájképben megjelennek, hanem abban is, hogy kiderüljön, hol hiányoznak. A jelen kötet egy újabb állomása a magyarországi nemzetiségek csoportjait tanulmányozó munkáknak. Szerzői az ország több tudományos intézményében tevékenykedő nyelvészek. A könyv alapjául szolgáló vizsgálat *A nyelvi másság dimenziói: A kisebbségi nyelvek megőrzésének lehetőségei* című Nemzeti Kutatási és Fejlesztési Program NKFP 5/126/2001 projekt keretében készült, melynek konzorciumvezetője *Bartha Csilla* (ELTE BTK Mai Magyar Nyelvi Tanszék és MTA Nyelvtudományi Intézet), témavezetője pedig *Borbély Anna* (MTA Nyelvtudományi Intézet) volt. A beás, német, roma, román, szerb és szlovák nemzetiségek által is lakott településeken végzett szociolingvisztikai vizsgálat közreműködő kutatásvezetői: *Bartha Csilla*, *Borbély Anna*, *Erb Maria* (ELTE BTK Germanisztikai Intézet), *Uhrin Erzsébet* és *Tuska Tünde* (Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete), valamint *Orsós Anna* (MATE Neveléstudományi Intézet). A statisztikai vizsgálat megtervezése és végrehajtása *Vargha András* (ELTE PPK Pszichológiai Intézet és KRE BTK Pszichológiai Intézet) nevéhez fűződik. A kutatás adataihoz a terepmunkát *Orsós Anna*, *Egrygyi Borbála* (beások, Mánfa és Bogyiszló), *Erb Maria* (németek, Tarján), *Kiss Andrea* (romák, Mezőtúr), *Abrudán Mária* (románok, Kétegyháza), *Szimics Milosné* (szerbek, Pomáz), *Tuska Tünde*, *Uhrin Erzsébet*, *Zsilák Mária* és *Tóth Sándor János* (szlovákok, Tótkomlós) végezték. A kutatócsoporthoz 2021-ben *Tücsök Dorottya PhD* hallgató (ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola) csatlakozott. A tanulmánykötet központi témája a többnyelvűség. Amikor a téma fontosságát indokoljuk, három nemzetközi hírű két- és többnyelvűség-kutató gondolatát idézzük.

François Grosjean szerint „két vagy több nyelven beszélni nem intelligencia, elhajlás, kulturális elidegenedés vagy politikai hűtlenség jele. Emberek milliói számára ez egyszerűen egy módja annak, hogy eligazodjanak összetett életükben”. *Joshua A. Fishman* véleménye, hogy „A kétnyelvűség mindenki hasznára van”. *Tove Skutnabb-Kangas* megfogalmazása szerint „A jövő a többnyelvűeké. Fontos részét képezik a nyelvi sokszínűségnek, amely szükséges ahhoz, hogy bolygónknak jövője legyen”. Mindezek fényében a tanulmánykötet a magyarországi többnyelvűség, a két- és többnyelvű beszélők jelenéről és jövőjéről is szól.

A kiadvány egy-egy fejezete – azonos szempontok mentén – a beás, a német, a román, a szerb és a szlovák nemzetiségről készült szociolingvisztikai elemzést ölel fel. A fejezetek az NKFP kutatás eredményeit és az azóta eltelt időszakról szóló változásokat összegzik. Figyelmet érdemel, hogy a tanulmányokban idézett szerzők és a fejezetek írói közösségük jelölésére a beáság, cigányság, némettség, románság, szerbség,

svábság, szlovákság gyűjtőneveket is használják. A nemzetiségek két-nyelvűségére, a magyarországi többnyelvűségre vonatkozó összehasonlító kutatást, illetve a tanulmánykötet felépítésének elméleti és kutatásmódszertani újszerűségéről a bevezető fejezet ad tájékoztatást. Az egyes nemzetiségek szociolingvisztikai jellemzőit bemutató fejezetek után a zárófejezet a róluk szóló összehasonlító elemzéseket ismerteti. A fejezeteket angol, beás, német, román és szlovák nyelvű összefoglaló zárja. A tanulmánykötet függelékében helyet kap az NKFP kutatás magyar nyelven megfogalmazott kérdőíve, amit hat nemzetiségi nyelvre/nyelvváltozatra fordítottak le.

A szerkesztői-kiadói szándék szerint a tanulmánykötet a nemzetiségi és a többségi oktatásban és a társadalmi attitűdformálásban is hasznosulhat. A könyv az MTA Nyelvtudományi Intézete megalapításának 75. évfordulóján jelenik meg.

Orsós Anna: Beás nemzetiség

A magyarországi cigányok/romák helyzete minden más hazai nemzetiséghez képest azért rosszabb, mert ők gyakran csak a szélsőséges helyzetekben, a perifériákon bukkanhatnak elő. A cigány/roma közösség a jog szintjén ugyan nemzetiség, de összevetve a többi nemzetiséggel, nagyobb hátrányból indul.

A hazai nemzetiségek mindegyike mögött ott áll egy anyaország, amely segíti/segítheti a más országokban, kisebbségi helyzetben élő népcsoportjainak kulturális fennmaradását. A hazai cigányság kulturális fennmaradását anyaország nem segíti, bár számtalan civil szervezete és önkormányzata van, felkészültségük és anyagi lehetőségeik nem teszik képessé őket arra, hogy ezt a feladatot maradéktalanul elvégezzék.

A cigány népesség jelentős részének hétköznapjait az aluliskolázottság és az ebből következő munkaerőpiaci hátrány miatt a szociális és anyagi létbizonytalanság és a kirekesztettség jellemzi, emiatt a kulturális és nyelvi megmaradás nem tartozik legégetőbb gondjai közé.

A tanulmány két évtized távlatában kíséri nyomon azokat a változásokat, amelyek egy beás nyelvi közösség beás nyelvhasználatát, nyelvi viselkedését jellemzik, valamint áttekintést ad a hazai beás nyelv oktatásával kapcsolatos oktatás- és nyelvpolitika jelenlegi helyzetéről. A vizsgált beás közösségben az elmúlt időszakban a beás nyelv intenzív visszaszorulása figyelhető meg, a többségi nyelv térnyerése mind a formális, mind az informális nyelvhasználati színtereken egyaránt jellemző. A megkérdezett három életkori csoport mindegyikében érzékelhető a beás nyelvvel szembeni pozitív attitűd, a legfiatalabb nemzedék körében azonban olyan magas fokú a nyelvi asszimiláció, hogy azt ez sem tudja ellensúlyozni, és nem eredményezi a beás nyelv megtartását s használatát. A szisztematikus nyelvpolitika és a beás nyelvi tervezés folyamatának szervezett támogatása hiányzik a többségi társadalom részéről. Leginkább a nyelvi asszimiláció ideológiája valósul meg, melynek következtében a kisebbségi nyelv visszaszorul a többségi nyelv javára.

Azért, hogy a beás nyelv az oktatásban és a hivatalos színtereken is hasonló feltételekkel alkalmazható legyen úgy, mint a többi magyarországi nemzetiségi nyelv, még ma is sokat kell tenni, mivel sem személyi, sem tárgyi erőforrásait tekintve, de még a jogi szabályozás által meghatározott óraszámok vonatkozásában sincs ugyanolyan helyzetben, mint a többi nemzetiségi nyelv.

A beás nyelvi korpusztervezést tekintve megállapítható, hogy a beás nyelv fejlesztésére irányuló kezdeményezések (lásd kodifikálási folyamatok) az 1990-es évek elején későn indultak, mivel a beás–magyar nyelvcsere már nagyon erőteljesen zajlott. Azóta ez a folyamat csak

gyorsabb lett, a beszélőközösségek száma drasztikusan csökken, miközben a beás nyelv standardizációja még zajlik. A kodifikációs folyamatok a beás nyelv esetében egyéni kezdeményezések formájában indultak, intézményes nyelvi tervezésről sem a romani, sem a beás nyelv esetében nem beszélhetünk.

Mivel a beás nyelv újratanulásának lehetőségei összességében minimálisak, egyre kisebb az esély arra, hogy a közeljövőben létrejöjjön a megfelelő szakmai képzettséggel rendelkező beás nyelvészek köre, akik a nyelvtervezés folyamatában elkötelezett módon, kellő szakértelemmel tudnának részt vállalni.

Erb Maria: Német nemzetiség

Az 1990-es évek eleje óta követem résztvevő megfigyelőként a tarjáni német közösség életét. Már akkor is megfogott megmaradni-akarásuk, önszerveződésük számos kezdeményezésben és programban is kifejezésre jutó közösségteremtő és -megtartó ereje. Ezek, a többi hazai német közösséghez hasonlóan akkoriban nem kizárólag, de elsősorban a kultúra és a hagyományok megőrzésére, revitalizációjára irányultak, melyek természetesen meghatározó identitáselemek. A német nyelv, ezen belül is a nyelvjárás nemzedékek közötti természetes átadása és használata a mindennapi kommunikációban kevésbé képezte célzott törekvések tárgyát, ami a 2003-as kutatásban – különösen a fiatal korosztálynál – igen elgondolkodtató adatokban mutatkozott meg. Az azóta eltelt két évtized alatt azonban több olyan kezdeményezés született, ami épp a fiatalokra – akik nemcsak aktív résztvevők, de gyakran indítványozók és ötletgazdák is – és a német nyelvre, annak hagyományos tarjáni változatára (is) irányul. A településen a német nyelv identitásában betöltött szerepének növekedése, és ami igen fontos, ennek tudatosítása, sőt büszke vállalása figyelhető meg az utóbbi években. Az elsajátítására, vagy a meglévő kompetenciák fejlesztésére való törekvés fontos lépésként értékelendő. Személyes tapasztalatom szerint gyakoribb a német szó Tarjánban, mint a 2000-es évek elején, mi több, kaptam már e-mailt egy fiatal korcsoporthoz tartozó hölgytől tarjáni német nyelvjárásban. (A válaszomat kelet-hesseni anyanyelvemen írtam).

Az utóbbi két évtized kedvező változásokat indított el, azonban az út még hosszú. Fordulópont az lenne, ha a német nyelvjárás (immár „rehabilitálva”), és/vagy a standard nyelvváltozat ismét a szocializáció és úgy a családi, mint a közösségi kommunikáció nyelvévé válna, helyreállítva a generációs kontinuitást. Ha a fiatalok, akik általában magas szinten beszélnek a német nyelvet, abban nemcsak a munkaerőpiaci konvertálhatóságot, hanem identitásuk egyik fontos, ha nem a legfőbb elemét látják. Hiszen nem csak a nemzet, de a nemzetiség is nyelvében él!

A 2003-as kutatás k96-os jelzésű nyitott kérdése, többes válasz megengedésével így szólt: Mit kellene tenni Ön szerint, hogy a német nyelv megmaradjon Magyarországon? Sok különböző válasz érkezett. Volt, aki a német nyelvterülettel való kapcsolatokat, a testvértelepüléseket, a német nyelvű televíziós csatornákhöz való hozzáférést, a cseregyerek-rendszert, a turizmust említette, mások a nemzetiségi programokat, rendezvényeket, a kulturális, hagyományörző egyesületeket, a szokásokat és a népviseletet, megint mások a német nyelvű misét, az önművelést, olvasást. Elhangzott az is, hogy ez a fiatalok felelőssége, de az is, hogy az értelmisége. Kiemelkedően a legtöbb válaszoló azonban az oktatást és a családot nevezte meg. Engedtetsek meg a végén egy képi megfogalmazás. A magyarországi németek nyelvi jövőjébe olyan ajtó vezet, amin két zár van. Az egyik kulcsa a családnak, a másiké az oktatási és nevelési intézményeknek. Az ajtó nyitásához mindkettő szükséges. Úgy legyen!

Borbély Anna: Román nemzetiség

A XXI. század első és harmadik évtizedében végzett kutatások a magyarországi román nemzetiség kétegyházi közösségében a román–magyar kétnyelvűség közösségi szintű változását igazolják. Minél öregebbek a válaszolók, annál gyakrabban válaszolják azt, hogy románul beszélnek a legszívesebben, és minél fiatalabbak, annál gyakrabban felelik, hogy magyarul teszik ugyanezt. Ezzel együtt, a gyermekkel és az unokával történő nyelvi gyakorlatokra vonatkozó, folyamatban lévő változás már a befejezés felé tart, mivel a román nyelv szinte teljes körű háttérbe szorulása érvényesül. Igazolják ezt a megfigyelések során nyert kvalitatív adatok is, amikor a nagyszülők a román nyelvű diskurzusokban az unokával történő beszélgetést magyar nyelven idézik fel. A magasabb iskolai végzettségűek gyakrabban használják a magyar nyelvet, míg ugyanebben a helyzetben az alapfokú végzettségűekre a gyakoribb román nyelvhasználat jellemző. A válaszolók szerint a legjobban magyarul tudnak, ezt követi a kétegyházi román, majd az irodalmi román.

A kétnyelvűség meghatározására vonatkozó válaszokból kiderül, hogy a kutatás résztvevői a kétnyelvűséget nem egy általánosan elfogadott definíció szerint, hanem saját kétnyelvű gyakorlataikhoz igazítva értelmezik. A válaszok igazolják, hogy a kétnyelvűségről az iskolában nem tanultak, ezzel kapcsolatosan edukációban nem részesültek. A nyelvi változást történelmi és politikai tényezők (1920) determinálták, amelyek eredményeként a román–magyar nyelvcseré folyamatok elkezdődött. A kutatás adatai nem utalnak arra, hogy ebben a folyamatban a román–magyar kétnyelvűség stabilizálódna, miközben a fenntartható kétnyelvűség egyéni szinten vizsgálható és kimutatható.

A kétnyelvű gyakorlatok közösségi szintű háttérbe szorulásával párhuzamosan a nemzetiségi létnek egy felülről jövő, egyéb formában történő közösségi fenntartása valósul meg a nemzetiségi önkormányzat, az ortodox egyház, a nemzetiségi óvoda és iskola, valamint a kulturális egyesületek támogatásával. A román–magyar kétnyelvűség és a román nyelv a nevelési-oktatási intézmények, a templom; az ünnepek és szertartások nyelvi gyakorlataiban jelenik meg, például a Román Nemzetiség Napján, az Ortodox Templom Védőszentjének Ünnepén. A családban, a barátokkal, a szomszédsággal folytatott beszélgetések során a román nyelv kivonul a kommunikációs színtérről, ezzel együtt új gyakorlatok megjelenése érvényesül, és szerephez jutnak új kommunikációs eszközök is. Van, aki román levelet romániai ismerősnek fordítóprogrammal ír. A magyar beszédbe beépülnek román nyelvi források, mert az alapnyelv már nem a román, hanem a magyar. Véleményük szerint „kétegyháziul” (azaz a Kétegyháza beszélt románul) beszélni kedvesebb és lágyabb. A román nyelv mint a tudás öröme, a tréfa és mint az intimitás forrása jelenik meg.

Tücsök Dorottya: Szerb nemzetiség

A pomázi szerb válaszadók identitásukat határozottan és pontosan szerbnek definiálják. A megkérdezettek nagyobbik hányada többgenerációs vagy első generációs szerb családokból származik. A megkérdezettek aktív kapcsolatban állnak szerbiai ismerőseikkel, rokonaikkal (a bevont személyek egyharmada a terepmunka évében járt utoljára az országban). Saját bevallásuk szerint a pomáziak többsége kiválóan, kisebb része pedig jól érti a szerbiai szerbet. Feltételezhetjük, hogy a rendszeres látogatások és a közös gyakorlatok elősegítik a szerb nyelvtudás megerősödését, a repertoárban való megmaradását. A rendszeresen nézett szerbiai tévéműsorok, a szerb zenehallgatás, a szerbiai írók olvasása (melyek fontos tevékenységek a közösség életében) szintén elősegítik ezt. A megkérdezettek fele mindkét nyelven szeret beszélni,

nem köteleződik el az egyik vagy a másik alkalmazása iránt, úgy tűnik tehát, hogy a fenntartható kétnyelvűség állapotában van a közösség. A szerb–magyar nyelvcsere jelei leginkább a szerb–magyar családok fiatalabb nemzedékeinél (unokák) érzékelhetőek. A gyermekek esetében még nem tapasztalható effajta változás. Úgy tűnik tehát, hogy a folyamat lassú, az első lépések egyikénél tart a közösség. A vallásgyakorláshoz kapcsolódó helyszínek és szereplők, a közösségi alkalmak, a hagyományok, ünnepek gyakorlatai, szórakoztató tevékenységek fontos elemeit képezik a szerb identitás és a szerb nyelvi gyakorlatok megtartásának. Megfigyelhető azonban egy lassú, nyelvcsere felé való elmozdulás. Ugyanakkor a folyamat kezdeti szakaszáról árulkodik, hogy a megkérdezettek fele szívesen beszél szerbül és magyarul egyaránt. A szerb pomázi változatával kapcsolatban pozitív ítéleteket fogalmaznak meg. A többnyelvűségről szintén kedvezőek a vélekedések, viszont tényleges nyelvi megvalósulási formáival szemben (egyszavas, többszavas kódváltás) elítélően nyilatkoznak, mivel az egy nyelvű szemlélet hatása alatt állnak. Az eredmények alapján megállapítható, hogy a pomázi közösségben a nyelvválasztás a mindennapi helyzetekben kiegyenlített, a válaszadók nemzetiségi identitásukat erősen őrzik, s nemzetiségi nyelvváltozatukkal kapcsolatban pozitív attitűdöket fogalmaznak meg. A nyelvi asszimiláció tekintetében a nyelvcsere végpontja felé csak kismértékben tárható fel egy lassú ütemű elmozdulás.

Uhrin Erzsébet: Szlovák nemzetiség

Egy kis visszaemlékezéssel kezdeném. Amikor több mint húsz évvel ezelőtt megkeresett Borbély Anna és Bartha Csilla, hogy kapcsolódjak be a *Nyelvi másság dimenziói: A kisebbségi nyelvek megőrzésének lehetőségei* című kutatási programba, tudtam, hogy ez egy olyan nagy jelentőségű projekt – ma már történelmi jelentőségűnek mondanám –, amelyből nem szabad, nem lehet kimaradni. A Nyelvtudományi Intézet munkatársai – tudomásom szerint – ugyanis az intézmény történetében először terveztek megvalósítani a magyarországi nemzetiségek részvételével egy nagyszabású összehasonlító nyelvészeti kutatást. Negyven év feletti „kezdő” kutatóként tudatosítottam azonban magamban azt is, hogy ennek a megtisztelő felkérésnek csak csapatmunkában tudok megfelelni és eleget tenni. Hálás voltam – és most is köszönöm – Borbély Annának, Bartha Csillának és a kutatótársaimnak, hogy ezt akkor elfogadták, megértették. A Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete által delegált kutatócsoport tagjai Tóth Sándor, Tuska Tünde, Zsilák Mária és jómagam végeztük el 2003-ban és 2004-ben a komplex szociolingvisztikai alapkutatást. Kiválasztottuk a kutatott települést. Tótkomlóra esett a választásunk. Hogy miért? Mert – azon túl, hogy megfelelünk az előírt paramétereknek – olyan települést szándékoztunk vizsgálni, amelyet később mintaként, példaként tudunk ajánlani a magyarországi szlovák közösségeknek. Örömeinkre szolgál, hogy ez a feltételezésünk beigazolódt. Meglepett s jó érzéssel töltött el bennünket a kutatási eredményeink iránti hazai és külföldi érdeklődés. Szlovákul, magyarul, románul és németül jelentek meg írásaink. Érdeklődve olvastuk a kutatásban résztvevő munkatársaink e témában megjelenő tanulmányait is.

Amikor három évvel ezelőtt ismét megszólítottunk, Tuska Tünde – kutatóintézetünk mostani igazgatója – is azonnal igent mondott. Üdvözlöttük és támogattuk a kezdeményezést, hogy közös kötetben jelenjenek meg a kutatásban résztvevő nemzetiségek aktualizált dolgozatai és az összehasonlító, összegző tanulmányok. 2022 és 2023 között a változásvizsgálati szondázást Tuska Tündével végeztük el. Tanulmányunk első részében a magyarországi szlovákokat mutatjuk be. Ebből most csak az egyik legfontosabbnak tartott megállapításunkat idézem, melyet a tótkomlósi kutatásunk is igazolt: A Magyarországon élő szlo-

vákság annak ellenére, hogy létszáma a több mint 300 éves történelme során drámaian csökkent, nemcsak hogy napjainkig megőrizte, de folyamatosan továbbfejleszti és gyarapítja szellemi s tárgyi kulturális örökségét, nyelvét, hagyományait, kultúráját. E cél megvalósítása érdekében sorra hozza létre szervezeteit, intézményeit.

A tótkomlói kutatás során többek között arra a kérdésre kerestük a választ, hogy melyek a szlovák nyelv megőrzésének legfontosabb tényezői. Most csak felsorolás szintjén, címszavakban áll módomban ismertetni a legjelentősebbeket: a hatalmi, politikai és ideológiai viszonyok, a törvények, a jogszabályi környezet, a kedvező hazai és anyaországi politikai döntések, a többségi magyar nemzet máságot elfogadó, nemzetiségbarát magatartása, és nem utolsó sorban az érintettek, a szlovákok aktív szerepvállalása.

A legfontosabb nyelvmegőrzési tényező helyi szinten is az oktatás. Az iskola hatását erősítik, a szlovák nyelv és kultúra megőrzését szolgálják a településen található intézmények, szervezetek, kulturális csoportok, a nemzetiségi önkormányzat, az egyház, a média, az irodalom, valamint a hazai, szlovákiai és délföldi szlovák kapcsolatok.

Kutatásunk rávilágított arra a tényre is, hogy a helyi politika, a helyi vezetők értékrendje, nemzetiségekhez való hozzáállása legalább annyira meghatározó fontosságú, mint az országos. Miként arra is, hogy a szlovák családok pozitív, támogató hozzáállása a nemzetiségi nyelv és kultúra fennmaradásának napjainkban is alapfeltétele.

Bár a lehetőségek törvények által adottak, alkalmazásuk és végrehajtásuk szempontjából a legfontosabb a személyi feltételek biztosítása, az elkötelezett és nemzetiségükért tenni kész és képes személyek megléte. Tótkomlóson vannak ilyen meghatározó személyiségek, akik munkájának köszönhetően regisztrálhattuk a közösség életében utóbbi időszakban bekövetkezett fejlődést.

A könyvbemutató során a szerzők legfőbb szándéka az volt, hogy felkeltsék az érdeklődést, és kedvet teremtsenek az elolvasásához. A kötet további tudományos munkák alapműve, tudományos forrása és hivatkozási alapja lehet. A hozzáférést megkönnyíti az internetes elérhetőség (<https://nytud.hu/kiadvany/tobbnyelvuseg-magyarorszagon>).

Prof. Dr. Gyivicsán Anna (középen)
beszélgetés közben

A konferencián részt vett a nemzetiségi
biztoshelyettes,
Dr. Szalayné dr. Sándor Erzsébet (középen)

Csodaszer, de nem titok

Digitális Tudománytár

Cikksorozatunk korábbi írásaiban olyan, nemzetiségeink számára forrásértékű kutatásokra módot adó internetes portálokat ismertettünk, amelyek kivétel nélkül terítésmentesen vehetők igénybe. Ezúttal egy olyan adatbázisra, nemzetiségi adatbányára hívjuk fel olvasóink figyelmét, amely találatainak megtekintése előfizetést igényel. Olyan kiadványok elérését teszi lehetővé, amely elképzeltén gazdag találatmennyiséggel szolgálja meg az árát.

Az adt.arcanum.com/hu címen elérhető Arcanum Digitális Tudománytár (ADT) jelenleg 6200 napi- és hetilap, illetve folyóirat és egyéb dokumentumsorozat többnyire összes évfolyamát, tételét digitalizálta, több százmillió újságcikket, 67 119 557 *oldalt (!)* téve így elérhetővé. Az „arcanum” latin szó, jelentése: csodaszer, titkos ír. Az ADT valóban egy kisebbfajta csodával ér fel. A felhasználót mesterséges intelligenciával felvértezett keresőeszközökkel segíti a kutatásban. A teljes szövegű keresést – a szerzőn és címen túl – helyre, eseményre, személyre, intézményre történő szűkítésekkel lehet pontosítani, s természetesen megadhatók a keresési időszak pontos kezdő és záró időpontjai is. A találatokat a keresőmotor relevancia szerinti sorrendben kínálja fel a legodavágóbbnak ítélt cikktől/cikkrészlettől a legkevésbé fontosig. Beállítható azonban az időrendi felsorolás is. Van lehetőség a keresések mentésére is, ami a könnyű visszakeresést teszi lehetővé, valamint arra is, hogy rögzített keresőkérdéseinket az állomány bővülése esetén a rendszer átfuttassa és az esetleges új találatokról értesítést küldjön. Arcfelismerő program is igénybe vehető, azaz egy fénykép feltöltésével másodpercek alatt megkapható mindazon cikkek ugrópontja, amelyet olyan kép kísér, amelyen az adott személy is szerepel. (Jelen sorok szerzője több kísérletet is tett erre, és elképedve tapasztalta, hogy a program egy előadóterem zsúfolt nézői széksorai közt is felfedezte a kérdéses személyt.) Amennyiben csak képekre, illusztrációkra lenne szükségünk, lehetőség van arra is, hogy a keresés csakis a képaláírásokra korlátozódjon.

Az adatbázis jelenleg olvasható legrégebbi sajtóterméke a Bécsben kiadott német nyelvű *Wiener Zeitung – Wienerisches Diarium* 1703-1768 közötti évfolyamai. Német nyelvű digitalizált periodikából egyébként több mint kétszázötvenben böngészhetünk. A Bécsben, Berlinben, Münchenben kiadottakon túl Mainzban, Innsbruckban, Baden-Badenben, Klagenfurtban, Linzben, Mistelbachban, Salzburgban, Grazban, Bad Ischlben, Bad Ausseeban, Bad Gasteinben, Felsőőrött, a román fővárosban: Bukarestben, a finnországi Jyväskylä-ban, az ukrajnai Lvivben és Csernovicban, a morvaországi Brünnben, a csehországi České Budějovicében, Mariánské Lázněben, Alamócon, Karlovy Varyban, Prágában, Pilsenben, Cheben és Teplicén; a lengyelországi Bielsko-Białán; a szlovéniai Ljubljanában; az olaszországi Bressanonében és Bolzanóban, a felvidéki, majd szlovákiai Besztercebányán, Kassán és Késmárkon, a délvidéki, majd szerbiai Újvidéken, Újverbászon és Apatinban; az erdélyi Brassóban, Lugoson, Temesvárott, Besztercén Medgyesen, Segesvárott, Szászsebesen, Zombolyán és Nagyszebenben, valamint Budapesten és Sopronban megjelent hírlapok, folyóiratok, iskolai értesítők több százezer oldala áll rendelkezésünkre. Ezek túlnyomó többsége egyszerre hely- és nyelvtörténeti, valamint néprajzi jelentőségű. Budapesten adták ki például a *Der Spiegel* (1829-1844), a *Pester Lloyd* (1854-1944), a *Neues Pester Journal* (1877-1894), az *Ungarische Revue* (1881-1895) és az *Ungarn* (1940-1944) számait. Az ugyancsak itt szerkesztett *Neue Zeitung* 1954-2020 közötti évfolyamai és a *Deutscher Kalender* 1957-2021 közötti kötetei érhetőek el, Sopront pedig az *Oedenburger Zeitung* (1873-1939) képviseli.

A kínálat nagyon gazdag román nyelvű sajtótermékekben is. Ezekből négyszázhetvenhatot nevesít a teljes címlista. Köztük a *Familia* 1865-1906 közötti évfolyamai (25 505 oldal) és hasonló nevű utóda 1926-1986 (10 054), a *Progresul* 1863-1870 (3918), a *Convorbiri Literare* 1867-1944 (66 249), az *Economia Națională* 1885-1941 (17 434), az *Adevărul* 1888-1950 (66 875), az *Epoca* (1896-1938), *Foia Poporului* 1896-1947 (20 710), *Fulgerul* 1889-1918 (2366), a *Năzuința* 1923-1929 (2690), a *Cinema* 1924-1948 (15 245), a *Moldova Liberă* 1944-1947 (2916), a *Revista de Folclor* 1956-1963 (1452), *România literară* 1954-2021 (76 056) is szerepel. Az 1950-1980-as évek társadalmi és kulturális viszonyai is több száz román hírlapon, folyóiraton és propagandakiadványon kísérhetők nyomom. Az Izraelben, Tel Avivban 1987-2010 között kiadott, 21 738 összoldalt számláló román nyelvű folyóirat, a *Minimum* igazi csemege lehet az érdeklődő számára. És ne feledkezzünk meg a román gyűjtemény magyarországi kiadású darabjairól sem! A budapesti *Concordia* 1861-1867, a gyulai *Foia Românească* 1950-2022 és *Calendarul Nostru/Calendarul Românesc* 1952-2022, valamint a szegedi *Conviețuirea* 1997-2018 évfolyamai is értő olvasóra várnak.

Horvát nyelven az eszéki, fiumei, károlyvárosi, zágrábi horvát gimnáziumok és nagy gimnáziumok értesítői, programjai kutathatók az 1866-1914 közötti időszakban tanévről tanévre, de akad példa 1851-1865-ös találatokra is. *Lengyel nyelvű* kiadványból is adódik tizenegy találat. A lvovi (Ivivi) kiadású *Kurjer Lwowski* 1885-1898 (38 622 oldal), a żywieci *Przewodnik powiatu żywieckiego* 1902-1908 (372), a krakkói *Życie Literackie* 1951-1989 (22 664), a varsói *Słowo Powszechne* 1969-1990 (48 562) mellett természetesen elérhető az egykori központi pártlap, a *Trybuna Ludu* 1951-1990 (100 962), valamint a *Życie Warszawy* 1955-1993, de mások mellett a *Żołnierz Wolności* 1967-1977 közötti számai is. A *Studia Slavica* a Magyar Tudományos Akadémia kiadványaként valamennyi szláv nemzetiségünk számára fontos forrás lehet. A folyóirat indulásától kezdődően különféle szláv és egyéb nyelveken (pl. magyarul, németül) közölt értekezéseket a szlavisztika tárgyköréből. Változó terjedelmű füzetekben jelent meg, több füzet alkotott egy kb. húsz-harminc íves kötetet. Évente általában egy kötet jelent meg. A gyűjteményben az 1955-1995 közötti megjelenések érhetőek el.

A gyűjtemény elsöprő többsége magyar nyelvű. Ezek között is számtalan nemzetiségi vonatkozású nyomdatermék található. Szándékosan régi példákat keresve megemlítem, hogy elérhető például az I. világháború előtti évben indított *Nemzetiségi Ismertető Könyvtár* sorozata: Pechány Adolf: *A tótokról*; Czirbusz Géza: *A temes- és torontálmegyei bolgárok – A krassószőrényi krassovánok*; Moldován Gergely: *A magyarországi románok*; Szabó Oreszt: *A magyar oroszokról (ruthének)*; Czirbusz Géza – Nitsch Mátyás: *A magyarországi németek 1. A délmagyarországi németek – A dunántúli németesség*; Neugeboren Emil – Bruckner Győző: *A magyarországi németek 2. Az erdélyi szászok – A szepesi szász nép*; Juga Velimir: *A magyar szent korona országában élő szerbek*. Nem hagyható említés nélkül a tárgyunkba vágó egyik legrégebbi találat, a Magyar Könyv-Ház 209. könyve, Nestor: *A' Tótoktól, s' Magyarokról* (Pozsony, 1783) című munkája, amelyben a „A' régi Tótok a' Dunánál” szakasz cím mellett „Sloven (Tót) nép” említetik, de valamivel később *Bolgárországra* is történik utalás. Csakígy szólni kell Huszti András: *Ó és új Dácia az az Erdélynek régi és mostani állapotjáról való historia* (Bécs, 1791) írásáról is. Ahogyan Popovich Milos: *A nemzetiségi kérdés Magyarországon szerb szempontból* (Szabadka, 1865), Lehoczky Tivadar: *A beregmegyei ruthén fatemplomok* (Archeológia Értesítő, 1870/10.) Tibád Antal: *A román kérdés és a magyar nemzetiségi politika* (Budapest, 1894), Jancsó Benedek: *A román nemzetiségi törekvések története és jelenlegi állapota 1-2.* (Budapest, 1896, 1899) a *Nemzetiségi tanulmányok* (Bp., 1898), az 1848-1849. évi iratok a nemzetiségi megbékélésről (Bp., 1948), Szüts Iván (szerk.): *Szemere Bertalan miniszterelnök emlékiratai az 1848/49-i magyar kormányzat nemzetiségi politikájáról* (Budapest, 1941) című művek sem maradhatnak említés nélkül. Vagy, hogy közelmúltbelire is felhívjam a figyelmet: a *Studia Minoritatum* sorozat ötödik, Gyurok János: *A Magyarországon élő nemzetiségi és a magyar fiatalok egymásról alkotott képe* (Szekszárd, 2003) kötetét is figyelmükbe ajánlom.

Molnár János nagyszombaton 1760-ban kiadott *Régi jeles épületek* című nyomtatványából a „*Paraditsomnak kertéről*” megtudhatjuk, hogy azt javasolta az „*Örmények tartománya*” foglalta magába. A *Némelly nevezetes emberekről* (Pest, 1796) oldalait olvasva a *Peristlavai bolgárok* címszó alatt, azok i.sz. 970-ben történt hadakozásáról is találunk ismertetést. Az évben történt ugyanis, hogy „...három száz ezerből álló sereggel rohantak az Oroszok a Bolgárokra”. 1787/88 igen nehéz éve lehetett a lengyeleknek, ahogy a *Magyar Kurír* 1788. február 13-i száma közreadta: „*Lengyelországban az eleségre tartozó dolgok is szükében vagynak*”.

Oldalakon keresztül lehetne idézni az érdekesebbnél érdekesebb, fontosnál is fontosabb találatokat, de talán ennyi is elég annak bemutatására, hogy miféle ingyencségek kerülhetnek elő. A következő adatok amúgy is meggyőzőbbek lehetnek.

A teljes szövegű keresőbe írva – a vezetéknevi találatokat kiszűrendő, többes számú keresést alkalmazva – a bolgárok szóra 126 630, a szerbekre 281 614, a rácokra 16 897, találat adódott. A horvátok 171 304, a bunyevácok/bunyevácok 6252, a sokácok 5992 az ukránok 62 692, a ruszinok 18 627, a rutének 14 275, a ruthének 14 308, az örmények 37 261, a németek 980 196, az osztrákok 256 065, a szászok 80 521, a svábok 40 351, a lengyelek 259 470, a szlovének 34 816, a vendek 9179, a szlovákok 149 308, a tótok 73 577, a románok 399 077, az oláhok 70 501, a cigányok 217 477, a cigányok 22 906, a romák 108 867, a görögök 235 668 találatot eredményezett.

Amennyiben a „magyarországi”, majd a „hazai” előtagot az adott nemzetiség nevével idézőjelek közé zárt szókapcsolatként írjuk a keresősorba a következő találatszámra jutunk: bolgár 1814+262, cigány 14 345+1235, romák 2617 +487, görög 3069+742, horvát 4429+727, lengyel 2630+492, német 43 843+9661, örmény 1018+602, román 20 459+4965, ruszin 714+125, szerb 8801+1424, szlovák 16 600+1776, szlovén 2209+830, ukrán 663+182. (Megjegyzendő, hogy a „magyarországi/hazai román” találatokban a románnak nevezett építészeti stílus és a romantika is belesodródhatott, illetve hogy a „roma” a római katolikus, illetve a Róma, találatok özöne miatt ez esetben értékelhetetlen volt, illetve a görög-keleti és görög-katolikus szókapcsolatok is torzítják az eredményt.

Ha már a romáknál tartunk, szólni kell arról, hogy a kereshető anyagban egy „Cigány tematikájú könyvek” című, 302 kötetre kiterjedő gyűjtemény és a cigány/roma tematikájú folyóiratok közül az *Amaro Drom* 1991-2010, a *Lungo Drom* folyóirat 1993-2013, a *Rom Som* 1995-1996, a *Cigányfűró* 1994-1998, a *Közös Út – Kethano Drom* 1993-2008, a *Csodalámpa* 1994-1998, a *Phralipe* 1990-2000, a *Rominfo* 1998-2001 és a *Világunk* 1999-2010 évfolyamai is megtalálhatók. Fellelhetők egyebek mellett a *Ciganisztikai tanulmányok* 1984-1996 és a *Cigány néprajzi tanulmányok* 1993-2013 között kiadott kötetei is.

Szerencsére bárki, előfizetés nélkül is meggyőződhet arról, hogy számára milyen kincseket tenne elérhetővé az ADT. Az adt.arcanum.com/hu beírása után megnyíló felület ugyanis lehetővé teszi a teljes szövegű keresést. A keresést követően a program olvashatóvá teszi mindazon nyomtatvány könyvészeti adatait, melyekben a keresett szó vagy szókapcsolat előfordul. Láthatóvá lesz az adott újság, vagy könyv borítóképe is, és egy-két kiragadott sor is, amelyben a találat a belívek közvetlen szöveggörnyezetében látható. (Maga a találat azonban nem nyitható meg, hiszen a szemlélődés az előfizetésre ösztönzést szolgálja.) A digitalizált folyóiratok teljes címjegyzéke és témakörök lajstroma is megnyitható.

Erdemes figyelni az ADT híreire, hiszen egyrészt – marketing szempontoktól vezérelve – évente két-három alkalommal is huszonnégy órás ingyenes használatot tesznek lehetővé –, másrészt különösen ünnepek tájékán kedvezményes előfizetési lehetőségeket is kínálnak. Folyamatosan bővülő kínálatukkal (legutóbb a helyi lapok, települési újságok digitalizálása révén történő bővülése észlelhető) újabb értékes nemzetiségi tartalmak (helyi nemzetiségi mozgalmak, egyesületek hajdani és mai eseményei stb.) kerülhetnek terítékre.

Hegedűs Sándor

Budapesten épül a 18. magyarországi német tanösvény

Örömmel tudatjuk, hogy hamarosan a fővárosban is lesz magyarországi német tanösvény! Az első budapesti német nemzetiségi tematikus út a XXII. kerületben, *Budafokon/Promontoron* készül. A már nagyban készülő tematikus út az 1950-ben Budapesthez csatolt Budafok német közösségének sokszínű történetét, kultúráját és hagyományait mutatja be. A kicsik és nagyok számára egyaránt oktatási és szórakozási lehetőséget nyújtó tematikus út egyebek mellett a településen élt és alkotott *Wittmann György* író szemüvegén keresztül mesél a múlt-ról. A Magyarországi Németek Országos Önkormányzatának oktatási referense, *Sax Ibolya* és *Szeiberling Krisztina* kommunikációs munkatárs képviselték az országos önkormányzatot azon a megbeszélésen, amelyen a helyi projektcsapat vezetői, *dr. Szirtes Edit*, a Budapest XXII. Kerületi Német Nemzetiségi Önkormányzat elnöke, *Farkas Brigitta*, az önkormányzat tagja, valamint az *Árpád Utcai Német Nemzetiségi Nyelvoktató Általános Iskola* igazgatója, *Túri Katalin* ismertették elképzeléseiket és mutatták be a leendő tanösvény állomásait. A tanösvénytáblákat és interaktív elemeket magában foglaló útvonal a tervek szerint jó két kilométer hosszú lesz, a tematikus út létrehozását szakértőként *dr. Gajdos-Frank Katalin* segíti.

A tematikus út mind tartalmában, mind formájában illeszkedik a már elkészült országos német nemzetiségi tanösvényhálózathoz. A táblák Budafokon is kétnyelvűek lesznek, minden tartalom németül és magyarul is elérhető lesz.

Jobbról balra: *Sax Ibolya*, *Dr. Szirtes Edit*,
Farkas Brigitta

Az új tanösvény a helyi közösség és az országos német önkormányzat szoros együttműködésének eredményeképp, a Német Szövetségi Belügyminisztérium támogatásával valósulhat meg. A létesítmény nemcsak a kerület lakosai, hanem az idelátogató vendégek számára is vonzó célpont lehet, amely hozzájárul Budafok német arcának ismertté tételéhez.

LDU Presse

Joka XXIV.

(részletek)

Betetőzés

Már alágyújtottak a kondérnak. A tűzrakást Mamó felügyelte. Mirkó időnként megkeverte a levest. Nyica a terítéssel foglalatoskodott. Flaré vízért sietett. Pesta szomszéd viszont kedélyesen trécselt. Az sem háborgatta, hogy sürgölődésük miatt mondandója egy részét az öregasszony, más részét a fiatal nő nem hallja. Így aztán, minden olyan alkalommal, amikor váratlanul azt kérdezte: „Hát nincs igazam?“, csak tanácstalan vállvonogatás volt a felelet mindkét nő részéről. Ez sem zavarta túlzottan.

– Na, ugyi?! – helyeselt ilyenkor hangosan magamagának.

Azért azonban, mielőtt a legfőbb kérdést feltette volna, bevárta, hogy mindketten az asztal köré jöjjenek. Mamó le is ült, mert más dolga már nem volt, miután Nyica közölte, ő szedi majd le a tűzikondért.

– Mondja szíúpasszony – jó láthatta Trézsim, hogy egypár napja a bíró úr járt itten az építkezés ügyben? Mi dóóguk vóót vele? Méeé gyütt? Mi baja vóót magukkal?

Mamó elmosolyodta magát.

– Nem lehet a macskát eldugni a zsákba: kilátszik a karma, hallik nyávogása – mondta halkán a gyerekekhez fordulva. Persze beásul, hogy a vendég, ha meghallaná, akkor se érthesse.

Pesta szomszéd oda se hederített, mert Nyica válaszára ügyelt.

– Nem járt mifelénk. Miért is járt volna?

– De hát kétszer is láttam... Láta a Trézsi egyazon nap gyünni-menni kétszer is az utazó kocsiját. A bakon egy hajdú úút, egyenruhásan. Az hajtotta... Szóval csak itt vóót!?

– Itt volt, csakugyan.

– Akkóó meg mér tagatta le az imént?

– Nem tagadtam le.

– Híínye! De hát ifjasszony monta imént, hogy nem vóót itt.

– A bíró úr nem is. Csak a kocsija.

– Hát az meg miként lehetne? Ne áátasson mán, mondja meg az őszintét!

Mamó odasúgta Mirkónak:

– Szaladj apádhoz, jöjjön hamar! De óvatosan indulj, ne tűnjön fel!

Janó már eredetileg is iparkodott volna, bár azt, hogy vendég jött, nem vette észre a nagy házkerülésben, tetőszemlélésben. Bali azt kérte, hogy menjen vele a szekerehez, az embereit pedig leültette a ház tövében. Azt mondta, várják meg őket. Janó tehát ahelyett, hogy közeledett volna, háttal Mamóéknak, éppen távolodóban volt.

Pesta szomszéd pedig tovább ütötte a vasat.

– Hisz hijába hallgat. Megmonta a Trézsi! Biztos helyről hallotta, hogy rontást tettek a bíróra, azéért attá maguknak e főődet, hogy levegyék róla a bajt. Azért hadookolt. Azért nem bírták a doktorok sem kikurálni belőle. Vóót, aki kihallgatta amikor errőő beszétek... Véletlen az ablakbuul a bíróháznáá. Most is valami hasonló serteperte lehetett itt a bíróval a kigyógyításáról. Bizonyos, hogy megint rátették a rontást.

Nyicát elsápította a harag.

– Hát ezért jött hozzánk? – csattant fel. – Ezért?

– Ezéé hát! Monta a Trézsi, hogy hozzam át a kondéét és legyenek kedves. És lássák, meg monjam is meg, hogy mi ilyen kedves szomszédok vagyunk. Máskor is hozok majd ezt-azt jó szíúvel. Küld majd a

Trézsim, amit tud... Szóval, ne a mi főödünket kérjék a bírótóó. Pesta szomszédék jó emberek, dehogya is mondanának rosszat a cigányokróó. Soha nem is montunk. A falu szélíróó a harmadik háztelek... Ott lakunk a Trézsivel. Ne azt kérjék el a bírótól a kigyógyításáért. Kérjék a Ferkóékét. Az a legelső maguk felé. Nagyobb is, mint a mienk.

Nyica szó nélkül faképnél hagyta a valóságos rimánkodásba kezdett férfit. A kondérral jött vissza és dühtől remegő hangon utasította rendre.

– Itt van, amit hozott. Ha éhhalál fenyegetne is, ezek után egy kanálnyi sem kellene belőle. Vigye innen és szedje az irháját, mielőtt a kutyát magára uszítom!

– Hát kidobna! Engem? Engem, aki jó szívvel gyüttem? Így tegyen jót az ember a cigánnyal!? És még úgy szóltam hozzá, hogy szíípaszszony. Pedig dehogya is szíí! Aztán lehet, hogy asszonymnak se asszony! Az ám! Csak egy cigány...

Nem derült ki, és most már soha nem is fog, hogy milyen válogatott sértésekre készült még, mivel Komát egyáltalán nem kellett uszítani. Hallotta a felemelt hangokat. Láta Nyica, és a vendég színeváltozását. Elégedett volt magával, hogy – a kezdeti mézesmázosság ide vagy oda – végig szemmel kísérte ezt az idegent. Önmagától érezte, hogy eljött a beavatkozás ideje.

A sietve közeledő Janó csak azt látta, hogy egy általa fel nem ismert bajszos ember nagy jajgatva, lovakat (vagy bakkecskéket?) irigységre keltő sebességgel rohan, szökken. Előbb kondérral, utóbb üres kézzel menti az irháját a csattogó kutyafogak elől. Amire eltűnt a fák között, mellényéből, gatyájából és ingéből is nagy cafatok hiányoztak.

– Jaj, Istenem! Meggyiikóónak. A Sátán ez az eb. A Sátánnal cimborálnak. Monta is a Trézsi. Nyúves cigányok! Jaj! – kiáltotta, mert Koma még utoljára lerántotta a földre, s beleharapott a lábikrájába.

Azt is okosan, hogy fel ne vérezze, de érezze, hogy akár át is haphatta volna. Pesta majdnem orra bukott, amikor felpattant, pedig a kutya tovább nem üldözte. Szép csendesen lépegetett vissza, majd amikor kellő távolságba került kezdett kissé nyüszíteni. A forró levesből az üldözés közben sok rálócsolódott.

– Mi volt ez? – kérdezte Janó, amikor odaért. Az utolsó ötven métert futva tette meg.

– Túl vagyunk rajta! Elzavartam! Nincs semmi baj... Vendégeink vannak, később majd Mamóval elmeséljük. Úgyis ülepednie kell. Sokat dolgoztak Baliék, nagyot segítettek rajtunk. Amíg el nem mennek, velük kell törődnünk. Megérdemlik. Kihozom, a kamrából, amink van. Hívd asztalhoz őket!

– Legalább valamit mondj!

– De hisz mondtam – mosolyodott el kényszeredetten Nyica –, hívd asztalhoz őket! Nem történt semmi baj... Megyek, hozom az ételt.

– Nem menj! Bali elrejtett egy nagy fedeles kosárban füstölt mindenfélét, meg elegendő boritalt is. Őrzse küldte, hogy legyen mivel áldomást ennünk és innunk. Azért mentünk a kocsihoz. Annak árnyékába tette. A kerekéhez rakta reggel. De Mirkó jött, így siettem hozzád. Átvette tőlem az egyik legény. Menyusnak hívják. Ő dolgozott a legnagyobb szakértelemmel, s leggyorsabban járt a szekercéje... Látdod, mekkora kosár, mindjárt ideérnek... Jó lenne, ha most nem szöknél el előlük.

– Én már többet el nem bújok senki fia elől.

Janó nagyot nézett. Ez a határozottság merőben új volt.

A munkától elcsigázott, mégis vidám csapat tagjai elégedetten ültek a tányérokhoz. Ilyen jókedv csak azokra szokott telepedni, akik valami nagy, emberpróbáló munkát végeztek el, és tudván tudják, abban hiba nincsen.

Bali töltötte meg a poharakat (két egyforma nem akadt közöttük). Flarééknak is öntött egy körömnyit, és Mamót is rávette, hogy igyék velük egy csekélykét. (Neki azért szinte csurdig mérte.) Szép köszöntőt

mondott. Elmesélte, hogy emberei is tudják: mit látott néhány napja, amikor itt járt. A sarat taposó gyerekek, a családot lelkesítő, hajlott korával nem törődő, mindenbe besegítő Mamó, majd az ő kivételes bölcs barátja, Joka érdemeit is szóba hozta. Végül Nyicáról beszélt oly nagy melegséggel, amit talán már fokozni sem lehetne. Elbeszélte, hogy mi-ként verte a falat, férfiakat megszügyenítő erővel és szívóssággal.

– Azóta is csodálom, hogy mint szorulhat ilyesforma akarat és ekko-ra erő ilyen fiatal és gyönyörű leányba...

Beszélt még arról is, hogy miért büszke arra, hogy Joka és a családja barátja lehet, s megint hangsúlyozta, hogy milyen okos az ő jóbarátja. Végül egy gyönyörű áldást mondott, Isten áldását kérte az új házra és a ház népére, erre a nagyszerű családra.

Amikor már azt hitték, hogy befejezte, nagy levegőt vett, és megtoldta az addigiakat néhány szép mondattal. Azt mondta, Joka barátja kérte meg, hogy a nevében is megköszönje azt a segítséget, amit a tetőfedésben kapott a most körötte álló emberektől. Szépen beszélt, szépen és most már röviden.

– Most már csak azt teszem hozzá – mondta az embereinek –, hogy hétfőn egyikőtöket sem akarom látni a házam táján. A béretek persze éppúgy megkapjátok.

Mondani se kell, hogy a hangulat még magasabb létrafokra hágott.

Ezután Bali és Janó mindhárom munkához odament, kezet fogtak velük, még egyszer megköszönték fáradozásukat, majd együtt mindannyian odajárultak poharaikkal a család több tagjához. A koccintgatást leginkább Mirkó élvezte. Ő volt ugyan korra a legkisebb, most mégis nagyon fontosnak érezhette magát. Amikor mindezen túl voltak, Bali égre emelte poharát.

– Egészségetekre! – mondta.

Illendően a szájához emelte, majd egy óvatlan pillanatban, amikor azt hitte, senki sem látja, a maga poharát hirtelen a föld felé fordította.

– Miért locsoltad ki – kérdezte halkán Janó, mert ha senki más nem, ő azért ezt szépen kifigyelte.

– Tudod, Joka, ez egy szép cigány szokás – felelte Bali hangosan.

– A cigányok így emlékeznek meg a halottaikról, akik közül soknak sírhantját is szétfújta már a szél. Emlékkövük nem volt, egyszerű sírkeresztjeik régest szétkorhadtak. Az utolsó kortyot ezért itatják fel mindenütt a földdel. Nagyon szép szokás ez – bizonygatta Bali. – Egy nagyon jó ember tanított meg erre. Én sem tudom, hogy hol porlad valamennyi őszám. Már az ükszülőm sem futja az emlék...

Erre az utolsó kortyot az emberei is kilötyentették.

– De te nemcsak az utolsó kortyot, hanem az egész pohárnyit kiöntötted – firtatta Janó örömmel, pusztán azért, hogy barátja is elbűszkélkedhessen a maga akaraterejével.

– De hisz tudod, Joka! Tiltja a vallásom – mondta mosolyogva.

– És még mindig képes vagy megtartani?

– Hogyne, hiszen hitet tettem rá... és nem csak Örzsének, hanem az odaföntiek valamennyiének – nézett a látóhatár fölé.

Janó szeretettel meglapogatta a barátja vállát. Mindketten leültek az asztal mellé helyezett néhány tuskó valamelyikére. (Az asztalnál levő padok kevésnek bizonyultak.) A jókedv vidám történetbeszélésbe, nagy nevetgetésekbe torkollott. Janó Nyicát követte a tekintetével. Megnyugodva látta, hogy a feszültség szép lassan kikopott belőle. Őt azonban továbbra is nagyon izgatta, mi lehetett annak az üldözési jelenetnek és sürgős odahívásának kiváltó oka. Aztán Nyica sürgölődését figyelve szép lassan benne is alábbhagyott a feszültség. Jó volt látni a lányt... Annak ellenére is, ahogy azt a fiatal, jóvágású Menyust megkülönböztetett igyekezettel traktálta... Az bizony nem esett annyira jól neki.

Alig várta, hogy mindenki az útjára induljon és végre maguk maradhassanak. Nyicával akart először belépni a házba, és éreztetni vele... Mit is? Ezt próbálta magában elmondható szép szavakká fogalmazni,

ám egyszer csak arra figyelt föl, hogy Bali megint az ő nevét forgatja. Épp azt mesélte, milyen családfintán leplezte le a csalót, és minként szerezte vissza sok rászédett szegény ember elorozott pénzét. Persze alaposan kiszínezték. Az asztalnál ülők mind elismeréssel kezdték Janót nézegetni. Most már megértették, mitől mondja a legokosabb emberek egyikének, és vallja barátjának magát Borba gazda.

– És ez még csak egy történet. Halljátok a másikat! – folytatta most meg azzal, amiért a kitüntetését adták.

Janó szerette volna leállítani. Zavarta ez a túlzott tömjénezés, de azt sejtette, hogy esetleg az van mind e mesélgetés mögött, hogy az emberei még büszkébbek lehessenek magukra. Ne a nyomorult cigányt lássák benne. Tudják azt, hogy nem akárkin segítettek... Meg aztán, ha amit most hallanak, tovább adják néhány más embernek és azok is újabbaknak, talán másként néznek majd a cigányokra... De azért, amikor épp azt hozta szóba, hogy még írni és olvasni is megtanult az ő okos barátja, amidőn a hadnagyképző iskolába járt..., tapintatosan leállította. (Még jó, hogy nem tábornoktanonccá tett – mosolygott magában.)

– Őrzsé majd letöri a derekamat, ha nem küldelek időben haza. Így is csillagos lesz az ég, amire hazaértek.

A búcsúzkodás sem ment gyorsan, mert külön-külön minden segítőtjüket odament Janóhoz, s hosszan rázta a kezét. Az öregebbik két kézzel fogta, és úgy.

– Örülök, hogy megismerhettem, Joka – mondta.

Ő meg mindenkinek újra és újra köszönetet mondott.

Bali nagyon örült a gyógyfüveknek, bogyóknak, amit Őrzsének szedtek. Mamó neki is részletesen elmondta, hogy miképp használják. Persze csak addig volt felhőtlen az öröme, amíg Nyica utána nem szaladt.

– Ezt meg majdnem elfeledtem. Ez a magáé, Bali. Délután találtam a régi konyhakertben. Valahogy ott maradt, pedig azt hittem mindent felszedtem már. Azzal három öklömnyi zellerfejet nyújtott át.

Bali fancsali képpel átvette a neki címzett nemes adományt. A kiürített fedeles kosárba tette a füvek és a fagyöngyös batyucskák mellé. És nagy tisztelettel meghajtott fejét Nyica előtt.

– Minden elismerésem, Nyica... Csodálatos felesége lesz a barátomnak. Nincs két ember, aki jobban megérdemelné egymást, mint maguk... Persze magunkat Őrzsével nem beleértve – egészítette ki gyorsan önmagát.

És még ő lepődött meg, hogy ezekre a varázsszavakra Nyica hirtelen jobbról és balról is egy kislányos puszit nyomott az arcára.

Hosszan integettek a szekér után, majd Janó kézen fogta Nyicát, úgy futottak a betetőzött ház bejáratáig. Minden előre kigondolt mondat szertefüstölt, mert Nyica kierősakolt egy csókot. Az minden szónál beszédesebb volt. Amire Janó észhez kapott, a lánynak már nyoma se volt. Kieresztett haja úszott utána a levegőben úgy szaladt a leszedetlen asztal felé...

Mamó Koma sebeit kenőcsölte. A kutya kis felnyűsítésekkel jelezte, hogy egyrészt fáj a bőre, ahol az a forró leves érte, másrészt jól esik sajnáltatnia magát. Mamó ujaiból, még ha csontosabbak is a többiekénél – áradt a szeretet. Az együttérzőn duruzsoló szavak csak megtették.

– Tudom, hogy fáj... Nagyon fájhat. De örülünk, hogy megúsztad ennyivel. Elképzelni is borzasztó, mi lett volna, ha nemcsak ennyi lé ér... Ha rád önti az egészet... Hanem, te rettenthetetlen hős voltál ma is. Nem is tudom, mire mentünk volna nélküled. – De ez a gazember nagyon buta volt ám! – osztotta meg egy gondolatát figyelmes négy lábú hallgatójával. Ha ennyire retteg a cigány átoktól, rontástól, hogy nem futott végig az agyán, hogy békává igézem? Na, jól van! Mára már békén hagylak, de reggel újra megkínozlak kissé... Én a helyedben azonban most végigmennék az üldözés útján és mind felenném a sok kolbász-, azaz „kalbászkarikát”. Hogy is mondta? „Tett belé ám Trézsi bőven”. (Na, az is egy nagyeszű nő lehet, még ha ő viseli is otthon a nadrágot.)

Eredj, hősöm, nehogy megelőzzenek a hangyák! Koma vakkantott néhányat, majd azon nyomban, sietősen elindult a „kalbászúton”.

– Jól van jól! Azért csak vigyázz velük! Ahhoz képest, hogy parányok, fájdalmasat tudnak csípni – szólta utána Mamó. Mintha csak, mint annyiszor, megértette volna csaholását...

Mamó kemencéje

– Nézzétek csak, ugye milyen szép lett? – büszkélkedett Mamó.

Szó, ami szó, nem tűnt kérdésnek. Valóban olyan szépen ívelt, kályhául is szolgáló kemencét tapasztott, aminél szebbet elképzelni sem lehet. Még csodásan kidudorodó virágokat is formált több körbe rá, mielőtt lemeszelte.

– Cigányvirágok! Majd színesre festheted – fordult Flaréhoz.

– Nincs is olyan, hogy cigányvirág! – duzzogott Mirkó, mert a kifésztésből őt kihagynák.

– Már hogy ne lenne? – igazolta Janó Mamó szavait. – Ha látok majd valahol, megmutatom, vagy hozok neked egyet. Én egy kastélyparkban láttam. Kavargó, vidám színű szirmai vannak. Rózsásak, fehérek, répasárga- és barackszínűek. A közepük felé színt váltanak. Felejthetetlen látvány! Mamó is ugyanott látta, ahol én. Árokásásra hajtottak oda bennünket. A kertész mondta, hogy nélkülünk is volt már ott elég cigány. Akkor mutatta a cigányvirágokat. Drága pénzért, külföldről hozták... Meg is lepett, hogy olyan csodásak és mégis cigánynak hívják őket, mert addig azt tapasztaltam, hogy csak a csenevész, a savanyút, a kotyogót... szóval a rosszabb dolgokat nevezik el rólunk... Képzeld, magam hallottam, hogy amikor az egyikük kissé fuldokolt, mert félrenyelt egy falatot, úgy magyarázta: cigányútra ment. Azaz rossz útra, mert szerintük mi mindig rosszban sántikálunk, görbe úton járunk...

– Makh či hurjal ande muj phanglo! – szólta rá nevetve a kemence virágait most már igencsak más szemmel néző, tátott szájjal csodálkozó Mirkóra. Látva azonban, hogy mindenki értetlenül néz rá, megmagyarázta. – Ez az én cigány nyelvemen volt, nem a tiéteken. Nagypám szólta mindig így rám, ha eltátottam a számat. Csukd be a szád, s nem száll bele légy! Ezt jelenti.

Cigányvirágok! Drágák... Kastélyokba veszik... Maguk hívják így! Külföldről hordják... – Mirkó nehezen tudta feldolgozni, hogy ilyen is van.

– Szépre fessed ám! – parancsolt nővérére, és az sem tűnt föl ámulásban, hogy az imént még őt mosolyogták meg.

– Ez meg csak a virágot nézi – méltatlankodott Mamó. – Kabát is van a gombon, hékás!

– Nagyon szép lett – ölelte át Nyica. – Ilyen szép kemencét még életemben nem láttam.

– Ez az első, ugye? – kérdezett vissza Mamó.

– De hisz tudod! Hol is láttam volna? A karavánban?

– Akkor meg mit hízelepsz?!

– Igazat szóltam! Azt mondtam, hogy ilyen szépet nem láttam még. Hogy csúnyábbat sem, attól még igaz.

Ezt Mamónak is be kellett látnia. Janó viszont végre megértette, hogy az ő dicsérő szavaira várnak.

– Okos ötlet volt, hogy kívülről lehet fűteni, így odabenn nem kormozunk vele. Azt meg, ahogy azt a padkát a búbja mellé toldottad, különösen csodálom. Pont olyan lett, mint Borbáéké, pedig nem is jártál náluk, csak meséltünk róla.

– Hát másként nem is lehetett volna megoldani.

– Te csak ne kisebbitsd magad! – ölelte át Janó másfelől. – De most gyere, minket dicsérni. Nekünk is kijár! Nyicával mi is kitettünk ám magunkért.

– Jaj! Hát, hogy gondolod, hogy nem méltányolom? Mit gondolsz – kérdezte – véletlenül öllek mindkettőtöket? (Mintha bizony ő kezdte volna az öllekezést.)

– És a vizet ki hordta a mézhez? – tette csípőre a kezét Flaré – Talán nem én és Mirkó?

– De hisz mindenki megtette a magáét... Egy valaki pedig még anél is többet – jelentette ki Mamó.

– Anyica. Anyicikánk – fejtette meg a két gyerek szinte egyszerre a rejtélyes kijelentést.

– Bizony hogy ő! – érkezett azonmód a helyeslő válasz.

Nyica szó nélkül kibontakozott az öllelésből és sietős léptekkel kiment az ajtón át a kertbe, mert a háznak már ajtaja is volt, előlről kis kertecske ölelte. (Az előbbi Janó, az utóbbi Nyica és Flaré kezeit dicsérte.)

– Most miért ment el, nem szereti, ha dicsérik? – értetlenkedett Mirkó.

– Vannak szavak, amik olyan szépek, hogy megríkatják az embert. Nem szeretné, ha látnánk, mennyire elérékenyült – magyarázta Mamó.

– Azért rí, mert azt mondtad, hogy többet dolgozott mindenkinél? De hisz az igaz. Azért miért rína?

– Abban nem volt semmi, ami ne járt volna ki. Amit maga is helyénvalónak érez, maga is úgy tud, mint a mondó, az zavarba hozhatja ugyan az embert, pironkodásra készítheti, de könnyekre soha. Az „Anyicikánk!” – azt zokogja meg. Olyan szépen és olyan büszkén mondtad. És az is hallhatta – csapott szemével Janó felé –, aki előtt régen bizonygatja (szavak nélkül persze), hogy jó anyátok lenne. Nem olyan mostoha, amikről Lacika mesélt. Összetehetné a két kezét...

– Jól van, no! – vágott szavába Janó. – Nagyon jól tudod, hogy tudom. Különbet nem is remélek. Ő is tudja. De amit mondtam, megmondtam... És akarod tudni, bánom-e, hogy kikötöttem azt az ideire következő karácsonyi határnapot? Igenis nagyon bánom már. De a házasság nem olyan, mint a te kemencéd. Az első férjnek valót látva (sőt az első férfit, aki szegényt egyáltalán emberszámba veszi) nem lehet bizonyos, hogy nem lehet-e szebbet, jobbat, korban hozzáillőt. Én keresve se találhatnék nála jobbat, de úgy hittem, hogy neki viszont találva is keresnie kellene.

– És mitől változott meg a véleményed?

– Emlékszel, mit mondtunk a karavánban, amikor láttuk a jó vásárról visszatérő kompániánk-belieket? Aki kisszekerényt vesz, maradásra készül, aki lovat, az sokáig jön velünk még tovább.

– Ezt mondtuk...

– Azt az elszántságot látva, hogy Nyicánk egyszerre volt szinte öt helyütt... Hogy férfi módra döngölte a falakat mellettem... Hogy amikor befejeztük, időnként még főzni is képes volt... Rá kellett jönnöm, hogy ő nem maradni *készül!* Már eldöntötte, hogy *marad*. Ő innen jószántából már semmiképp nem megy tovább. A saját otthonából zavarta ki azt az eszement Pesta szomszédot is, mert gyalázta a családját. Végül rám már szüksége sem volt a kidobáshoz. Korábban, ha csak egy fiatalabb ember is jött közénk elbujdosott előlünk. Most meg felemelt fejvel járt, pedig többen is voltak itt a tetőzéskor. Tudod, mit mondott? „Én már többet el nem bújok senki fia elől.” Még annak az igazán jóképű Menyusznak a tekintetét is állta. Tudott úgy nézni rá, hogy az a jóra való fiú meg sem kísérelte a közeledést hozzá. Hát ezért tudom, hogy kár volt hosszú időt szabnom. Már most megkaptam a választ. Nyica – ha úgy tetszik – nagyszekerényt vett, nem lovat.

– Na, csak hogy végre ezt is megéltem! Végre előttem és a gyerekek előtt is színt vallottál. Nekik vajon honnan kellett volna tudniuk, hogy miként érzel Anyicikájuk iránt?

– Örülök, hogy ennyire megszerettétek Nyicát – guggolt Janó Flaréék elé. – Engem nem zavar, sőt egyenesen köszönöm, hogy Anyicikának szólítjátok. Megérdemli... Nagyon is kiérdemelte. Higgyétek el, csakis egyetlen dolgot szégyellek az eddigi életemben. Azt, hogy ott a kompá-

niánkban mindig hályogos volt a szemem, amikor elém került. Hogy nem láttam meg abban az úzótt vadban ezt a mai Nyicát. Hogy nem keltem a védelmére, amikor gyalázták. Ez megbocsáthatatlan vétkem.

– De akkora jót sem tett vele senki, mint te, amikor engedted, hogy velünk jöjjön. Amikor kiszakítottad abból a sorsból – avatkozott közbe Mamó. – Életében először igazi családja lett... (Nekem pedig életemben utoljára – merengett el.) – Ti vagytok azok. Te pedig – mondta a felegyenesedő Janónak – nemcsak okos, hanem igaz ember is vagy. És szavatartó. Most, hogy már tudom, olyan szavakhoz ragaszkodsz ilyen makacssággal, amiket magad is bánsz már, különösen büszke vagyok rád. Ticád is az volt rád, Nyicád is az. Mert benneteket is egymásnak teremtet az Úr. Nemcsak kettőtöket, hanem négyeteket. Egy gyerekszívet nem lehet becsapni. Ha az úgy dobban, hogy anyját érzi valakiben, az az anyja. Még, ha nem is vér szerinti... No, de gyémántjaim! Miért hagyjátok anyátokat odakinn pityeregni? Menjetek utána! Hozzátok vissza! Most már hallhattátok: ha apátokon múlik, két karácsony múltán, tényleg ő lehet a ti jóságos mostohátok. Nyica szinte mindent tud már abból, amit hallottatok. Csak egyet nem, hogy apátok már nagyon bánja, hogy határidőt szabott a leánykéréshez, és ha nem kötné a kimondott szava, akár ma megtenné. Ugye tudtok titkot tartani? ...Hát most nem kell!

– Tényleg kellett ez?! – kérdezte Janó, miután a gyerekek elnyargaltak.

– Tényleg! Felépített veled egy házat, tavaszeltől főz, mos, eladnivalót készít. Ha betegek vagytok, ápol benneteket, ha szomorúk felvidít, konyhakertet, baromfit nevel, imádkozik értetek. Hát nem veszed észre, hogy nélküle legfeljebb csak lakóhelyünk lett volna az erdei kunyhó, ahogy ez a mostani ház is csak lakás lehetne. Csakis ő az, aki miatt otthonná lett és otthonunk lehet. Joga van tudni, hogy azok után, amit itt tett, még jobban szereted. Még annál is jobban, mint amikor végre kibuggyant belőled, hogy akár feleségül is vennéd... De azt mondtad, hogy próbára teszed. Ó! Aki már addig is több száz próbát kiállt. Joga van tudni, hogy ma már feltételek nélkül magadhoz kötnéd. Ha hagyáná...

Amikor visszajött Nyica egész másként csillogott a szeme. Mamóra is, Janóra is.

Elkezdtek áthordani azokat a lócákat, ülőalkalmatosságokat, Mamó hintaszékét is, amit a házba szántak. Most látszott csak, hogy a szegénykés vagyoniuk arra sem elegendő, hogy a három hálószobát és a konyhának, ebédlőnek otthonot adó nagyszobát betöltsék. Kamrájukba is átvittek mindent. Hát ott aztán igazán bőven akadt hely!

Janó mérni és rajzolni kezdett:

– Itt lesz egy fali konyhaszekrény. Ide összeeszkábálok egy stelázsit. Jó lesz itt egy ruhásláda? Összeütök majd egyet. Ide, meg ide, meg ide készítenem kell egy fali gyertyatartót. Kerítenünk kell még jó néhány olajmécsest is. Az a kettő, amink van, ide kevés lesz esténként.

– Tudnál egy olyan sarokülő kuckót is csinálni egy asztallal, amit Örszééknél láttunk? – kérdezte Nyica.

– Hát – vakargatta fejét Janó, miközben fülig ért a szája –, ha úgy akarod, megpróbálhatom. De ma már mindenképpen ebben a házban fogunk aludni. Semmi ne maradjon odaát.

– És melyik szoba kié lesz? – érdeklődött Flaré.

– Úgy illik, hogy először Mamó válassza ki, melyik hálószoba lesz az övé – mondta Janó. – Melyiket választod?

– Az attól függ, hogy ki alszik velem. Eddig négyen aludtunk együtt. Nagy csend volt a válasz.

– Úgy hallom, hogy egyedül fogok már aludni ezután – állapította meg. – Akkor a legkisebbet kérem.

– Akkor Nyica és Flaré lakja majd ezt a szobát, mi pedig fiúk, ezt a másikat – osztzkodott Janó.

Mirkó ezt hallván, sírva fakadt.

– Én is Flaréval és Anyicikával akarok aludni...

– Nem is engednék máshol – húzta magához Nyica.

– Lám csak, három szoba is mekkora gondot okoz. Nem is irigylem akkor már a gerófokat. A kastélyukban az ötven-hatvan szobával. Szegényeknek, hogy főhet a fejük. Ott milyen sírás-rívás támadhat azon, hogy kié, melyik szoba – mosolygott Janó. – Mivel nem tudatok megállapodni, én döntök. Én döntök, és nem tűnök vitát... A legnagyobb szoba a gyerekéké. ... A gyerekéké és Nyicáé – javította ki magát. A közvetlenül mellettük levő lesz Mamóé, és az, amit ő választott, az lesz az enyém. Mondtam, nincs vita – szólt rá erőteljesebben az öt gyözködni szándékozó Mamóra.

Így aztán lassan minden a helyére került. Vacsorájukat még a szabadtűzi kondér mellett fogyasztották el. De a szokásos esti beszélgetést már a pislákoló mécsesek fényében, odabent ejtették meg. Sorra vették az építkezés lefolyását. Már nevetgéltek a nehézségeken... Így visszafelé nézve, egyáltalán nem tűnt semmi annyira nehéznek. Nagy nevetgetések közepette emlékeztek egymás dolgaira, s kölcsönösen dicséretgették egymást.

Janó újra elmeséltette Nyicával Pesta szomszéd kiebrudalásának esetét. Sokadjára hallotta már, de annyira jól esett újraélni a történetet és megcsodálni Nyica bátorságát. Nem győzött betelni vele. Mamó is elbeszélte, hogy ő miként látta ugyanazt az összetűzést. Oly pompásan utánozta a férfi hanghordozását és furcsa szófűzéseit, hogy Janó a térdét csapkodta nevetésben. Kacagása a többiekre is átragadt.

– Jól tetted, hogy kidobtad. Magam se tehettem volna különben – jelentette ki Janó. – Hanem azt a kondért valahogy vissza kéne juttatni neki. Végül még azt is ránk fogná, hogy mi loptuk el tőle. Valami ételt is kéne beletennünk, hogy lássa, hogy nem szorulunk ilyen alattomos szándékú segítségre. De mit főzhetnénk neki, ami megtölthetné valamennyire azt a kiskondért? Semmiből nincs annyink, másfelől: amink van, arra nekünk is szükségünk van.

– Gyűjthetnénk gombát. Egy gombapaprikás nem lenne nagy megerőltetés a részünkről – vetette fel Mamó.

– Azt ugyan meg nem ennék, azt hinnék, hogy mérges gombát is kevertünk közé... Főleg az a Trézsi. – vélekedett Nyica.

– Igazad van – helyeselt Janó. – Mégis jó lenne mihamarabb megszabadulni és méltó módon visszajuttatni a kondérjukat.

Nem gondolkodhattak tovább, mert odakintről Koma észvesztő ugatása, valami furcsa vinnyogás, egy sikolyszerű hang hallatszott gyors egymásutánban. Rohantak ki mindannyian. Szerencsére telihold volt, gyertyáik fényében aligha láttak volna bármit is. Így azonban láttak. Jól látták a sántítva menekülő rókát. És láthatták Koma diadalittas tekintetét is, amikor lábaik elé tett egy fél letépett róka farkat. Aztán egyenest Mamóhoz szaladt. Mutatta a lábát, ahol a rókakarmok felvérezték.

– Gyere, hősöm kimosom, és bekenem. Nem is tudom, mit kezdenék nélküled.

A többiek sem győzték dicsérni, hisz hősiesen megvédte a tyúkol lakóit. A kevéske jószágukat. Janó megtoldotta még egy dicsérettel:

– Igazad van, Komám! Cigánylecsót kapnak, punyével, csirkehússal.

– Elment az eszed? – döbönt meg Mamó. – Azt hinnék döggútról húztuk ki. Egy falatot se ennének belőle, nekünk meg mekkora veszteség lenne.

– Úgy látszik, hogy ez ma egy csodanap – felelte Janó, noha nagyon is belátta az öregasszony igazát. – Ma mindenkinek igaza van rajtam kívül. Neked is igazad van, Mamó! Mégiscsak gombapaprikás lesz. Ha azt kiöntik, nem fáj annyira.

Sok időt töltöttek még Koma simogatásával, majd elbúcsúztak tőle és aludni tértek. A legszebbet Nyica álmodta. Ebben a karjára hajló két gyerek sem zavarta. Sőt...

Vagyok, aki vagyok, nem kell választanom

Kettős identitással az élet

Nem kertelek, kettős identitással felnőni elég skizofrén állapot: egy kicsit ez is, egy kicsit az is vagy, de igazán egyik sem. Ide is tartozol, oda is, de úgy igazán sehová sem. Ebben a furcsa, köztes állapotban pedig nincs annál küzdelme- sebb és izgalmasabb, mint megtalálni önmagad, és felismerni, attól függetlenül, hogy a többségnek szüksége van rá, hogy címkét aggatva rád határozza meg a hovatartozásod, így ezáltal téged is – neked korántsem kell ezt tenned.

Egy sima bemutatkozás nálam olyan tíz-tizenöt percig tart. Nagyjából ennyi időbe fér bele, hogy kétszer lebetűzzem a nevem, kérésre ejtsek néhány szót arról, honnan ered és mi a jelentése, apró szóvirágokat gyártsak belőle a könnyebb megjegyezhetőség érdekében, történelmi kitekintést nyújtsak a gyökereimről, és igény esetén – ami szinte mindig felmerül – megtanítsak minden kedves delikvenst – értsd, még a masszórt is, miközben gyúr – néhány igen hasznos szerb kifejezésre. Nem túlzás azt állítani, hogy egészen lélekemelő érzés új embereket megismerni, azt pedig különösen szeretem, ha egy eseményen több idegen van a társaságban.

Ja, igen, majdnem elfelejtettem: *Filákovity* Radojka vagyok. Keresztne- vem a szláv öröm, vagyis „radost” szóból ered. Becézve Radi – majdnem úgy, mint a Fradi, de ha már itt tartunk, a Dorkára is hallgatok, mert, aki valamilyen isteni csoda folytán még a Radit sem tudja megjegyezni, ál- talában így szólít. A lényeg: anyai ágon magyar, apai ágon szerb vagyok.

Az őseim még a török hódítás idején vándoroltak át a mai Magyarország te- rületére, és telepedtek le annak déli részén. A szerb kultúrát, a hagyományokat a valláson és az anyanyelven keresztül őrizték meg.

A képek a szerző tulajdonában vannak

Hosszan írhatnék arról, miként vészelték át az anyaországtól távol a történelem terhes évszázadait, és arról, hogyan illeszkedtek be új házukban. Tudnék beszélni a hagyományokról, a vallásról és magáról a nyelvről is, én azonban most inkább magamról, a családomról mesélnék. Arról, mit jelent vegyes házasságba születni, kétnyelvű családban felnőni, s hogyan tudja az ember a kettős identitása mellett megtalálni önmagát (cseppet sem egyszerű), és mit jelent valamely etnikai kisebbséghez tartozni egy egyre kevésbé elfogadó közegben.

A kérdések, amiket sose tegyél fel egy kettős identitású embernek

Kezdjük rögtön az elején! Kétnyelvű családból származom: az anyai ággal magyarul, az apaival szerbül kommunikálok a mindennapokban. Anyanyelvemről lévén szó, magyarul gondolkodom, írok, álmodom és szeretek – magyar akcentussal beszélem még a szerbet is. Magyarország a hazám, de a vallásomat és a hagyományaimat tekintve szerbként élek. Az anyaországi szerbek számára túlságosan is magyar, a magyarok számára túlságosan is szerb vagyok. Ez pedig nagyban megnehezítette önmagam meghatározását.

Ha etnikailag eltérsz a többségtől, a legrosszabb, hogy folyamatosan magyaráznod kell a származásodat – és nemritkán magyarázkodnod miatta. A mai napig még a legfelszínesebb beszélgetések is elképesztő gyorsasággal jutnak el az egyik, számomra legintimebb kérdésig: most akkor magyar vagy szerb vagy? Minek érzem magam inkább? Miért inkább az egyiknek és miért a másiknak? Ha gyerekeim lesznek, hogy akarom nevelni őket: „szerbet csinálók” majd belőlük? Ez utóbbi épp egy állásinterjúban hangzott el, és gondolom, nem kell kifejtteni, hogy miért volt több szempontból is kínos.

Amellett, hogy néha kifejezetten kényelmetlenül érintett ez a faggatózás, sokáig nem volt egyértelmű, milyen választ adjak ezekre a kérdésekre, hiszen, a „kicsit mindkettő” az esetek többségében nem volt kielégítő a beszélgetőpartnerek számára. Tiszta, egyértelmű reakciót vártak, egy voksot az egyik vagy másik oldalra. Ezt nemritkán úgy éltem meg, hogy a szerbségem miatt egy kicsit meg kell tagadnom a magyarságomat, és fordítva. Megesett, hogy végeérhetetlen okfejtésekbe bonyolódtam, és volt, hogy a legőrültebb bulikban is instant történelemórákat tartottam. Hosszú időbe telt, mire megtaláltam a saját válaszaimat ezekre a cseppet sem tapintatos kérdésekre, de ahogy ez megtörtént, többé már nem érintettek meg.

„Hozzánk miért nem akkor jön a Télapó, amikor a normális gyerekekhez?”

Magyarországon évszázadok óta élnek szerbek. Ez idő alatt a kultúránkat, a nyelvünket és a nemzeti hovatartozásunkat a valláson, valamint a hozzá kapcsolódó hagyományokon keresztül sikerült megőrizni – nem csoda hát, hogy ezek a mai napig fontos szerepet töltenek be az életünkben. Épp ezért, amikor a szüleim a házasságukat tervezték, nem volt kérdés, hogy magyar édesanyám a katolikus hitről áttérjen a szerb ortodoxra – így családilag mi is az ehhez a valláshoz kötődő szokásokat tartjuk. Ez pedig azzal jár, hogy az ünnepeket a Julianus-naptárhoz igazodva, apró csúszással üljük meg.

Ha valami, hát ez volt, ami elsőként jókora zavart okozott bennem.

Amint öntudatra ébredtem, heves tiltakozásba kezdtem, amiért hozzánk nem akkor jön például a Télapó, amikor a többi, „normális” gyerekekhez. Úgy éreztem, az élet igazságtalan, amiért a barátaimhoz képest napokat kell még várnom az ajándékaimra.

Eleinte szent meggyőződésem volt, hogy valami félreértésről lehet szó – talán a Télapó eddig folyton eltévesztette a házszámot –, így ren-

Szüleim templomi esküvője

dületlenül próbálkoztam: én is kitettem a csizmámat december 5-én az ablakba – hiszen még a tévében is bementék, hogy ilyenkor kell –, és vártam, hogy csoda történjen. Így voltak ezzel másnap a szüleim is: valamilyen égi csodában bízva fohászkodtak, hogy végre abba hagyjam a bölgést, ennek ellenére egyik évben sem inogtak meg.

Ma már becsülöm a következetességüket, egyebek közt így tanították meg nekem, mennyire fontosak a hagyományok, amiket családirag ápolunk, és – habár sokáig nem tudatosult bennem – ezzel is segítettek, hogy valamivel könnyebben meghatározhassam, hová tartozom. Végül, mint minden, válaszokra nyitott gyereket, idővel engem is meg lehetett győzni pusztán észérvekkel: miután elmagyarázták, hogy, mivel a magyar nagyszüleim Téliapója, Jézuskája és nyuszija akkor jön, amikor a „normális” gyerekeké, és így nekem és a húgomnak lényegében minden ünnepből kettő van, már nem drámáztam. Egy ideig azonban még biztos, ami biztos alapon, kitettem a csizmámat az ablakba december 5-én is.

Kell-e félnem amiatt, mert más az etnikai hovatartozásom?

Tízéves voltam, amikor a NATO bombázni kezdte Szerbiát. A szülőfalum, Hercegszántó, az országhatáron fekszik, így jól emlékszem a légiriadó éles hangjára, és arra, ahogy esténként a szüleim ágyán heverve hallgatjuk, hogy a vadászpilóták áthatják felettünk az eget. Mindössze két kilométerrel arrébb, a határ túloldalán otthonok váltak a földdel egyenlővé. Emberi életek veszttek oda és változtak meg végérvényesen, köztük az ott élő rokonainké is. Rettegtem, hogy az egyik pilóta elhibázza a koordinátákat, és mi is meghalunk ott, a szüleim ágyában, azon a helyen, ami egészen addig a lehető legbiztonságosabb menedék volt számomra.

A kép bal oldalán apai, jobb oldalán pedig anyai nagyanyám – középen én vagyok

Rengeteg kérdés motoszkált bennem: nem értettem, miért azokon kell elégtételt venni, akik nem tehetnek semmiről. Akiknek csak az a bűnük, hogy ott élnek, ahol, hogy azok, akik. „Részben mi is szerbek vagyunk, nekünk is félnünk kellene?” – túlságosan is kicsi voltam még hozzá, hogy megértem, milyen érdekek mozgatják a politikát. Ebben a hónapban, március 24-én lesz húsz éve, hogy újtára indult az Irgalmas Angyal hadművelet, ami hetvennyolc napig tartott. A nyomait még mindig magán viseli az ország, és én sem fogom soha elfelejteni azt az időszakot, amikor először éreztem félelmet a miatt, mert más az etnikai hovatartozásom.

De a következő alkalomra sem kellett sokat várni: a helyzet persze más volt, de gyomortájékon hasonlóan szorító érzést keltett, amikor néhány évre rá a nacionalista eszmék egyre nagyobb teret nyertek itt-hon. És az is, ahogy az elmúlt évek menekültválsága felerősítette az idegengyűlöletet. Nem is olyan rég az egyik ismerősöm egy Kossuth téri megmozdulásról posztolt azzal az üzenettel, hogy szeretné, ha a gyereke egy magyar országban nőhetne fel.

Vajon belegondolt egy pillanatra is, milyen súlya van a szavainak? Mennyire kirekesztő és gyűlölködő, és mit tanít ezzel a gyerekeknek?

Magyarország sosem volt tisztán magyar, jó néhány itt élő nemzetiség alakította a sorsát, gazdagította a kultúráját. Köztük szerbek is, akik a török megszállás elől menekülve érkeztek ide annak idején. Ma már ők is idegen elemnek számítanak? Betelepülőknek, migránsnak? Mindamellet, hogy mérhetetlenül dühít ez a fajta hozzáállás, mély sajnálatot is érzek: rettenetes lehet gyűlölködve, egy képzelt ellenségtől rettegetve élni. És rettenetes lehet ezt adni tovább a gyerekünknek ahelyett, hogy elfogadásra, nyitottságra és empátiára neveljünk. Én akkor, ott a gép előtt ülve megfogadtam, hogy többé nem szeretnék félelmet érezni a származásom miatt.

Az én gyökereim, az én történetem

Sokáig nehéz volt meghatározni önmagam, de ma már hálás vagyok a kettős identitásomért, a többség számára furcsa hangzású nevemért és a hagyományaimért. Megtanultam vállalni saját magam, és elengedtem az abbéli szorongásomat, hogy mi van, ha mások nem értenek meg. Elfogadtam, hogy kicsit mindig kilógok, de épp ettől vagyok az, aki. Mert, annak ellenére, hogy tudom, szinte közhelynek számít, de a két nyelv, a két kultúra tényleg gazdagít: nyitottabbá, elfogadóbbá tesz. Persze idő kell, mire ezt az ember felfogja és megbecsüli, és nem a különbözőséggel járó terheket látja benne.

Ma már tudom, hogy a gyerekként végtelenül unalmasnak tűnő templomba járás, a nemzetiségi versmondó versenyek, a két tannyelvű iskolák mind-mind azt a célt szolgálták, hogy megismerjem a gyökereimet, és jobban kötődjem hozzájuk. Ez azonban nem jelenti azt, hogy kevésbé lennék magyar.

A szerbségem ugyanúgy meghatároz, mint a magyarságom, viszont a nemzetiséggel, amelyhez tartozom, kaptam még egy kapaszkodót, egy kiigazodási pontot, egy védőhálót a világban, ami, valljuk be, cseppet sem jön rosszul. Szerencsére találtam egy olyan férfit is, aki megérti és elfogadja mindazt, ami ezzel jár – a hagyománykövetéstől kezdve a népes, hangos és rendkívül életvidám rokonságig –, és természetes számára, hogy a gyerekeinket majd ugyanúgy neveljük szerbnek, mint magyarnak.

Ma már egyértelmű a válasz az identitásomat célzó kérdésekre: magyarországi szerb vagyok. Kicsit ez is, kicsit az is. Pont. Ha valaki emiatt nem tudja, hova soroljon be vagy milyen címkével lásson el, az már az ő története, és nem az enyém. Én ismerem a sajátomat, és kimondhatatlanul büszke vagyok rá.

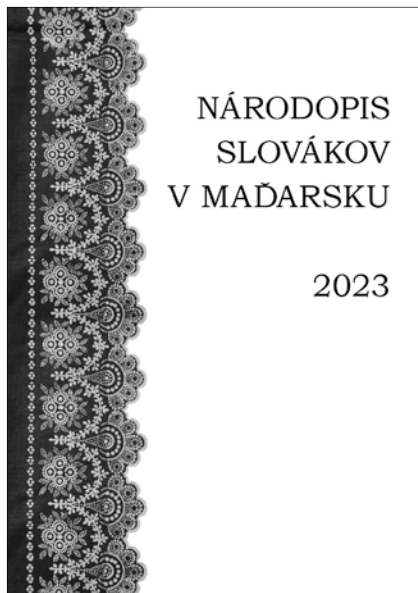
Filákovity Radojka
(Forrás: wmn.hu)

**A nagy hideg miatt otthon kereszteltek meg
1989 februárjában**

**Megjelent a BARÁTSÁG
XXVI. évfolyam 6. számában,
2019. december 15-én.**

Új szlovák néprajzi kötet jelent meg

Nemrég vehettük kézbe a Magyar Néprajzi Társaság „A magyarországi nemzetiségek néprajza” kiadványsorozata részeként megjelent *A magyarországi szlovákok néprajza (Národopis Slovákov v Maďarsku)* című alsorozatainak 26. kötetét. A könyv kiadását a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. és a Magyarországi Szlovákok Kulturális Intézete támogatása tette lehetővé.

A kötet szerkesztő, dr. Király Katalin PhD történeti, szellemi és tárgyi néprajzi tanulmányokat válogatott a kiadványba. Tekintsük át dióhéjban, kik s miről írtak benne.

Szuda Krisztina Eszter Női adatközlők emlékezései 75 év távlatából a csehszlovák–magyar lakosságcsere eseményeire címmel az 1946-49 közötti időszak dél-alföldi emlékiratait és saját pilisszentkereszti kutatásait használta alapanyagul. Kitér a csehszlovák agitátorok azon főbb meggyőzőési motívumaira, amelyekről a legtöbb áttelepülésre jelentkezett magyarországi szlovákok vártak. A szerző az *Oral history* módszerével igyekezett feltárni a női megéleltörténeteket, különös tekintettel a második generációs pilisszentkereszti nőkére. A válaszadók elsősorban gyermekkoruk nézőpontjából értékelték az eseményeket, rekonstruálták a családtörténeteket, amelyekben legfőképp a szüleik és nagyszüleik által használt motívumok hangsúlyosak. A különböző motivációkat összehasonlító elemzés megvilágítja, hogy a két régió szlovák családjainak nőtagjai hogyan értékelték a lakosságcserét.

Császári Éva tanulmánya a bükki *Répáshuta szlovákjainak a névváltoztatási folyamatait* vázolja fel, majd a ragadványnevek rendszerét mutatja be. A répáshutai szlovákok családnév-magyarosításának kezdete a millennium évéhez szorosan kapcsolódik, a legfőbb kezdeményező pedig a helyi római katolikus plébános volt. A folyamat során az eredeti szláv (szlovák, cseh, morva) és német hangzású családnevek csaknem teljesen eltűntek, s magyar vezetéknevekre cserélődtek. A becenevek, ragadványnevek és gúnynevek kialakulásának folyamatán keresztül megérthetjük a névváltoztatások indítékait is.

Id. Markovitz Mátyás szarvasi evangélikus lelkész 1750-ben tette közzé *Egyházi és községi rendjét*. Az időközben elveszett kézirat tartalmát *ifj. Tessedik Sámuel* evangélikus lelkész helytörténeti írásából ismerhetjük, az eredeti kézirat rövidített változatát pedig az ún. *Kristoffy protokollum* tartalmazza. *Rágyanszki György* az utóbbi dokumentum forráskiadására vállalkozott. Markovitz tiszteletes rendeletei nagy jelentőségűek a magyarországi szlovák néprajzkutatások szempontjából is. Az említett forrás részletesen leírja az egyes életeseményeket (keresztelő, házasság, temetés), valamint betekintést nyújt a XVIII. századi Szarvas hiedelemvilágába és a népi gyógyászat történetébe is.

Volter Domonkos Pest vármegye részben szlovák múltú városa, *Isaszeg temetési énekeit* vizsgálta, fehér foltot tüntetve el a nemzetiség önismeretéből. Tanulmányában a település temetéseinek elhangzott népeinek – helytörténeti gyűjteményben őrzött – kézíratait adja közre. A szövegek egyaránt tartalmaznak fontos nyelvjárási és vallási elemeket, melyek a múzeum további anyagaival együtt Isaszeg egykori szlovák nyelvhasználatáról tanúskodnak. A kutató a szövegekhez kapcsolódva bemutatja a témához köthető, a szóbeliségben fennmaradt népdal- és népelek-szövegeket, a XIX. századi imakönyvek temetési dallamaira is kitérve.

Erdélyi-Molnár Klára az MTA Zenetudományi Intézetének szlovák népzenei gyűjtéseit tekintette át. Az intézet Népzenei és Néptánc Archivuma a történelmi országterület kétszázánál több szlovákok lakta településéről,

körülbelül háromszáz gyűjtési alkalom anyagát őrzi mintegy 6500 kottás feljegyzésen, illetve 320 magnetofonszalagon, kazettán és egyéb hanghordozón. A mai magyarországi szlovák anyag legnagyobb része *Manga János*tól és *Lami Istvántól* származik. A szlovák és magyar nép ezredéves közös történelme, művelődéstörténete indokolja, hogy e népek hagyományos zenéjének közös történetét is megkíséreljük megragadni. Az Intézetben készülő magyarországi szlovák népdalkiadványokban legújabbban a dalokat zenei stílustörténeti rendben szerepeltetik, utalva dallami, szövegi, műfaji rokonságaikra és kapcsolataikra is.

Muskovics Andrea Anna a főváros vonzaskörzetéhez tartozó *Tárnok történeti és néprajzi vázlatát* készítette el. A település egészen a múlt század harmadik évtizedéig megőrizte nemzetiségi (szlovák és német) jellegét. Ekkor azonban gyors és drasztikus változások zajlottak le (nagyarányú parcellázások, lányok budapesti szolgálatba állása, fővárosba ingázó munkások, az oktatásban és az egyházban jelentkező magyarosítási törekvések, stb.). A legjelentősebb események felvázolása, valamint a népi kultúra egyes elemeinek kiemelése alapján (elsősorban a húsvéti népszokások, valamint a viselet) képet kaphatunk arról, hogy még egy, az 1930-as évekig zártságát és nemzetiségi jellegét megőrző településen sem volt olyan egységes a népi kultúra, ahogy azt elsőre gondolhatnánk. A rendkívül összetett jelenségben a környező települések hatása, a földrajzi környezet befolyásoló ereje, valamint az ott élők származásából adódó jellegzetességek is megmutatkoznak.

Szabó Orsolya egy mátrai szlovák faluban vizsgálta a hagyományalkotás folyamatát. *Boglár Lajos* etnológus 1968-ban készített *Asszonyfarsang Mátraalmáson* című filmje nagyban hozzájárult a megörökített hagyomány megszűnéséhez. A film bemutatása után a faluban ugyanis nagy botrány támadt miatta, az asszonyfarsang rítusa megszűnt, és az asszonyok többé nem merték megrendezni. Új csoportokat hoztak létre, melyek célja továbbra is az összetartozásuk kifejezése volt, a falu társadalmi viszonyainak megváltozásával azonban már nem volt többé szükség a férfiak kizárására. Az asszonyfarsang, az egynapos hatalomátvétel, okafogyottá vált, hiszen a mindennapi élet kulcspozícióit megszerezték maguknak az asszonyok.

Filus Erika Az *állapotváltozás jelzése a kiskőrösi viseletben* című tanulmányában a szlovák telepítésű Kiskőrös egyedülálló viseletrendszerét mutatja be a jelzéssel bíró öltözetdarabok ismertetésén keresztül. Az emberélet fordulóinak – a születésnek, a keresztelésnek, a házasságkötésnek és az azt megelőző jegyességnek – ugyanúgy megvoltak az öltözetbeli jellemzői, mint a legénykornak, a lányságnak vagy az asszonyi mivoltnak. A viselet színe és díszítettsége a leghatározottabban a személyes gyász és az egyházi nagyünnep alkalmával változott meg. A szerző az 1920-as évektől a kivetkőzésig, az 1950-es évekig mutatja be a kiskőrösi öltözékek életkorjelző ruhadarabjait.

Király Katalin a *képfestés szlovák örökségét* tanulmányozta Magyarországon. Az európai dúcnymás és indigó textilfestés 2018-ban felkerült Az *emberiség szellemi kulturális örökségének* reprezentatív UNESCO-listájára. A felterjesztők között szerepelt Magyarország és Szlovákia is. A szlovák települések ünnepi, félünnepi és hétköznapi ruhaként őrítették a festő ruhát, melyek az egyes térségekben és falvakban-városokban eltérő formában maradtak fenn. A paraszti kultúrában meghatározó szerepet játszott a felekezeti hovatartozás, így a munkatilalmak, böjtölési rendek mellett fontos volt a viselet is. A képfestő ruha viselője szigorúan követte az egyház által előírt ünnepek rendjét, és ennek megfelelő ruhadarabokat öltött magára. A néprajzkutató szerző tanulmányában bemutatja néhány hazai szlovák képfestő műhely tevékenységét és az egyes szlovák települések festő viseletének a közösség életében betöltött szerepét is.

Tartalmas, színvonalas kiadvánnyal gazdagodott a hazai szlovákság néprajzi irodalma.

dr. Székely András Bertalan
sorozatszerkesztő

Húsvéti sibalók az 1960-as évek első felében.
Tárnok.
Fénykép Lizicska Pál örökségéből.

A vőfélybotokat az 1950-es években még
képfestő kendővel díszítették.
Tatabánya-Bánhida.
A képet restaurálta: Dallos István fotóművész.

Petőfi-konyha

Ki tudja, hány olvasónk emlékében él még az egykori menzakonyhák étkezői által gúnyosan Petőfi-levesnek nevezett első fogás. A költő „Minek nevezzetek?” című költeménye hívta elő a képzettársítást a beazonosíthatatlan lénemű megnevezésére. (Ez egyébként az előkelő közbülső helyet őrizte a Fradileves [Mindent bele!] és a Zilahy leves [Valamit visz a víz] között.) A mögöttünk hagyott esztendő Petőfi-bicentenáriuma azonban számos, a költőhöz kötött, illetve/és róla elnevezett ételreceptet is felszínre hozott, egyebek mellett egy igen gazdag Petőfi levesét is. A következőkben e Petőfi-étkek elkészítését ismertetjük.

Petőfi leves grízgaluskával

Hozzávalók:
 negyed karfiol, 1 karalábé,
 4 evőkanál zöldborsó, 2 sárgarépa,
 2 fehérrépa, 1 paradicsom,
 1 közepes fej vöröshagyma, 1 tojás,
 1 zöldpaprika (sárga), 1 ek. zsír,
 fél csokor petrezselyem,
 1 mokkáskanál pirospaprika,
 1 ek. búzadara, só ízlés szerint.

A répákat, karalábét megtisztítás után feldaraboljuk, a karfiolt apró rózsákra szedjük. A tojásból, pici sóból és a grízből nokedli sűrűségű tésztát készítünk, s összekeverése után félretesszük. A zsíron dinsztelni kezdjük a vöröshagymát. Amikor félig már megvan, hozzáadjuk a zöldségeket, a karfiolt és borsót is, majd tovább dinszteljük. Ha kész, hozzákeverjük a pirospaprikát és felengedjük vízzel. Belerakjuk a paradicsomot és a paprikát is. Amikor puhák a zöldségek, a grízgaluskának valót kiskanállal beleszagatjuk a levesbe. Amikor a grízgaluska megfőtt, megszórjuk petrezselyemmel, és tálaljuk.

(mindmegette.hu)

Töltött tojás Petőfi módra

Hozzávalók:
 9 tojás, fél zsemle, 1 dl tej,
 3 evőkanálnyi vaj, 1 csipet só,
 1 csipet fehér bors,
 1 csokor petrezselyem,
 pirospaprika.

A zsemlet apróra tépkedjük, majd egy órán át a tejben áztatjuk. Közben nyolc tojást keményre főzünk, és megvárjuk, hogy kihűljenek. A kihűlt tojásokat megpucoljuk, félbevágjuk, és kiemelt sárgájukat egy tálban villával összetörjük. A fél tojásfehérjék aljáról egy keskeny lapocskát levágunk, hogy majd megálljanak a talpukon. Ezeket szintén a keverékbe törjük. Hozzáadunk egy evőkanálnyi puha vajat és megsózzuk, megborsozzuk. Hozzáadjuk a kissé kinyomkodott zsemlet és a finomra aprított petrezselymet, majd összedolgozzuk a maradék nyers tojással. A sütőt előmelegítjük száználhármas fokra. A fűszeres tojáskrémel mindegyik tojás üregét púposan megtöltjük, és egy kivajazott tepsi-be vagy tűzálló tálba egymás mellé sorakoztatjuk. Rájuk csurgatjuk a felolvasztott maradék vajjal. Az előmelegített sütőben tíz-tizenöt perc alatt készre sütjük. Pirospaprikával megszórva tálaljuk.

(petofi200.hu)

Petőfi-rostélyos burgonyalángossal

Hozzávalók:
 1,5 kg marha rostélyos,
 25 dkg kész lecsó,
 25 dkg vöröshagyma,
 20 dkg füstölt szalonna,
 15 dkg zsír (vagy olaj), 10 dkg liszt,
 3 dkg őrölt pirospaprika,
 2 dkg fokhagyma,
 só, őrölt köménymag ízlés szerint.

A szeletekre vágott, kiklopolt húst sózzuk, beszórnuk köménymaggal, lisztbe hempergetjük. A felforrósított zsiradékon hirtelen átsütjük, majd kivesszük, melegen tartjuk. Ugyanebben a zsiradékban megizaszttjuk a felkockázott szalonnát, a kis darabokra vágott hagymát, zúzott fokhagymát. Hozzákeverjük a piros paprikát és visszatesszük a hússzeleteket. Lefedve megpároljuk. Mielőtt kész, hozzáadjuk a lecsót és együtt beforraljuk.

A lángoshoz másfél deka élesztőből és kevés lisztből kovászt készítünk, meleg helyen megkelesztjük. Egy kilogramm főtt, áttört burgonyát összedolgozunk ugyanennyi liszttel és a kovásszal. Jól kidolgozzuk, újra kevés ideig pihentetjük. Lisztezett deszkán a tésztát nagyjából egy centiméteres vastagságúra nyújtjuk, négyszögletes darabokra vág-

jük, majd ismét kicsit pihentetjük. A kézzel meghúzkodott tésztadara-
bokat kevés zsíron, palacsintasütőben hirtelen megsütjük. Megkenjük
fokhagymával és a tányérokba szedett rostélyosra borítjuk.

(Szakál László: *Híres emberek híres receptjei*)

Székelygulyás, ahogy Petőfi szerette

A felaprított hagymát zsíron üvegesre pároljuk, hozzáadjuk a kockákra
vágott húst, beleforgatjuk, megszórjuk pirospaprikával és a többi fű-
szerrel, majd kevés vízzel meglocsoljuk és pörköltet készítünk. Mikor
már a hús majdnem teljesen puha, hozzáadjuk a káposztát, a friss pa-
radicsomot és zöldpaprikát, felöntjük vízzel (lepje el a káposztát) és
készre főzzük (a káposzta nem jó, ha túl puha). A lisztet kikeverjük a
tejfőllel és behabarjuk az ételt. Még egyszer felforraljuk. A végén hoz-
záadjuk a felaprított kaprot. Ha van szalonnánk, akkor kisütjük és ez-
zel tálaljuk a székelygulyást.

(femcafe.hu)

Sertésérmék Petőfi módra almakarikával

A szűzpecsenyét felszeleteljük, majd az érméket kiverjük, megsózzuk
és egy kevés olajon mindkét oldalukat egyenletes pirosra sütjük. A
lisztet simára keverjük a tojásokkal és annyi szódavízzel, hogy sűrű
palacsintatésztát kapjunk. Az almákat meghámozzuk és a magház ki-
fúrása után felkarikázzuk, palacsintatésztába mártjuk, majd a mara-
dék forró olajban kisütjük. A melegen tartott sertésérmékre egy-egy
karika almát helyezünk, és meggybefőttel díszítjük. Sült burgonya
vagy petrezselymes rizs illik hozzá.

(petofi200.hu)

Sertésborda Petőfi módra

A bordákat kiverjük, besózzuk, lisztbe mártjuk és forró zsírban hir-
telenen kisütjük. A hússzeleteket kiszedjük, és félretesszük. Zsírjában
apróra vágott vöröshagymát pirítunk, hozzáadjuk a karikára vágott
debreceni kolbászt és tovább pirítjuk. Ezután rátesszük a hússzelete-
ket, hozzáadjuk a vékony karikára szelt zöldségeket, felöntjük a húsle-
vessel, és puhára pároljuk. Ha kész van, kikeverjük a tejfőlt egy kevés
liszttel, merünk hozzá a forró mártásból és a húsról öntjük. Felforraljuk.
Párolt rizzsel vagy rizibizivel tálaljuk.

(nyugatikapu.hu)

Nagykunsági szürkemarha gulyás – Petőfi kedvence

Egy fazékban, a zsíron üvegesre pirítjuk a felkockázott hagymát és a
zúzott fokhagymát. Lehúzzuk a tűzhelyről, elkeverjük benne a fűszer-
paprikát és az őrölt köményt, majd hozzáadjuk a paradicsomot és mér-
sékelt lángon pirítjuk tovább. Hozzáadjuk a kockázott paprikát, majd a
felkockázott húst, kb. tizenöt perc után felöntjük vízzel és enyhén be-
sózzuk. Lassan főzzük – kb. egy órán át –, azután belerakjuk a kocká-
zott zellert, a répát és a fehérrépát. Miután még tizenöt percig főzzük,
belerakjuk a kockázott burgonyát és újabb negyedórán át, alacsony lán-
gon tovább főzzük. Kifőzött csipetkére tálaljuk.

(mindmegette.hu)

Hozzávalók:

1kg savanyú káposzta, 2 dl tejföl,
0,5 kg sertéshús, 1 fej vöröshagyma,
4-5 szelet kenyérszalonna (ha van),
1 paradicsom, 1 zöldpaprika (sárga),
2-3 gerezd fokhagyma, 1 ek. liszt,
1 kis csokor zöldkapor, kevés zsír,
törött feketebors, őrölt pirospaprika,
köménymag, borsikafű, só.

Hozzávalók:

70 dkg sertésszűzpecsenye,
5 db tojás, 25 dkg alma, 4 dl olaj,
20 dkg liszt, 10 dkg meggybefőtt,
szódavíz, só.

Hozzávalók:

80 dkg sertésborda,
1 pár debreceni kolbász, 2 dl tejföl,
2 dl húsleves (leveskockából),
1 fej vöröshagyma, 1 sárgarépa,
1 kisebb fehérrépa, 1 ek. liszt,
keves zsír, só.

Hozzávalók:

60 dkg marhapofa, 30 dkg burgonya,
20 dkg vöröshagyma,
15dkg sárgarépa, 15dkg zeller,
10 dkg fehérrépa, 10 dkg paradicsom,
10 dkg zöldpaprika (sárga),
4 gerezd fokhagyma, 5 dkg zsír,
1 teáskanál őrölt kömény, 1 tk. só,
csemege fűszerpaprika,
csípős paprika ízlés szerint.

Inhalt „Barátság”/ „Freundschaft”

Jahrgang 31. Heft 4.

Die Septemбераusgabe steht jedes Jahr im Zeichen der Schuleröffnungsfeier, der Vorbereitung auf den Unterricht und der Pläne. Dieses Mal berichten wir über das Mikszáth Kálmán Schulzentrum der slowakischen Nationalität in Nézsa, über das neue Schuljahr des Kindergartens und der Schule, die ins Bulgarische Kulturzentrum gezogen sind, über die technische und geistige Einsatzbereitschaft der Kindergärten und der Schulen der rumänischen Nationalität, über die ukrainischen Schulen, sowie über die Erneuerungsarbeiten im Koch Valéria Bildungszentrum in Pécs. Wir stellen die am Nationalfeiertag am 20. August ausgezeichneten Persönlichkeiten der ungarländischen Nationalitäten vor. In der Rubrik UNSER GEMEINSAMES EUROPA wird über die in Budapest veranstaltete Konferenz über die Zweisprachigkeit berichtet: in einem gemeinsamen Band wurden von den Mitarbeiterinnen des Institutes für Sprachwissenschaften Studien der Zigeuner und Roma, sowie der slowakischen, deutschen und serbischen Minderheit veröffentlicht. Dieses Mal wurde die unsere Titelseite von den Arbeiten der Gewinner des vom Bildungsamt organisierten Zeichnen- und Fotowettbewerbs ausgewählt, wobei auch die Ergebnisse der Landes-Wettbewerbe bekannt gemacht wurden. In der Rubrik BÜCHER wird der neue Band der slowakischen Volkskunde vorgestellt, und in der neuen Rubrik 30 JAHRE „BARÁTSÁG” werden wir in allen in diesem Jahr noch erscheinenden Ausgaben einen in den vergangenen Jahrzehnten veröffentlichten ausgezeichneten Artikel zum Durchlesen empfehlen. Zum Schluss werden in der Septemбераusgabe die Lieblingsrezepte des Dichters Petőfi veröffentlicht. Die nächste Ausgabe von BARÁTSÁG erscheint am 15. November!

Our September issue is always edited to mark the start of the school year, to highlight the preparations and plans for education. This time you can read reports about the new school year at the ethnic Slovakian Kálmán Mikszáth School Center of Nézsa, the kindergarten and school that moved to the Bulgarian Cultural Center, the technical and intellectual preparations of the Romanian kindergartens and schools in Hungary, the Ukrainian schools, and the renovation of the Valéria Koch School Center in Pécs. We present the nationality personalities honored on the 20th of August state celebrations. In our COMMON EUROPE column, we publish an interesting report on the conference on bilingualism, which was held in Budapest: Gypsy, Roma, Slovak, German and Serbian studies on the topic were published in a joint volume, edited by the staff of the Institute of Linguistics. This time, we chose a cover from the works of the winners of the drawing and photo competition organized by the Office of Education and wrote about the ceremonial announcement of the results. In our BOOKS section, we present the latest Slovak ethnographic volume, under the title 30 YEARS OF FRIENDSHIP we are selecting excellent writings published in the past decades for re-reading in all forthcoming issues this year. The September issue ends with recipes for Petőfi's favorite dishes. BARÁTSÁG will appear next on November 15!

Contents “Barátság”/ “Friendship”

Vol. 31. No. 4

Lapzártá: 2024. szeptember 15.

A BARÁTSÁG következő száma 2024. november 15-én jelenik meg.

11578

30